

LLIBRE PRIMER

EL LLENÇOL PERFORAT

Vaig néixer a la ciutat de Bombai... fa molt de temps. No, això no val, la data no es pot esquivar: vaig néixer a la Clínica Particular del Dr. Narlikar, el 15 d'agost de 1947. I l'hora també compta. Doncs bé: a la nit. No, convé ser més... Al punt de mitjanit, de fet. Les manetes dels rellotges s'unien en respectuosa benvinguda quan jo vaig arribar. Va, deixa-ho anar, deixa-ho anar: a l'instant precís en què l'Índia assolía la independència, jo entrava de tomballons en aquest món. Va haver-hi sobresalts. I, a l'altra banda de la finestra, castells de focs i multituds. Pocs segons després, el meu pare es va trencar el dit gros del peu; però aquest accident va ser una mera insignificança si el comparem amb el que em va passar a mi en aquell tenebrós moment, perquè gràcies a les ocultes tiranies d'aquells rellotges que em saludaven amb placidesa vaig ser misteriosament emmanillat a la Història, i els meus destins, indissolublement encadenats als del meu país. Durant les tres dècades següents, no hi hauria escapatòria. Els endevins m'havien profetitzat, els diaris van celebrar la meva arribada, els politicastes van ratificar la meva autenticitat. A mi em van deixar sense veu ni vot en la qüestió. Jo, Saleem Sinai, després diversament anomenat Nasdemocs, Carabrut, Calbet, Muntanyamunt, Buda i fins i tot Bocí-de-lluna, m'havia embrancat profundament amb el Destí —en el millor dels casos, una implicació perillosa. I aleshores no sabia ni eixugar-me el nas.

Ara, però, el temps (que ja ha deixat de fer-me cap servei) es va escolant. Aviat faré trenta-un anys. Potser. Si ho permet aquest meu cos desgastat que s'esmicola. Però no tinc cap esperança de salvar la vida, ni puc tan sols refiar-me de tenir mil i una nits. Haig de treballar de pressa, més de pressa que Scheherazade, si al capdavall vull donar a entendre —sí, donar a entendre— alguna cosa. Ho reconec: per damunt de tot, em fa por l'absurditat.

I hi ha tantes històries per explicar, massa, un excés tal de vides esdeveniments miracles llocs rumors entreteixits, una barreja tan densa de l'improbable i el mundà! He estat un engolidor de vides; i per poder-me conèixer, només per poder conèixer la meva, haureu d'engolir-ho tot plegat. Multituds consumides empenyen i espentegen a dintre meu; i guiat només pel record d'un gran llençol blanc amb un forat al mig més o menys circular i d'unes set polzades de diàmetre, aferrat al somni d'aquell tros de roba quadrat, mutilat i foradat, que és el meu talismà, el meu obre-sèsam, haig d'iniciar l'operació de reconstruir la meva vida des del moment en què va començar en realitat, uns trenta-dos anys abans d'una cosa tan òbvia, tan *present* com el meu naixement, dominat pel rellotge i tacat pel delictes.

(El llençol, per cert, també és tacat, amb tres gotes de vella i descolorida vermellor. Tal com ens diu l'Alcorà: «Reciteu, en nom del Senyor Creador Vostre, que creà l'Home de grumolls de sang.»)

Un matí caixmiri de començament de primavera del 1915, el meu avi Aadam Aziz va topar de nas contra una tofa de terra endurida per les gelades, mentre provava de resar. Tres gotes de sang li van caure a plom del nariu esquerre, es van endurir instantàniament en l'aire trencadís i es van dipositar davant dels seus ulls sobre l'estora de resar, transformades en robins. Tirant-se enrere vacil·lant fins a quedar agenollat amb el cap dret altra vegada, va descobrir que les llàgrimes que havien brollat dels seus ulls també s'havien solidificat; i en aquell moment, mentre es fregava desdenyosament els diamants de les pestanyes, va decidir no tornar mai més a besar el terra per cap déu ni per cap home. Aquesta decisió, però, va fer un forat a dintre seu, un buit en una cambra vital del seu interior, i el va deixar vulnerable a les dones i a la Història. Ignorant d'això al principi, tot i els seus estudis de medicina recentment acabats, es va aixecar, va cargolar l'estora de resar fins a fer-ne un cigar compacte i, posant-se-la sota el braç dret, inspeccionà la vall a través d'uns ulls clars i lliures de diamants.

El món tornava a ser nou. Després d'una gestació hivernal en la seva closca d'ou de glaç, la vall havia sortit a l'exterior a cops de bec, humida

i groga. L'herba nova esperava sota terra el seu moment; les muntanyes reculaven vers les seves posicions elevades, per a l'estació calorosa. (A l'hivern, quan la vall s'encongia sota el gel, les muntanyes s'acostaven i grunyien com mandíbules irades al voltant de la ciutat del llac.)

En aquell temps encara no havien construït la torre de la ràdio, i el temple de Sankara Acharya, una butllofeta negra sobre un turó de color caqui, encara dominava els carrers i el llac de Srinagar. En aquell temps no hi havia cap campament militar a la riba del llac, ni serpents interminables de camions i jeeps que embussessin les estretes carreteres de muntanya, ni soldats amagats darrere les crestes de les muntanyes de més enllà de Baramula i Gulmarg. En aquell temps no afusellaven viatgers per espies si fotografiaven ponts, i tret de les cases flotants dels anglesos que hi havia al llac, la vall amb prou feines si havia canviat d'ençà de l'imperi mogol, tot i les seves renovacions primaverals; però els ulls del meu avi –que tenien, com tot ell, vint-i-cinc anys– veïen les coses de manera diferent... i el nas havia començat a fer-li coïssor.

Per revelar el secret de la visió alterada del meu avi: havia passat cinc anys, cinc primaveres, lluny de casa. (La tofa de terra, per molt decisiva que fos la seva presència allà arraulida sota un plec fortuït de l'estora de resar, en el fons no era més que un catalitzador.) Ara, de tornada, hi veia a través d'uns ulls que havien viatjat. En comptes de la bellesa de la vall minúscula encerclada de dents gegantines, copsava l'estretor, la proximitat de l'horitzó; i es va entristir de ser a casa i sentir-se tan absolutament enclaustrat. També li semblava –inexplicablement– com si aquell vell indret es ressentís del seu ins-truït i estetoscòpic retorn. Sota el gel de l'hivern havia estat fredament neutral, però ara no hi havia dubte: els anys a Alemanya l'havien retornat a un ambient hostil. Molts anys després, quan el forat de dintre seu s'hauria embussat d'odi i vindria a sacrificar-se al santuari del déu de pedra negra del temple del turó, intentaria recordar les seves primaveres infantils al Paradís, tal com era abans que els viatges i les tofes i els tancs de l'exèrcit ho desmaneguessin tot.

El matí en què la vall, enguantada en una estora de resar, li va clavar un cop de puny al nas, havia estat provant, absurdament, de

fer veure que res no havia canviat. Així, doncs, s'havia llevat amb el fred penetrant d'un quart de cinc, s'havia rentat com era de llei, s'havia vestit i s'havia posat la gorra d'astracan del seu pare; després havia dut el cigar enroscat de l'estora de resar cap al petit jardí d'arran de llac, davant la seva casa vella i fosca, i l'havia descargolat sobre la tofa expectant. El terra es notava enganyosament flonjo sota els seus peus i el va fer sentir-se simultàniament indecís i incaut. «En el Nom de Déu, el Compassiu, el Misericordiós...» L'exordi, pronunciat amb les mans juntes davant seu com un llibre, va confortar una part de la seva persona i va neguitejar-ne una altra de més extensa. «...Lloat sigui Al·là, Senyor de la Creació...» Però ara Heidelberg li envaïa el cap; allà tenia l'Ingrid, breument la seva Ingrid, amb un rostre que el menyspreava pel seu parloteig de cara a la Meca; els seus amics els anarquistes Oskar i Ilse Lubin, escarnint-li la pregària amb les seves antiideologies. «...el Compassiu i Misericordiós Rei del Judici Final!...» Heidelberg, on, a més de medicina i política, havia après que l'Índia –com el radi– havia estat «descoberta» pels europeus; fins i tot Oskar estava ple d'admiració per Vasco da Gama, i això va ser el que finalment separà Aadam Aziz dels seus amics, el fet que el consideressin, en certa manera, com un invent dels avantpassats d'ells... «Tan sols a Vós venerem, i tan sols a Vós supliquem auxili...» Aquí el teníem, doncs, tot i la presència d'ells en el seu cap, mirant de reconciliar-se amb el seu jo anterior que n'ignorava la influència però sabia tot allò que calia saber, sobre la submissió, per exemple, sobre el que ara estava fent, mentre les seves mans, guiades per records antics, aletejaven cap amunt, polzes premuts contra les orelles, dits estirats, i ell s'aclofava de genolls... «Guieu-nos pel camí recte, el Camí d'aquells que heu afavorit...» Però no hi havia manera, estava pres en un estrany terreny intermedi, atrapat entre la creença i la incredulitat, i això al capdavant no era més que una xarada. «...No pas el d'aquells que han provocat la Vostra ira, ni d'aquells que s'han extraviat.» El meu avi inclinà el front cap a terra. S'abocà cap endavant, i el terra, cobert amb l'estora de resar, es va inflar cap a ell. I ara era l'ocasió per a la tofa. Al mateix temps, un reny d'Ilse-Oskar-Ingrid-Heidelberg i un de la-vall-i-Déu li van clavar un cop a la punta del nas. Van caure

tres gotes. Hi hagué robins i diamants. I el meu avi, redreçant-se tentinejant, va prendre una decisió. Es posà dret. Va cargolar el cigar. Va mirar fit a fit l'altra riba del llac. I va quedar clavat per sempre més allà a mig aire, incapaç de venerar un Déu en l'existència del qual no podia deixar de creure del tot. Alteració permanent: un forat.

El jove i acabat de llicenciar Dr. Aadam Aziz s'estava dret de cara al llac primaveral, ensumant les alenades del canvi, mentre donava l'esquena (que era extremadament recta) a més canvis encara. El seu pare havia tingut un atac durant la seva estada a l'estranger, i la seva mare ho havia mantingut en secret. La veu de la seva mare, mormolant estoicament: «...Perquè els teus estudis eren massa importants, fill.» Aquesta mare, que havia passat la vida tancada a casa, amb *pardab*,* havia reunit de cop i volta una força enorme i havia sortit a regentar el petit negoci de pedres precioses (turqueses, robins, diamants) que havien permès a Aadam de passar per la facultat de medicina, amb l'ajuda d'una beca; així és que en tornar va trobar l'ordre aparentment immutable de la seva família girat de cap per avall, amb la seva mare que sortia a treballar mentre el seu pare es quedava allà assegut darrere el vel que l'atac li havia tirat sobre el cervell... en una cadira de fusta, en una habitació a les fosques, fent sorolls d'ocells. Trenta espècies diferents d'ocells el visitaven i s'asseien a l'ampit de la finestra tancada, i enraonaven d'això i d'allò. Se'l veia prou feliç.

(...I ja veig com comencen les repeticions; perquè, oi que la meua àvia també va trobar enormes...? I oi que aquest atac tampoc no va ser l'únic que...? I el Mico de Llautó tenia els seus ocells... ja comença la maledicció, i ni tan sols hem arribat als nassos!)

El llac ja no estava glaçat. El desglaç havia anat de pressa, com de costum; havia agafat desprevingudes moltes d'aquelles barquetes, les *shikaras*, cosa que també era normal. Però mentre aquestes vagarres dormien, en terra ferma, roncant plàcidament al costat dels seus amos, la barca més vella ja era al peu del canó com solen fer la gent d'edat, i va ser per tant la primera embarcació a travessar el llac desglaçat. La *shikara* de Tai... Això també era habitual.

* Al final del llibre, el lector trobarà un glossari. (N. del t.)

Mireu com en passa via Tai, el vell barquer, solcant l'aigua nebulosa, abalançat cap endavant a la popa de la seva embarcació! I el seu rem, un cor de fusta en un pal groc, com s'obre pas a batzegades entremig del verdet! Per aquests topants se'l té per molt excèntric perquè rema a peu dret... entre altres raons. Tai, que porta un avís urgent per al Dr. Aziz, és a punt de posar la Història en moviment... mentre que Aadam, amb la vista abaixada cap a l'aigua, recorda allò que Tai li va ensenyar anys enrere: «El gel sempre espera, Aadam *baba*, sota mateix de la pell de l'aigua.» Els ulls d'Aadam són d'un blau clar, el blau sorprenent del cel de muntanya, que té el costum de degotar dins les pupil·les dels homes caixmiri; no han oblidat com es mira. Ells veuen –allà!, com l'esquelet d'un fantasma, sota mateix de la superfície del llac Dal!– el disseny delicat, l'intricat encreuament de línies incolores, les venes fredes i expectants del futur. Els seus anys a Alemanya, que tantes altres coses han desdibuixat, no l'han privat del do de veure-hi. El do de Tai. Alça la vista, veu com s'acosta la V del bot de Tai, el saluda amb la mà. El braç de Tai s'aixeca... però això és una ordre, «Espera't!» El meu avi s'espera; i durant aquest hiatus, mentre ell experimenta l'última pau de la seva vida, una pau enfangada i ominosa, val més que passi a descriure'l.

Preservant la meua veu de la natural enveja de l'home lleig pel colpidorament impressionant, constato que el doctor Aziz era un home alt. Estampit contra una paret de casa seva, mesurava vint-i-cinc rajoles (una rajola per cada any de la seva vida), és a dir, poc més de sis peus i dues polzades. Un home fort, també. Tenia una barba espessa i roja –i molestava la seva mare, que deia que només haurien de dur barba roja els *hajis*, els homes que havien anat en peregrinació a la Meca. Els seus cabells, en canvi, eren bastant més foscos. Dels seus ulls de cel ja n'esteu al corrent. Ingrid havia dit: «Quan et van fer la cara es van trastocar amb els colors.» Però la característica central de l'anatomia del meu avi no era pas ni el color ni l'alçada, ni la força del braç ni la dretura de l'esquena. Heus-el allà, reflectit dins l'aigua, onejant-li com un plàtan boig al mig de la cara... Aadam Aziz, tot esperant Tai, observa el seu nas ondulant. Cares menys dramàtiques que la seva les hauria dominades fàcilment; fins i tot en ell, és allò

que es veu primer i es recorda més temps. «Una cyranosi», deia Ilse Lubin, i Oskar afegia: «Un *proboscissimus*.» Ingrid anunciava: «Es podria travessar un riu, amb aquest nas.» (Tenia el pont ample.)

El nas del meu avi: uns narius acampanats, curvilinis com dansarines. Entremig s'estarrufa l'arc de triomf del nas, primer amunt i enfora, després avall i ensota, escometent el llavi superior amb un toc sublim i en aquests moments vermell de la punta. Un nas adient per envestir una tofa de terra. Voldria fer constar la meva gratitud envers aquest poderós òrgan –si no hagués estat per ell, qui s'hauria cregut mai que jo era veritablement fill de la meva mare, nét del meu avi?–, aquest aparell colossal que havia de ser també el meu dret de naixença. El nas del Dr. Aziz –només comparable a la trompa de Ganesa, el déu amb cap d'elefant– va establir incontrovertiblement el seu dret a ser patriarca. Va ser Tai qui li ho va ensenyar, també. Quan el jove Aadam havia passat amb prou feines la pubertat, el desmarxat barquer li va dir: «Això és un nas per fundar-hi una família, reietó. Ningú no dubtaria de quin llinatge vénen. Els emperadors mogols haurien donat la mà dreta per un nas com aquest. Aquí dins hi ha dinasties esperant-se –i aquí Tai va caure en la grolleria–, com mocs.»

En Aadam Aziz, el nas revestia un aspecte patriarcal. En la meva mare, tenia un aire noble i una mica sofert; en la meva tia Emerald, esnob; en la meva tia Alia, intel·lectual; en el meu oncle Hanif era l'òrgan d'un geni fracassat; en el meu oncle Mustapha, l'ensumador d'un mediocre; el Mico de Llauté se'n va escapar del tot; però en el meu cas... en el meu cas ja tornava a ser una altra cosa. Però no convé que reveli tots els meus secrets d'un cop.

(Tai es va acostant. Ell, que va revelar el poder del nas, i que ara porta al meu avi un missatge que el catapultarà vers el futur, va empenyent la seva *shikara* a través del llac auroral...)

Ningú no recordava Tai de jove. Havia estat menant aquest mateix bot, a peu dret en la mateixa posició encorbada, a través dels llacs Dal i Nageen, d'ençà... de sempre. De temps immemorial. Vivia en algun lloc de les insalubres entranyes de l'antic barri de cases de fusta, i la seva dona cultivava arrels de lotus i altres vegetals curiosos en un dels molts «jardins flotants» que es bressolaven damunt la superfície

de l'aigua primaveral i estiuenca. El mateix Tai reconeixia alegrement que no tenia ni idea de la seva edat. Ni la seva dona tampoc –ja era estellós, deia ella, quan es van casar. La seva cara era una escultura del vent sobre l'aigua: ondulacions fetes de pell. Tenia dues dents d'or i cap més. A la ciutat hi tenia pocs amics. Pocs barquers o comerciants el convidaven a compartir un *hookah* quan singlava per davant dels amarradors de les *shikaras* o de les moltes tendes de queviures i cases de te esbalandrades del ribatge.

L'opinió general sobre Tai l'havia expressada feia molt de temps el pare d'Aadam Aziz, el comerciant en pedres precioses: «Va perdre el cervell al mateix temps que les dents.» (Però ara el vell Aziz *sahib* seia perdut entre piuladisses d'ocells mentre Tai senzillament, magníficament, continuava.) Era una impressió, que el barquer fomentava amb la seva xerrameca, que era fantàstica, grandiloqüent i incessant, i cada dos per tres només adreçada a si mateix. El so es transmet per l'aigua, i la gent del llac es reia dels seus monòlegs; però amb murmuris de respecte, i fins i tot de por. Respecte, perquè el vell enze es coneixia els llacs i els turons més bé que qualsevol dels seus detractors; por, a causa de la seva reivindicació d'una antiguitat tan immensa que desafitava tots els càlculs, i a més a més penjava amb tal lleugeresa del seu coll de pollastre que no li havia impedit de pescar una dona d'allò més atractiva i engendrar-hi quatre fills... i uns quants més, feien córrer, amb altres dones de la riba del llac. Els joves pinxos de l'amarrador de les *shikaras* estaven convençuts que tenia un munt de diners amagats en un lloc o altre... tot un tresor, potser, de dents d'or de preu incalculable, crepitant com nous a dins d'un sac. Anys després, quan l'oncle Paf va intentar vendre'm la seva filla oferint-me de fer-li arrencar les dents i substituir-les per unes d'or, vaig pensar en el tresor amagat de Tai... I, de petit, Aadam Aziz se l'havia estimat.

Es guanyava la vida com a simple barquer, malgrat tots els rumors de riquesa, i transportava fenc i cabres i verdura i fusta a través dels llacs per quatre cèntims; i gent, també. Quan feia el servei de taxi va erigir un pavelló al mig de la *shikara*, un vistós assumpte de cortines estampades de flors i un tàlem, amb coixins que hi feien joc; i desodoritzava la barca amb encens. La visió de la *shikara* de Tai acostant-se,

cortines al vent, sempre havia estat per al Dr. Aziz una de les imatges definitòries de l'arribada de la primavera. Aviat arribarien els *sahibs* anglesos i Tai els transportaria fins als jardins de Shalimar i la Font del Rei, xerrotejant i assenyalant i encorbat. Era l'antítesi vivent de la creença d'Oskar-Ilse-Ingrid en la inevitabilitat del canvi... el capritxós i permanent esperit de la vall. Un Caliban aquós, una mica massa amant del conyac barat de Caixmir.

Record de la paret blava del meu dormitori: damunt la qual, al costat de la carta del P. M., va estar penjat molts anys el minyó Raleigh, amb els ulls clavats extàticament en un vell pescador vestit amb allò que semblava un *dhota* vermell, que seia –damunt de què? D'un tronc a la deriva?– i assenyalava el mar tot explicant les seves històries de peixos..., i el minyó Aadam, el meu avi que seria, s'enamorà del barquer Tai precisament a causa de la verbositat inesgotable que feia que altres el tinguessin per guillat. Era una conversa màgica, paraules que li vessaven com diners d'un ximple, travessant les seves dues dents d'or, enriquides amb singlots i conyac, i s'enlairaven cap a les més remotes Himàlaies del passat per davallar després astutament sobre algun detall del present, el nas d'Aadam, per exemple, per viviseccionar-ne el significat com a un ratolí. Aquesta amistat havia ficat Aadam en bullits molt freqüents. (En aigua bullent. Literalment. Mentre la seva mare deia: «Matarem les xinxes d'aquest barquer mal que hi deixis la pell.») Però el vell soliloquista continuava ronsejant amb la seva barca al peu del jardí riberenc, i Aziz continuava assegut als seus peus fins que alguna veu el reclamava a casa per sermonejar-lo sobre la immundícia de Tai i prevenir-lo contra els exèrcits rapinyaires de gèrmens que la seva mare s'imaginava saltironant d'aquell cos vell i hospitalari cap al pijama ample, blanc i emmidonat del seu fill. Però Aadam sempre tornava arran d'aigua, a escodrinyar les boirines per si veia la figura encorbada d'aquell rèprobe espellifat menant la seva barca màgica per les aigües encantades del matí.

«Però, quants anys tens, realment, *Taiji?*» (El Dr. Aziz, adult, barba-roig, abocat al futur, recorda el dia que va formular la informulable pregunta.) Per un instant, silenci, més sorollós que una cascada. El monòleg, interromput. Mastegot de rem a l'aigua. Anava dalt de

la *shikara* amb Tai, arrupit enmig de cabres, sobre un munt de palla, amb plena consciència del garrot i la banyera que l'esperaven a casa. Havia vingut a buscar contes... i amb una sola pregunta havia fet emmudir el contista.

«No, digues, Taiji, quants anys tens, *de debò?*» I ara una ampolla de conyac, que es materialitza del no-res: alcohol barat sortit dels plecs de l'enorme i càlid *chugha*. Llavors una esgarrifança, un rot, una mala mirada. Guspireig d'or. I –per fi!– paraula. «Quants anys? tu em preguntes quants anys tinc, cap de pardals, tafaner...?» Tai, pronosticant el meu pescador de la paret, assenyalava les muntanyes. «Com elles, *nakkoo!*» Aadam, el *nakkoo*, el tafaner, seguia aquell dit indicador. «Jo he vist néixer les muntanyes; jo he vist morir emperadors. Escolta. Escolta, *nakkoo...* –altre cop l'ampolla de conyac, seguida d'una veu de conyac, i de paraules més intoxicants que l'alcohol. Jo vaig veure l'Isa aquell, el Crist, quan va venir a Caixmir. Riu-te'n, riu-te'n, que és la teva història la que guardo a dins del cap. Una vegada es va escriure en vells llibres perduts. Una vegada vaig saber on hi havia una tomba amb uns peus traspassats esculpits a la làpida, que sagnaven un cop l'any. Ara fins i tot se me'n va la memòria; però jo ho sé, encara que no sàpiga llegir.» L'analfabetisme és rebutjat amb un gest de la mà; la literatura s'esmicola sota el furor de la seva mà investidora..., la qual vesteix altra vegada la butxaca del *chugha*, l'ampolla de conyac, els llavis esquerdatos de fred. Tai sempre havia tingut llavis de dona. «*Nakkoo*, escolta, escolta. Jo he vist moltes coses. *Yara*, hauries d'haver vist aquell Isa quan va venir, amb una barba fins als ous i el cap com una bola. Era vell i xacrós, però sabia comportar-se. “Vós primer, Taiji”, deia, i “Seieu, si us plau”; sempre aquell parlar respectuós, no em deia mai tocat de l'ala, ni em tractava mai de tu. Sempre *d'aap*. Ben educat, saps? I quina gana! Una fam que em posava els pèls de punta. Sant o dimoni, et juro que era capaç de cruspir-se una criatura d'un sol cop. Però ves, què? Jo li deia mengeu, ompliu el pap, que un home ve a Caixmir a gaudir de la vida o a acabar-la, o a totes dues coses. Ja havia enllestit la feina. Va venir aquí només per xalar-se-la una mica.» Hipnotitzat per aquest retrat aconyacat d'un Crist calb i golafre, Aziz escoltava, i després ho repetia fil per randa

amb gran consternació dels seus pares, que comerciaven amb pedres precioses i no els vagava de garlar.

«Ah, no t'ho creus? –es llepava els llavis entumits amb una ganyota, sabent que era ben bé el contrari. Se t'extravia l'atenció?– i sabia prou bé amb quina fúria s'aferrava Aziz a les seves paraules. Que potser la palla et pessiga els darreres? Oh, quin greu que em sap, *babaji*, no poder-te oferir coixins de seda amb brocats d'or... coixins com aquells on seia l'emperador Jehangir! Et deus pensar que l'emperador Jehangir no era més que un jardiner, segur –deia Tai al meu avi, acusador– perquè va fer els jardins de Shalimar. Estúpid! tu què en saps? El seu nom volia dir Abastador de la Terra. És nom de jardiner, això? Vés a saber què us ensenyen, a la canalla, avui dia. En canvi jo... –aquí s'estarrufava una mica–, jo sabia el seu pes exacte, fins a l'última *tola*! Pregunta'm quants *maunds*, quants *seers*! Quan era feliç augmentava de pes, i a Caixmir va arribar a pesar més que mai. Jo solia transportar-li la llitera... No, no, mira, ja no t'ho creus altre cop, aquest cogombràs de la cara se't belluga com el cogombre de dins del pijama! Vinga va, doncs, fes preguntes! Examina'm! Pregunta'm quantes voltes donaven les corretges de cuiro als agafadors de la llitera... La resposta és trenta-una. Pregunta'm quina va ser l'última paraula de l'emperador abans de morir... i et diré que va ser «Caixmir». Tenia mal alè i bon cor. Qui et penses que sóc, jo? Un vulgar gos petaner ignorant que diu mentides? Au!, fora de la barca, que amb el teu nas pesa massa per remar; i a més a més, el teu pare t'espera per arrencar-te la meva xerrameca a garrotades, i la teva mare, per escorxar-te amb aigua bullent.»

Dins l'ampolla de conyac del barquer Tai veig el presagi del meu propi pare posseït pels *djinns*... i hi haurà un altre foraster calb... i la xerrameca de Tai en profetitza una altra d'una altra mena, que va ser el consol de la vellesa de la meva àvia, i també li va explicar històries... i els gossos petaners no són gaire lluny... Prou. Jo mateix em faig por.

Tot i les garrotades i l'aigua bullent, Aadam Aziz flotava amb Tai i la seva *shikara*, una vegada i una altra, enmig de cabres fenc flors mobles arrels de lotus, bé que mai amb els *sahibs* anglesos, i escoltava

una vegada i una altra les miraculoses respostes a aquella simple i aterridora pregunta: «Però Taiji, quants anys tens, *de debò?*»

Aadam va aprendre de Tai els secrets del llac: on podies nedar sense que et fes enfonsar el verdet; les onze varietats de serps d'aigua; on ponien els ous les granotes; com coure una arrel de lotus, i on s'havien ofegat les tres dones angleses uns quants anys enrere. «Hi ha una tribu de dones *feringhee* que vénen a ofegar-se en aquesta aigua», deia Tai. «De vegades ho saben, de vegades no, però jo ho sé tan bon punt les ensumo. Es fiquen sota l'aigua amagant-se de Déu sap què o qui... però de mi no se'n poden amagar, *baba!*» La rialla de Tai, emergint per infectar Aadam –una rialla enorme, explosiva, que semblava macabra quan sortia amb un estrèpit d'aquell cos vell i pansit, però que era tan natural en el meu avi gegantí que ningú no sabia, temps després, que no era ben bé seva (el meu oncle Hanif va heretar aquesta rialla; de manera que, fins que ell va morir, un tros de Tai va viure a Bombai). I, també per boca de Tai, el meu avi va sentir parlar de nassos.

Tai es donava un copet al nariu esquerre. «Saps què és això, *nakkoo?* És el lloc on el món de fora es troba amb el món de dintre teu. Si ells no s'entenen, tu ho notes aquí. Llavors tu et fregues el nas tot molest, per fer marxar la coïssor. Un nas com el teu, ximplet, és un gran do. Creu-me, refia-te'n. Quan ell t'avisí, tu vigila o, si no, estàs llest. Segueix el nas i arribaràs lluny.» Es va aclarir la gola; els ulls se li'n van anar cap a les muntanyes del passat. Aziz es va arreparar damunt la palla. «Una vegada vaig conèixer un oficial... de l'exèrcit d'Iskandar el Gran. El nom no fa al cas. Tenia una hortalissa com la teva que li penjava entre els ulls. Quan l'exèrcit va fer un alto a prop de Gandhara, es va enamorar de no sé quina meuca del país. Tot seguit el nas li va començar a picar com un boig. Es gratava, però no servia de res. Va fer inhalacions de fulles d'eucaliptus trinxades i bullides. Però ni així, *baba!* La coïssor el posava frenètic; però el beneit del cabàs hi va ficar la banya i es va quedar amb aquell pendonet quan l'exèrcit va tornar cap a casa. I com va acabar? Doncs mig idiota, ni carn ni peix, fet un mitges-tintes amb una dona malcarada i un pessigolleig al nas, i al final es va clavar l'espasa a l'estómac. Què te'n sembla, això?»

...El Dr. Aziz de 1915, que els robins i els diamants han convertit en un mitges-tintes, recorda aquesta història mentre Tai arriba a l'abast de la veu. El nas encara li fa picor. Es grata, s'arronsa d'espatlles, sacseja el cap; i aleshores Tai fa un crit.

«Eiiii! Doctor *sahib!* La filla del terratinent Ghani està malalta.»

El missatge, transmès concisament, esbombat sense cerimònia damunt la superfície del llac, i això que barquer i deïxeble no s'han vist en mitja dècada, proferit per uns llavis de dona que no somriuen en senyal de quant-temps-sense-veure'ns, sumeix el temps en una apressada, vertiginosa, desdibuixada excitació...

...«Ja veus, fill», diu la mare d'Adam tot fent glops d'aigua de llima fresca, reclinada en un *takht* amb actitud de resignat esgotament, «quins tombs que fa la vida. Tants anys de guardar en secret fins i tot els turmells, i ara m'haig de deixar mirar per desconeguts que no són ni de la família.»

...Mentre el terratinent Ghani s'està dret sota un gran oli de Diana Caçadora, amb un marc de floritures daurades. Du posades unes ulleres fosques i gruixudes i el seu cèlebre somriure pernicios, i enraona d'art. «El vaig comprar a un anglès que la ballava magra, doctor *sahib*. Només cinc-centes rupies, i no em vaig prendre la molèstia de regatejar. Què són, cinc-centes xufles? Jo sóc un amant de la cultura, sap?»

...«Ja veus, fill», diu la mare d'Adam mentre ell comença a examinar-la, «què no farà una mare. Mira com pateixo. Tu ets metge... Toca aquesta granissa, aquestes taquetes, pensa que tinc mal de cap matí, tarda i vespre. Torna'm a omplir el got, fill.»

...Però el jove doctor ha entrat de ple en una excitació gens hipòcrita en sentir els crits del barquer, i exclama, «Vinc de seguida! Deixa'm agafar les coses!» La proa de la *shikara* frega la vora del jardí. Adam es precipita cap a dins, estora de resar cargolada com un cigar a sota un braç, ulls blaus parpellejant amb la foscor sobtada de l'interior; ha deixat el cigar en un prestatge alt, sobre exemplars amuntegats del *Vorwärts* i el *Què cal fer?* de Lenin i altres pamflets, ecos empolsegats de la seva vida alemanya mig desdibuixada; treu de sota el llit un maletí de pell de segona mà que la seva mare anomenava «el seu *doctori-attaché*», i mentre s'incorporen ell i maletí d'una revolada i surt

corrents de l'habitació, es fa breument visible la paraula HEIDELBERG pirogravada a la pell de sota el maletí. La filla d'un terratinent és sens dubte una bona notícia per a un metge amb la carrera per fer, tot i estar malalta. No: *pel fet* d'estar malalta.

...Mentre jo sec com un pot de confitats buit en un toll de llum esbiaixada, posseït per aquesta visió del meu avi seixanta-tres anys enrere, la qual exigeix de ser ressenyada, omplint-me els narius amb l'agra fortor del torbament que ha omplert la seva mare de furóncols, amb la força avinagrada de la determinació d'Adam Aziz d'obrir una consulta tan pròspera que ella no haurà de tornar mai més a la botiga de pedres precioses, amb la cega olor de resclosit d'una casa gran i tètrica on el jove metge s'està dret, incòmode, davant d'un quadre amb una noia vulgar d'ulls vius i un cérvol traspasat darrere seu en l'horitzó, ferit per una fletxa del seu arc. La majoria de coses decisives de la nostra vida tenen lloc en absència nostra: però jo sembla que hagi tret d'un lloc o altre el truc per omplir les esquerdes del meu coneixement, i tot ho tinc a dins del cap; fins a l'últim detall, com ara la manera com la boirina semblava esbiaixar-se a través de l'aire de primera hora del matí... Tot, i no només les quatre pistes amb què un s'entrebanca, per exemple obrint un vell bagul de llauna que s'hauria d'haver quedat ple de teranyines i tancat.

...Adam torna a omplir el got de la seva mare i continua examinant-la, encaparrat. «A la granissa i a les taques t'hi poses crema, *amma*. Pel mal de cap hi ha pastilles. Els furóncols s'hauran d'obrir. Però potser si portessis la *pardah* per estar-te a la botiga... perquè cap ull poc respectuós no pogués... Aquesta mena de mals sovint comencen en la imaginació...»

...Mastegot de rem a l'aigua. Xap d'escopinada al llac. Tai s'aclareix la gola i murmura indignat: «Gran cosa. Un marrec *nakkoo* i cap de trons se'n va sense haver après ni un fotut borrall de res i torna fet tot un doctor *sahib* amb una maletassa plena de màquines estrangeres, i continua sent més ruc que una sabata. No anem pas bé, t'ho juro.»

...El Dr. Aziz canvia neguitós de posició, d'un peu a l'altre, sota l'influx del somriure del terratinent, en presència del qual no és possible relaxar-se; i espera algun tic de reacció al seu extraordinari aspecte.

Ja s'ha acostumat a aquests involuntaris espasmes de sorpresa davant la seva grandària, la seva cara de molts colors, el seu nas... però Ghani no dona cap senyal de res, i el jove metge decideix, per part seva, no deixar que li noti la incomoditat. Deixa de gronxar. Es miren cara a cara, cada un dissimulant (o això sembla) l'opinió que té de l'altre, establint les bases de la seva futura relació. I ara Ghani fa un canvi, i passa d'amant-de-l'art a perdonavides. «Aquesta és una gran oportunitat per vostè, jove», diu. Els ulls d'Aziz s'han extraviat cap a la Diana. Es poden veure grans extensions de la seva pell imperfecta i rosada.

...La seva mare gemega, sacsejant el cap. «No, tu què saps, criatura, tu estàs fet tot un doctoràs, però el negoci de les pedres precioses és diferent. Qui li compraria una turquesa, a una dona amagada sota una caputxa negra? Tot és qüestió d'inspirar confiança: ells m'han de veure, i jo haig de tenir malures i furóncols. Vés, vés, no t'encaparris per la teva pobra mare.»

...«El doctoràs –Tai escup a dins del llac–, el doctoràs de la maletassa. Fugiu! Com que a casa nostra no en tenim prou, de maletes, has hagut de portar aquesta cosa de pell de porc que ja corromp només de mirar-se-la! I a dins, vés a saber què hi ha.» El Dr. Aziz, assegut entre cortines florejades i olor d'encens, es veu privat de centrar els pensaments en la malalta que l'espera a l'altra riba del llac. L'agre monòleg de Tai irromp en la seva consciència i li fa una sensació de somort impacte, una olor com de sala d'urgències que preval damunt l'encens... És evident que el vell està furiós per alguna cosa, posseït d'una incomprendible ràbia que sembla anar dirigida al seu antic acòlit o, més exactament i singularment, al seu maletí. El Dr. Aziz mira de donar-li conversa... «La teva senyora, què?, bé? Encara parlen de la teva bossa de dents d'or?»..., prova de refer una antiga amistat; però ara Tai va a tota brida, amb un raig d'invectives que li brolla cap enfora. El maletí de Heidelberg s'estremeix sota el torrent d'improperis. «Uns collons de maleta estrangera de pell de porc, plena d'endergues forasteres. La maleta del doctoràs. Ara, si un home es trenca el braç, aquesta maleta no deixarà que el curandero l'hi embeni amb fulles. Ara s'haurà de deixar la dona ajaguda al costat d'aquesta maleta i mirar com en surten uns ganivets i te l'obren en canal. Bona cosa us fiquen al cap, al

jovent, aquests estrangers. No anem pas bé, t'ho juro. Aquesta maleta s'hauria d'anar a rostir a l'infern, amb els testicles dels infidels.»

...Ghani, el terratinent, es fa petar els elàstics amb els polzes. «Una gran oportunitat, ja ho crec que sí. A la ciutat se'n parla bé, de vostè. Bona preparació mèdica. De bona... força bona... família. I la nostra metgessa està malalta, o sigui que ara és la seva, jove. Sempre malalta, últimament, aquesta dona; massa vella, penso jo, i a més a més no està al dia dels últims avenços, és o no? Jo dic: el metge, que es curi sol. I li diré una cosa: jo sóc del tot objectiu en les meves relacions comercials. Si hi ha algú que no em fa la feina ben feta, doncs aire! M'entén? Doncs miri: la meva filla Naseem no està bé. Vostè la tractarà de primera. Recordi que jo tinc amics; i la mala salut escomet tant els de dalt com els de baix.»

...«Encara confites serps d'aigua amb conyac per guanyar virilitat, Taiji? Encara t'agrada menjar arrel de lotus sense cap espècia?» Preguntes vacil·lants, rebutjades pel torrent de la fúria de Tai. El Dr. Aziz comença a diagnosticar. Per al barquer, la maleta representa l'Estranger; és la cosa aliena, l'invasor, el progrés. I sí, és cert que ha pres possessió del pensament del jove metge; i sí, conté ganivets, i cures per al còlera i la malària i la verola; i sí, va entremig de metge i barquer, i els ha convertit en antagonistes. El Dr. Aziz comença a lluitar, contra la tristesa, i contra la ira de Tai, que ja comença a infectar-lo, a encomanar-se-li, que entra en erupció molt de tant en tant, però arriba, quan ho fa, sense avisar i amb gran estrèpit dels seus llocs més pregons, i devasta tot el que troba; i després s'esvaeix, i el deixa preguntant-se per què tothom està tan trasbalsat... S'acosten a la casa de Ghani. Un criat espera la *shikara*, a peu dret i amb les mans juntes en un petit desembarcador de fusta. Aziz centra el pensament en la feina immediata.

...I el seu metge habitual hi ha estat d'acord amb la meua visita, Ghani *sahib*?... Un cop més, una pregunta vacil·lant és alegrement escombrada. El terratinent diu: «Oh, ella rai. Ara segueixi'm, si us plau.»

...El criat s'espera al desembarcador. Aguanta fermament la *shikara* mentre en surt Aadam Aziz, amb el maletí a la mà. I ara, per fi, Tai parla directament al meu avi. Amb el desdeny a la cara, Tai pregunta. «Digue'm una cosa, doctor *sahib*: en aquesta maleta feta de garrins

morts, hi dus cap màquina d'aquelles que els metges estrangers fan servir per ensumar?» Aadam mou el cap d'un costat a l'altre, sense entendre'l. La veu de Tai amuntega noves capes de repugnància. «Ja saps què vull dir, senyor, una cosa com una trompa d'elefant.» Aziz, entenen a què es refereix, contesta, «Un estetoscopi? Naturalment.» Tai empeny la *shikara* per sortir del desembarcador. Escup. Comença a remar. «Ho sabia», diu. «Ara faràs servir una màquina, en comptes d'aquesta nàpia que tens.»

El meu avi no es pren la molèstia d'explicar que un estetoscopi és més aviat com unes orelles que no pas com un nas. Reprimeix la seva pròpia irritació, la còlera ressentida d'un infant abandonat; i a més a més, hi ha una malalta que s'espera. El temps s'estabilitza i es concentra en la importància del moment.

La casa era opulenta però mal il·luminada. Ghani era vidu, i era ben clar que els criats se n'aprofitaven. Hi havia teranyines pels racons i capes de pols als prestatges. Van travessar un llarg passadís; una de les portes era entreoberta, i a través d'ella Aziz va veure una habitació en estat de violent desordre. Aquest cop d'ull, connectat amb un guspireig de llum a les ulleres fosques de Ghani, tot d'una va informar Aziz que el terratinent era cec. Això va agreujar la seva sensació d'incomodat: un cec que es proclamava amant de la pintura europea? Estava, a més a més, impressionat, perquè Ghani no havia ensopegat amb res... Es van aturar davant d'una gruixuda porta de tec. Ghani va dir, «Esperi's aquí dos minuts», i va entrar a l'habitació de darrere la porta.

Anys després, el Dr. Aadam Aziz juraria que, durant aquells dos minuts de solitud als passadissos llòbrecs i plens d'aranyes de la mansió del terratinent, el posseí un desig gairebé incontrolable de girar cua i fugir tan de pressa com el duguessin les cames. Esporuguit per l'enigma del cec afeccionat a l'art, amb els budells plens de minúsculs insectes esgarraposos a conseqüència de la insidiosa malignitat del remugar de Tai, amb els narius que li picaven fins al punt de persuadir-lo que havia contret una mena de malaltia venèria, va notar com els seus peus començaven lentament, com ficats dins de botes de plom, a girar;

va sentir com la sang li martellejava els polsos, i l'envaï una sensació tan poderosa de trobar-se en un punt sense retorn, que de poc no es mulla els pantalons alemanys de llana. Va començar, sense saber-ho, a envermellar furiosament; i en aquest precís instant va aparèixer la seva mare davant d'ell, asseguda a terra darrere un escriptori baix, amb una granissa escampant-se-li per la cara mentre sostenia una turquesa arran de llum. El rostre de la seva mare havia adquirit tot el menyspreu del barquer Tai. «Vés, vés, corre», li va dir, amb la veu de Tai. «No t'amoïnis per la teva pobra mare.» El Dr. Aziz se sorprengué balbucejant, «Quin fill més inútil que tens, *amma*; no veus que tinc un forat al mig, tan gros com un meló?» La seva mare va fer un somriure adolorit. «Sempre has estat un marrec sense cor», va sospirar, i llavors es convertí en un llangardaix a la paret del passadís i li va fer una llengota. El Dr. Aziz es va aturar amb una sensació de mareig, dubtant que hagués parlat realment en veu alta; es preguntà què havia volgut dir amb aquell assumpte del forat; va descobrir que els seus peus ja no intentaven fugir, i es va adonar que l'observaven. Una dona amb uns bíceps de lluitador se'l mirava fixament, fent-li signes perquè la seguís cap a dins de l'habitació. L'estat del seu sari li va indicar que es tractava d'una criada; però no era pas gens servil. «Se'l veu més tendre que un passerell», va dir. «Aquests metges joves... Entren a casa d'uns desconeguts i se'ls torna el fetge de gelatina. Vingui, doctor *sahib*, que l'estan esperant.» Empunyant el maletí un pèl massa fort, la va seguir a través d'una porta fosca de tec.

...Cap a dins d'un espaiós dormitori que estava tan mal il·luminat com la resta de la casa; tot i que aquí hi havia raigs de sol empolsinats que es filtraven per una finestreta al capdamunt d'una paret. Aquests raigs de llum resclosida il·luminaven l'escena més singular que mai hagués presenciat el doctor: un retaule de tan incomparable raresa que els peus se li van començar a crisar altre cop en direcció a la porta. Dues dones més, amb la mateixa complexió de lluitadores professionals, s'estaven dretes, enravenades sota la llum, sostenint cadascuna un extrem d'un enorme llençol blanc, amb els braços ben estirats per sobre el cap de manera que el llençol pengés entremig d'elles com una cortina. El Sr. Ghani va sorgir de les tenebres que envoltaven el llençol assolellat i va deixar que l'esbalaït Adam es quedés mirant estúpidament el peculiar

retaula potser cosa de mig minut, passat el qual, i abans que un sol mot hagués estat articulat, el doctor va fer un descobriment:

Al bell mig del llençol hi havien retallat un forat, un rudimentari cercle d'unes set polzades de diàmetre.

«Tanca la porta, *ayah*», va ordenar Ghani a la primera de les lluitadores, i llavors, girant-se cap a Aziz, es va posar confidencial. «Aquesta ciutat és plena de dropos que en alguna ocasió han provat d'enfilar-se a l'habitació de la meva filla. Necessita –assenyalà amb el cap les tres musculoses dones– protectores.»

Aziz continuava observant el llençol perforat. Ghani va dir, «Vinga, doncs: examinarà la meva Naseem ara mateix. *Pronto*.»

El meu avi resseguí l'habitació amb la vista. «Però on és, ella, Ghani *sahib?*», va deixar anar, finalment. Les lluitadores adoptaren expressions de desdeny i li va semblar que comprimien la musculatura, per si de cas se li acudia de fer cap atzagaiada.

«Ah, ja veig que està desorientat», va fer Ghani, eixamplant aquell somriure malèfic, «aquests xitxarel·los que tornen d'Europa han oblidat certes coses. Doctor *sahib*, la meva filla és una noia decent, això no cal dir-ho. No exhibeix el seu cos davant dels nassos de desconeguts. Comprendrà que no se li pot permetre de veure-la, vaja, sota cap concepte; és per això que li he exigint que se situés darrere aquest llençol. Allà s'està, com una bona moxa.»

Un to de neguit havia penetrat la veu del Dr. Aziz. «Ghani *sahib*, digui'm, com la puc examinar, sense mirar-la?» Ghani continuava somrient.

«Tingui l'amabilitat d'especificar quin tros de la meva filla és necessari inspeccionar. Aleshores jo impartiré les instruccions per tal de situar el segment requerit darrere aquest forat que vostè veu aquí. I així, d'aquesta guisa, l'afer es podrà dur a bon terme.»

«Però, fet i fet, de què es queixa, la senyoreta?» El meu avi, desesperat. A la qual cosa el senyor Ghani, posant els ulls en blanc i canviant el somriure per una ganyota d'afflicció, va contestar: «Pobra criatura! Té un terrible i espantós mal d'estómac.»

«En aquest cas», va dir el Dr. Aziz, amb una certa reserva, «farà el favor d'ensenyar-me l'estómac?»

MERCROMINA

Padma –la nostra rodanxona Padma– fa morros amb magnificència. (No sap llegir i com a tots els amants del peix, li desagrada que l'altra gent sàpiga coses que ella no sap. Padma: forta, jovial, consol dels meus darrers dies. Però, decididament, més puta que les gallines.) Intenta afalagar-me perquè deixi l'escriptori: «Menja, *na*, que el menjar es fa malbé.» Jo continuo obstinadament encorbat sobre el paper. «Però què és això tan preciós», pregunta Padma, mà drete llescant l'aire amunt i avall amb exasperació, «que necessiti tant d'escriure i tanta merda?» Jo contesto: ara que he revelat els detalls del meu naixement, ara que hi ha el llençol perforat entre metge i pacient, ja no es pot recular. Padma esbufega. Canell que clava plantofada al front. «Molt bé, passa gana, passa gana, se me'n fot dos *picel!*» Un altre esbufec, més fort i decisiu... La seva actitud no em molesta. Es passa el dia remenant una tina bombollejant per guanyar-se la vida; aquest vespre l'ha entelada alguna cosa avinagrada i calenta. Grossa de cintura, una mica peluda d'avantbraços, s'agita, gesticula, surt. Pobra Padma. Tot la treu de polleguera. Potser fins i tot el seu nom: prou comprensiblement, perquè la seva mare li va dir, quan encara era petita, que li havien posat el nom de la deessa del lotus, l'apel·lació més corrent de la qual, entre la gent de poble, és «La que posseeix els fems».

En el renovat silenci, torno als fulls de paper que fan una miqueta d'olor de cúrcuma, preparat i disposat a alliberar del seu infortuni una narració que ahir vaig deixar penjada a mig aire –talment com feia nit rere nit Scheherazade, que si sobrevivia era gràcies a deixar el príncep Shahryar consumit per la curiositat! Començaré immediatament: revelant que les premonicions del meu avi al passadís no mancaven de fonament. Durant els mesos i anys consecutius, va sucumbir a allò que només puc descriure com l'encanteri fetiller d'aquella enorme –i de moment immaculada– tela perforada.

«Altra vegada?», va dir la mare d'Aadam, posant els ulls en blanc. «Creu-me, fill meu, aquesta noia està delicada de massa bé que viu, i prou. Massa llaminadures i aviciament, perquè hi falta la mà ferma d'una mare. Però vés, ocupat de la teva malalta invisible, que la teva mare ja va tirant amb la seva miqueta de mal de cap de res.»

En aquells anys, sabeu, la filla del terratinent, Naseem Ghani, va contreure un nombre força extraordinari de malalties insignificants, i cada cop enviaven un *shikara wallah* a avisar aquell jove i alt doctor *sahib* del nas gros que bona fama s'estava creant per tota la vall. Les visites d'Aadam Aziz al dormitori del raig de sol i les tres lluitadores es van convertir en esdeveniments setmanals; i a cada ocasió se li concedia un llambrec, a través del llençol mutilat, d'un cercle diferent de set polzades del cos de la jove. El mal d'estómac inicial va anar seguit d'un turmell dret lleugeríssimament torçat, de l'ungla encarnada del dit gros del peu esquerre, d'un tall minúscul a la part de sota del ventre de la cama esquerra. («El tètanus és assassí, doctor *sahib*», deia el terratinent. «La meva Naseem no es pot pas morir d'una esgarrinxada.») Hi va haver la qüestió de l'encarcament del genoll esquerre, que el doctor es va veure obligat a manipular a través del forat del llençol... i un temps després les malalties van fer un salt cap amunt, evitant certes zones i van començar a proliferar per la meitat superior de la noia. Patia d'una cosa misteriosa que el seu pare anomenava podriment de dits, i que li feia caure a miques la pell de les mans; de debilitat dels ossos del canell, per a la qual Aadam va receptar pastilles de calç, i atacs de restrenyiment, per als quals li va donar una sèrie de laxants, ja que no era d'esperar que li permetessin administrar-li cap lavativa. Tenia accessos de febre, així com temperatures inferiors a les normals. En aquestes ocasions ell li posava el termòmetre sota l'aixella, i remugava i botzinava sobre la relativa ineficàcia del mètode. A l'aixella oposada, un cop va agafar una lleugera tinya i ell l'hi va espargir unes pólvores grogues; després d'aquest tractament —que l'obligava a aplicar les pólvores per fricció, suaument però amb fermesa, tot i que el cos flonjo i secret començava a estremir-se i tremolar i ell sentia rialles indefenses que travessaven el llençol, perquè Naseem Ghani tenia moltes pessigolles— la coïssor va

desaparèixer, però Naseem trobà aviat un nou repertori de mals. Es posava anèmica a l'estiu i bronquítica a l'hivern. («Té uns conductes delicadíssims», explicava Ghani, «com petites flautes.») Al lluny, la Gran Guerra anava d'una crisi a l'altra, mentre a la casa enteranyinada el Dr. Aziz també estava embrancat en una guerra total contra els mals inexhauribles de la seva seccionada pacient. I, en tots aquells anys de guerra, Naseem no va repetir ni una sola malaltia. «I això, no fa més que demostrar –li va dir Ghani– que vostè és un bon metge. Quan vostè cura, queda curada per sempre. Però ai las! –es va clavar un cop al front–, llangueix per la seva difunta mare, pobra filla, i el seu cos se'n ressent. Es una criatura massa afectuosa.»

Així és que, gradualment, el Dr. Aziz es va anar fent un retrat mental de Naseem, un collage malajustat de les seves esparsament inspeccionades parts. Aquest fantasma d'una dona fragmentada va començar a obsessionar-lo i no només en somnis. Encolada per la seva imaginació, l'acompanyava a totes les visites, es va instal·lar a l'avantsala del seu pensament, de tal manera que, despert o adormit, podia sentir a les puntes dels dits la suavitat de la seva pell pessigollera o els canells diminuts i perfectes o la bellesa dels turmells; podia olorar la seva aroma d'espígol i *chambeli*; podia sentir la seva veu i la seva rialla indefensa de nena petita; però no tenia cap, perquè no li havia vist mai la cara.

La seva mare jeia al llit, estenallada de bocaterrosa. «Vine, vine i estrenye'm», va dir, «metge meu i fill meu, que amb els dits pots alleujar els músculs de la teva anciana mare. Estreny, estreny, fill meu del posat d'oca restreta.» Ell li va masegar les espatlles. Ella va grunyar, es va contraure, es va relaxar. «Ara més avall», deia, «ara més amunt. Cap a la dreta. Molt bé. La llumenera del meu fill, que no és capaç de veure el que està fent aquest Ghani, el terratinent. Tan llest, el meu fill, i no endevina per què aquella mossa està tothora malalta amb els seus trastorns insignificants. Escolta, fill: vejам si hi veus més enllà del nas, d'una vegada: aquest Ghani pensa que ets un bon partit per a ella. Educat a l'estranger, i tot això. Jo he treballat en botigues i m'he deixat despullar per ulls desconeguts perquè tu et poguessis casar amb la Naseem aquesta! Per descomptat que tinc raó; si no, ves si es dignaria a mirar-nos, a la nostra família!» Aziz va

estrènyer la seva mare. «Para, vatua Déu, no cal que em matis perquè et dic la veritat!»

L'any 1918, Aadam Aziz ja vivia exclusivament per als seus viatges sistemàtics a través del llac. I ara el seu defici es va tornar encara més intens, perquè era evident que, al cap de tres anys, el terratinent i la seva filla es mostraven disposats a abatre certes barreres. Ara, per primera vegada, Ghani va dir: «Un bony al pit dret. És alarmant, doctor? Miri-s'ho bé.» I heus aquí, emmarcada pel forat, perfectament modelada, líricament deliciosa, una... «L'haig de tocar», va dir Aziz, lluitant amb la seva veu. Ghani li va tustar l'esquena. «Toqui, toqui!», va exclamar, «Les mans del guaridor! El toc remeier, oi, doctor?» I Aziz va estirar una mà... «Perdoni la pregunta, però... té la setmana, la senyoreta?»... Petits somriures secrets van aparèixer en els rostres de les lluitadores. Ghani, assentint afablement amb el cap: «Sí. No estigui tan violent, home. Som la família i el metge.» I Aziz: «Doncs no s'amoïni. Els bonys li marxaran quan s'acabi el període»... I la vegada següent: «Un pinçament darrere la cuixa, doctor *sabib*. Un mal...!» I allà, en el llençol, debilitant la vista d'Aadam Aziz, hi havia una impossible, superbament arrodonida, natja... I ara Aziz: «Se'm permet que...?» I aleshores una paraula de Ghani; una resposta obedient de darrere el llençol; un llaç que es desfà; i un pijama que cau del celestial paner, que fa una olor meravellosa a través del forat. Aadam Aziz s'obliga a mantenir una disposició mental de metge... Allarga el braç... Palpa. I es jura a si mateix, esbalaït, que ha vist el cul envermellir amb un tímid però condescendent rubor.

Aquell vespre, Aadam va rumiar sobre el rubor. Actuava a banda i banda del forat, la màgia del llençol? Engrescat, s'imaginava la seva acèfala Naseem estremint-se sota dels seus ulls, del seu termòmetre, del seu estetoscopi, dels seus dits, i provant de construir-se mentalment un retrat *d'ell*. Ella es trobava en inferioritat de condicions, naturalment, no havent-li vist més que les mans... Aadam va començar a esperar, amb una il·lícita desesperació, que Naseem Ghani agafés migranya o s'esgarrinxés l'inconegut mentó, i així poder mirar-se cara a cara. Sabia com eren de poc professionals els seus sentiments; però no feia res per reprimir-los. Ell no hi podia fer gran cosa. Havien

adquirir vida pròpia. En resum: que el meu avi s'havia enamorat, i havia acabat considerant el llençol perforat com una cosa sagrada i màgica, perquè al seu través havia vist les coses que havien omplert el forat de dintre seu que havia estat creat quan una tofa de terra li havia copejat el nas i el barquer Tai l'havia insultat.

El dia que s'acabava la Guerra Mundial, Naseem va agafar l'esperat mal de cap. Tals coincidències històriques han desgavellat, i qui sap si embrutat, l'existència de la meva família al món.

Gairebé no es va atrevir a mirar allò que enquadrava el forat del llençol. Qui sap si era espantosa; potser allò explicava tota aquella comèdia... Va mirar. I va veure un rostre suau que no tenia res de lleig, un encastament encoixinat per a les gemmes refulgents dels seus ulls, que eren marrons amb clapes d'or: uns ulls de tigre. El Dr. Aziz hi va caure de pla. I Naseem va esclatar: «Déu meu, doctor, però quin *nas!*» Ghani, irritat, «Filla, alerta amb el que...» Però malalta i doctor reien plegats, i Aziz deia: «Sí, sí, és un exemplar considerable. Diuen que a dins hi ha dinasties esperant-se...» I es va mossegar la llengua perquè havia estat a punt d'afegir: «...com mocs.»

I Ghani, que s'havia estat dret a les fosques al costat del llit tres anys llargs, somrient i somrient i somrient, va començar altra vegada a somriure amb el seu somriure secret, que es reflectí en els llavis de les lluitadores.

Mentrestrant, el barquer Tai havia pres la inexplicada decisió de deixar de rentar-se. En una vall amarada de llacs d'aigua fresca, on fins i tot la gent més pobra podia (i ho feia) enorgullir-se de la seva netedat, Tai va triar de fer pudor. Feia tres anys que no es banyava ni es rentava després d'atendre als requeriments de la natura. Duia la mateixa roba, sense rentar, d'un any per l'altre; la seva única concessió a l'hivern era posar-se el *chugha* sobre el putrescent pijama. El cistellet de brases que duia sota el *chugha*, a l'estil caixmiri, per protegir-se del fred penetrant, no feia sinó estimular i accentuar les seves horribles fetors. Va agafar el costum de singlar a poc a poc per davant de cals Aziz, i enviava els espantosos efluis del seu cos a través del jardinet i cap a dins de la casa.

Les flors es morien; els ocells fugien de l'ampit de la finestra del vell Aziz pare. Naturalment, Tai va perdre feina; els anglesos, sobretot, es resistien a ser transportats per un pou mort humà. Pel llac va córrer la història que la dona de Tai, perduts els estreps per la sobtada immundícia del vell, li'n demanà el motiu. Ell havia contestat: «Pregunta-ho al teu doctor vingut de l'estranger, pregunta-ho a aquell *nakkoo* alemany de l'Aziz.» Era, doncs, un intent d'ofendre els hipersensibles narius del metge (en els quals la coïssor del perill havia minvat una mica amb els efectes anestèsics de l'amor)? O un gest d'immutabilitat en desafiament a la invasió del *doctori-attaché* de Heidelberg? Una vegada Aziz va preguntar a l'ancià, sense embuts, a què treia cap allò; però Tai només li va llançar una alenada i s'allunyà remant. De poc que l'alè no fa caure Aziz desmaià: era esmolat com una destrat.

L'any 1918, el pare del Dr. Aziz, privat dels seus ocells, va morir mentre dormia; i tot seguit la seva mare, que s'havia pogut vendre el negoci de les gemmes gràcies a l'èxit d'Aziz en la professió, i que ara veia la mort del seu marit com un misericordiós alliberament d'una vida plena de responsabilitats, es retirà al seu propi llit de mort i va seguir el seu home abans no s'acabessin els quaranta dies de dol. Quan van tornar els regiments indis, acabada la guerra, el Dr. Aziz era orfe i lliure... sinó que el seu cor havia caigut per un forat d'unes set polzades de diàmetre.

Efecte devastador del comportament de Tai: va malmetre les bones relacions del Dr. Aziz amb la població flotant del llac. Ell, que de menut l'havia fet petar lliurement amb peixateres i floristes, va descobrir que se'l miraven de reüll. «Pregunta-ho a aquell *nakkoo* alemany de l'Aziz.» Tai l'havia titllat de foraster, i per tant de persona en qui no es podia confiar del tot. El barquer no els agradava, però encara trobaven més inquietant la transformació que sens dubte el doctor havia operat damunt d'ell. Aziz es va sentir objecte de sospites, fins i tot d'ostracisme, per part dels pobres; i li va doldre intensament. Ara entenien les intencions de Tai: l'home intentava foragitar-lo de la vall.

La història del llençol perforat també va córrer. Les lluitadores eren evidentment menys discretes del que semblaven. Aziz va començar a notar que la gent l'assenyalava. Les dones s'enriolaven, amb les mans a la cara...

«He decidit donar la victòria a Tai», va dir. Les tres lluitadores, dues sostenint el llençol, la tercera rondant prop de la porta, s'escarrassaven per sentir-lo a través del cotó fluix de les orelles. («L'hi he fet fer jo al meu pare», li va dir Naseem. «A aquestes bocamolles se'ls ha acabat el safareig i la xerrameca, a partir d'ara.») Els ulls de Naseem, emmarcats pel forat, es van eixamplar més que mai.

...Ben bé com els d'ell quan, pocs dies després, havia estat voltant pels carrers de la ciutat, havia vist arribar l'últim autobús de l'hivern, pintat amb les seves acolorides inscripcions –al davant SI DÉU VOL, amb verd ombrejat de vermell; al darrere, groc ombrejat de blau que exclamava GRÀCIES A DÉU, i, en un castany insolent, PERDÓ –ADÉU-SIAU!– i havia reconegut, darrere la nova teranyina de solcs i ulleres del seu rostre, Ilse Lubin, que en baixava...

Ara, el terratinent Ghani ja el deixava sol amb les guardianes orella-embussades. «Per parlar una mica; la relació doctor-pacient només es pot aprofundir en la més estricta intimitat. Ara me n'adono, *Aziz sahib*... disculpi'm per les anteriors intrusions.» Actualment, la llengua de Naseem es desfermava contínuament. «Però quines coses d'empatollar-se! Què és, vostè? Un home o un ratolí? Anar-se'n de casa per un barquer pudent!»

«Oskar és mort», li va dir Ilse, tot fent glopets d'aigua de llima fresca des del *takht* de la seva mare. «Com un comediant. Va anar a parlar amb l'exèrcit i els va dir que no fossin titelles. El molt beneït es pensava ben bé que els soldats tirarien les armes a terra i girarien cua. Ens ho miràvem des d'una finestra i jo resava perquè no l'esclafessin. El regiment ja havia après a marcar el pas, aleshores; no els reconeixeries. En arribar a la cantonada de l'extrem del camp d'instrucció, es va entrebancar amb el cordó d'una sabata i va caure al mig del carrer. Un vehicle militar el va atropellar i va morir. No podia dur mai els cordons de les sabates lligats, aquell tanoca»... aquí se li van glaçar uns diamants a les pestanyes... «Són aquesta mena de gent els que donen mala fama als anarquistes.»

«D'acord», va reconèixer Naseem, «és una bona ocasió que tens per arreplegar una bona feina. La universitat d'Agra és un lloc famós, ja ho sé, no et pensis. Doctor de la universitat!... Sona bé. Si em dius

que vas darrere d'això, ja és tota una altra cosa.» Caiguda de pestanyes darrere el forat. «Et trobaré a faltar, naturalment...»

«Estic enamorat», va dir Aadam Aziz a Ilse Lubin. I més tard, «...O sigui que només l'he vista a través d'un forat del llençol, un tros cada vegada; i puc jurar que es ruboritza del cul.»

«Aquí deuen tramar alguna cosa», va dir Ilse.

«Naseem, ja tinc la feina», va dir Aadam, engrescat. «Avui ha arribat la carta. En vigor a partir d'abril de 1919. El teu pare diu que puc trobar un comprador per la casa, i per la botiga de gemmes també.»

«Fabulós», va dir Naseem, fent morros. «És a dir que hauré de buscar un metge nou. O qui sap si tornaré a carregar amb aquella vella carronya que no sabia ni un borrall de res.»

«Com que sóc orfe», va dir el Dr. Aziz, «haig de venir jo mateix en comptes dels meus familiars. Però de totes maneres he vingut, Ghani *sahib*, i aquesta vegada sense que m'hagin avisat. Això no és cap visita professional.»

«Estimat minyó! –Ghani, donant copets a l'esquena d'Aadam–. I és clar que t'hi casaràs. Amb un dot de primera categoria! Res d'anar a mitges amb les despeses! Serà el casament de l'any, oh, i tant, ja ho crec que sí!»

«Jo no et puc deixar aquí quan me'n vagi», va dir Aziz a Naseem. Ghani va dir, «Prou d'aquesta *tamasha!* Ara ja no cal, aquest romanço del llençol! Deixeu-lo caure, dones, que ara aquests són dos joves enamorats!»

«Per fi», va dir Aadam Aziz, «per fi et veig d'una peça. Però ara me n'haig d'anar. Les meves visites... i tinc una antiga amiga a casa, li ho haig d'explicar, se n'alegrarà molt per tots dos. Una bona amiga d'Alemanya.»

«No, Aadam *baba*», va dir el seu criat, «des del matí que no he vist Ilse *begum*. Ha llogat el vell Tai per anar a fer un volt amb la *shikara*.»

«No sé pas què dir-hi, senyor», va murmurar Tai, dòcilment. «Em sento certament honrat que se'm requereixi a la llar d'un personatge

tan distingit com tu, Senyor, la dama m'ha llogat per una excursió als Jardins Mogols, per fer-ho abans no es glaci el llac. Una senyora reservada, doctor *sahib*, ni un mot per part seva en tota l'estona. Jo que anava meditant els meus indignes pensaments privats com fem els vells enzes, quan tot d'una miro i ella ja no és al seu seient. *Sahib*, juro pel cap de la meva dona que no és possible veure-hi per sobre el respatller del seient; jo què sabia? Creu-te un pobre i vell barquer que era amic teu quan eres jove...»

«Aadam *baba*», va interrompre el vell criat, «dispensa, però ara mateix acabo de trobar aquest paper damunt la taula d'ella.»

«Ja sé on és —el Dr. Anziz va mirar Tai fixament—. No sé què ho fa que sempre t'interposes en la meva vida; però una vegada em vas ensenyar aquell lloc. Vas dir: certes dones estrangeres vénen aquí a ofegar-se.»

«Jo, *sahib*?» Tai sobresaltat, prudent, innocent. «El dolor fa que el cap et jugui una mala passada! Com les puc saber, jo, aquestes coses?»

I després que el cadàver, inflat, embolicat amb verdet, fos pescat per un grup de barquers inexpressius, Tai va visitar el baixador de *shikaras* i va dir als homes què hi havia, mentre reculaven pel seu alè de bou amb disenteria: «Me'n dóna la culpa a mi, ara digueu! Porta els seus depravats europeus aquí i em diu que és culpa meva si es tiren al llac!... Jo pregunto, com ho sabia, ell, on havia de buscar? Sí, pregunteu-ho a ell, a aquest *nakkoo* de l'Aziz!»

Ella havia deixat una nota. Hi deia: «No ho volia fer.»

No faig cap comentari; aquests esdeveniments, que m'han caigut llavis avall de qualsevol manera, mutilats per les presses i per l'emoció, són els altres qui els han de jutjar. Ara deixeu-me tirar pel dret i dir que, durant el llarg i rigorós hivern de 1918-19, Tai es va posar malalt, d'una violenta malaltia de pell semblant a aquella maledicció europea anomenada escròfula; però es va negar a veure el Dr. Aziz, i el va tractar un homeòpata local. I pel març, quan el llac es desglaçava, va tenir lloc un casament en una gran tenda als jardins de la finca del terratinent Ghani. El contracte matrimonial garantia a Aadam Aziz

una respectable suma de diners, que l'ajudaria a comprar-se una casa a Agra, i el dot incloïa, a petició especial del Dr. Aziz, un cert llençol mutilat. La jove parella seia dalt d'una tarima, engarlandada i freda, mentre els convidats desfilaven per davant i els tiraven rupies a la falda. Aquella nit el meu avi col·locà el llençol perforat a sota d'ell i la núvia i l'endemà al matí l'adornaven tres gotes de sang, les quals formaven un petit triangle. Al matí, el llençol va ser exposat públicament, i després de la cerimònia de la consumació va arribar una limusina llogada pel terrinent per conduir els meus avis a Amritsar, on agafarien el Correu de la Frontera. Les muntanyes es van apilonar i miraven fixament el meu avi com sortia de casa seva per últim cop. (Hi tornaria en una altra ocasió, però per no sortir-ne més.) A Aziz li va semblar que veia un vell barquer dret a peu pla, mirant-los passar... però devia ser un error, perquè Tai estava malalt. La butllofa del temple al cim de Sankara Acharya, que als musulmans els havia agafat per anomenar el Takht-e-Sulaiman, o Setial de Salomó, no els feia el menor cas. Pollancre de nuesa hivernal i camps de safrà coberts de neu onejaven al seu voltant mentre el cotxe marxava cap al sud, amb un vell maletí de pell –que contenia, entre altres coses, un estetoscopi i un llençol– entaforat al portaequipatge. El Dr. Aziz sentia, a la boca de l'estómac, una sensació semblant a la ingravidesa.

O a una caiguda.

(...I ara jo faig el paper de fantasma. Tinc nou anys i tota la família, el meu pare, la meva mare, el Mico de Llautó i jo, som a cal meu avi, a Agra, i els néts –jo entre ells– representem l'acostumada funció de Cap d'Any; i a mi m'han donat el paper de fantasma. En conseqüència –i clandestinament, per tal de preservar els secrets de l'espectacle en preparació–, vaig escorcollant la casa en cerca d'una disfressa espectral. El meu avi és fora, a fer les seves visites. Jo sóc a la seva habitació. I aquí damunt d'aquest armari hi ha un vell bagul, ple de pols i d'aranyes, però amb el pany obert. I aquí, en el seu interior, hi ha la resposta a les meves pregàries. No solament un llençol, sinó un que ja té un forat retallat! Heus-el aquí, en aquest maletí de pell de dins d'aquest bagul, sota mateix d'un vell estetoscopi i d'un tub d'inhalador Vicks florit... L'aparició del llençol en el nostre especta-

cle va ser ni més ni menys que una sensació. El meu avi hi va clavar una mirada i es va posar dret vociferant. Va pujar d'una gambada a l'escenari i em va desenfantasmar allà davant de tothom. Els llavis de la meva àvia es van contreure tan estretament que va semblar que desapareixien. Entre tots dos, l'un escridassant-me amb la veu d'un oblidat barquer, l'altra transmetent la seva fúria a través d'uns llavis esvaïts, van reduir l'imponent fantasma a una ruïna ploranera. Jo vaig fugir cames ajudeu-me cap al petit camp de blat, sense saber què havia passat. Vaig estar allà assegut –potser en el lloc precís on havia segut Nadir Khan!– unes quantes hores, jurant i perjurant que mai més no tornaria a obrir cap bagul prohibit, i vagament ressentit pel fet que no estigués tancat de bon principi. Però sabia, per la fúria de tots dos, que pel que fos aquell llençol tenia una gran importància.)

M'ha interromput Padma, que em portava el sopar i llavors l'ha retingut, fent-me xantatge: «Si és que et penses passar tota l'estona fent-te malbé la vista amb aquests gargots, almenys m'ho has de llegir.» M'ho he guanyat a pols... però potser la nostra Padma em pot fer servei, perquè no hi ha manera que deixi de criticar. La indignen especialment els meus comentaris sobre el seu nom. «Tu què saps, nen de ciutat?», ha exclamat, mà que llescava l'aire. Al meu poble no és cap vergonya que t'anomenin com a la Deessa dels Fems. Ja estàs escrivint de seguida que t'has equivocat de mig a mig.» D'acord amb els desitjos de la meva flor de lotus, intercalo, tot seguit, un breu panegíric dels Fems.

Oh, *Fems*, que fertilitzeu i feu créixer les collites! Oh, Fems, entatxonats en unes coques que semblen un *chapati* quan encara són fresques i humides, i sou venuts als constructors de pobles, que us fan servir per assegurar i reforçar les parets dels edificis *kachcha* fets de fang! Oh, *Fems*, que sorgint dels baixos de les vaques feu un gran pas vers l'explicació de la seva divina i sagrada condició! Oh, sí, jo estava equivocat, reconec que tenia prejudicis, sens dubte perquè els seus desventurats efluis tenen la virtut d'ofendre el meu sensible nas –que meravellós, que inefablement encisador deu ser portar el nom de La que Posseeix els Fems!

...El 6 d'abril de 1919, la ciutat santa d'Amritsar podia (gloriosament, Padma, celestialment) a excrements. I potser la (bellíssima!) pudor no ofenia el Nas de sobre la cara del meu avi –al capdavant, els pagesos caixmiri els feien servir, com s'ha descrit més amunt, com una mena d'argamassa. Fins i tot a Srinagar, els venedors ambulants amb carretons de coques rodones de fems no eren pas una escena infreqüent. Però llavors la cosa s'assecava, esmorteïda, útil. Els fems d'Amritsar eren frescos i (pitjor encara) sobrers. I no eren tots bovins, tampoc. Provenien de les popes dels cavalls d'entre les llances de les moltes *tongas*, *ikkas* i *gharries* de la ciutat; i mules i homes i gossos atenien als imperatius de la natura, barrejats en una germanor de merda. Però hi havia vaques, també; vaques sagrades vagarejant pels carrers polsosos, cada una patrullant pel seu propi territori, reivindicant els seus drets en forma d'excrements. I mosques! L'Enemic Públic Número U, bronzint alegrement de tifarada en tifarada fumejant, celebrava i pol·linitzava aquests presents que lliurement se li oferien. La ciutat també pul·lulava, reflectint el moviment de les mosques. El Dr. Aziz contemplava aquesta escena des de la finestra de l'hotel mentre passava per allà sota un *jain* amb una màscara a la cara, brossant la vorera davant seu amb una escombra de branquillons, per evitar de trepitjar una formiga, o fins i tot una mosca. Sorgien vapors dolços i especiats d'un carretó de menjars ambulants. «*Pakor*s calentes, calentes *pakor*s!» Una dona blanca comprava sedes en una botiga a l'altra banda de carrer, i uns homes amb turbant se la menjaven amb els ulls. Naseem –ara Naseem Aziz– tenia un intens mal de cap; era el primer cop que repetia d'una malaltia, però la vida a fora de la seva tranquil·la vall li havia suposat una certa commoció. Al costat del llit hi tenia una gerra d'aigua de llima fresca, que es buidava ràpidament. Aziz s'estava dret a la finestra, inhalant la ciutat. La cúspide del Temple d'Or resplendia sota el sol. Però el nas li feia picor: alguna cosa no rutllava.

Primer pla de la mà dreta del meu avi: ungles, nusos, dits, tot plegat una mica més gros que no fóra d'esperar. Mates de pèls vermells als caires exteriors. Índex i polze ben junts, separats només pel gruix d'un full de paper. En resum: el meu avi sostenia un pamflet. L'hi havien inserit a la mà (passem a un pla general –ningú de Bombai no

hauria de desconèixer el vocabulari bàsic del cinema—) en entrar al vestíbul de l'hotel. Corredissa de pillet a través de la porta giratòria, fullets que cauen arran seu mentre el *chaprassi* va a la caça. Rotacions frenètiques al portal, giraquegira; fins que la mà-de-*chaprassi* també requereix primer pla, perquè estreny índex amb polze, separats només pel gruix d'una orella de pillet. Expulsió de disseminador juvenil d'opuscles sensacionalistes; però tot i així el meu avi es va guardar el missatge. Ara, mirant per la finestra, el veu reflectit en una paret del davant; i allà, en el minaret d'una mesquita; i en els grossos caràcters periodístics de sota el braç d'un venedor ambulat. Opuscle diari mesquita i paret criden: *Hartal!* És a dir, literalment parlant, dia de dol, de quietud, de silenci. Però això és l'Índia en l'apogeu del mahatma, quan fins i tot la llengua obeeix les instruccions de Ghandiji, i el mot ha adquirit, sota la seva influència, noves resonàncies. *Hartal – 7 d'abril*, coregen mesquita diari paret i pamflet, perquè Gandhi ha decretat que tota l'Índia, en aquella data, farà un alto. Per deplorar, en pau, la continuada presència dels britànics.

«No entenc aquest *hartal* quan no s'ha mort ningú», s'exclama Naseem a la quieta. Per què no va, el tren? Quant temps hi estarem, aquí encallats?»

El Dr. Aziz es fixa en un jove militar del carrer, i pensa: els indis han combatut per als britànics; per tant, n'hi ha molts que a hores d'ara han vist món i l'Estranger els ha corromput. No tornaran fàcilment al vell món. Els britànics s'equivoquen, de voler fer anar el rellotge enrere. «Va ser un error aprovar la Llei Rowlatt», murmura.

«Quin rowlatt?», gemega Naseem. «El que és jo, no hi trobo cap solta!»

«Contra l'agitació política», explica Aziz, i retorna als seus pensaments. Una vegada Tai va dir: «Els caixmiri són diferents. Covards, per exemple. Posa una arma a la mà d'un caixmiri i s'haurà de disparar ella sola... Ell mai no gosarà prémer el gallet. Nosaltres no som com els indis, que sempre guerregen.» Aziz, amb Tai a dins del cap, no se sent indi. Caixmir, al capdavant, no és estrictament parlant una part de l'Imperi, sinó un principat independent. No està segur

si el *hartal* del pamflet la mesquita la paret el diari és la seva lluita, tot i que ara es troba en territori ocupat. Se'n va de la finestra...

...I veu Naseem plorant sobre el coixí. Ha estat plorant d'ençà que ell li va demanar, en la seva segona nit, que es mogués una mica. «Moure'm cap a on?», va preguntar. «Moure'm com?» Ell es va posar groller i va dir: «Moure't i prou, vull dir, com una dona...» Ella va xisclar horroritzada. «Déu meu, amb qui m'he casat? Ja us conec, els homes que heu tornat d'Europa. Coneixeu unes dones terribles i després intenteu que les noies d'aquí siguem com elles! Escolta, doctor *sahib*, marit o no marit, jo no sóc cap... dallonses.» Aquest era un combat que el meu avi no va guanyar mai; i va establir la tònica del seu matrimoni, que evolucionà ràpidament cap a un camp de freqüents i devastadores batalles, sota els estralls de les quals la noia de darrere el llençol i el jove i maldestre doctor es van convertir ràpidament en sers diferents i més desconeguts... «I ara què, dona?», pregunta Aziz. Naseem colga el cap dins el coixí. «Què més?», diu ella amb tons esmoreïts. «Què, tu? Vols que em passegi nua davant de desconeguts?» (Ell li ha dit que es tregui el *pardah*.)

Diu ell: «La camisa et cobreix del coll a la cintura i als genolls. El teu pijama balder et tapa fins més avall dels turmells. Tot el que ens queda són els peus i la cara. Dona, són obscens, la teva cara i els teus peus?» Però ella gemega: «Veuran alguna cosa més, que això. Veuran la meva vergonya tan fonda tan fonda!»

I ara un accident, que ens llança dins el món de la mercromina... Aziz, sentint que la paciència se li escapoleix, treu tots els vel·ls del *pardah* de la seva dona de la maleta, els llença en una paperera de llauna amb una pintura del Guru Nanak en un costat, i hi cala foc. Les flames puguen de cop, l'agafen per sorpresa, llepen les cortines. Aadam s'abalança cap a la porta i demana auxili a crits mentre les cortines barates comencen a flamejar... i mossos, clients, bugaderes es precipiten cap a dins de l'habitació i baten la tela encesa amb espolsadors tovalloles i bugada d'altra gent. Porten galledes; el foc s'apaga; i Naseem s'encongeix sobre el llit mentre uns trenta-cinc sikhs, hindús i intocables s'entatxonen a l'habitació plena de fum.

Al final se'n van, i Naseem deixa anar dues frases abans de serrar els llavis obstinadament.

«Tu ets boig. Vull més aigua de llima.»

El meu avi obre les finestres, es gira cap a la núvia. «El fum trigarà a marxar; vaig a passejar. Véns?»

Els llavis es van serrar; els ulls es van estrènyer; un únic i violent «No» amb el cap; i el meu avi surt al carrer tot sol. El seu tret de comiat: «Oblida't que ets una bona noia caixmiri. Comença a pensar a ser una dona índia moderna.»

...Mentre que a la zona d'Aquarterament, al quarter general de l'exèrcit britànic, un tal brigadier R. E. Dyer s'encera el bigoti.

És el 7 d'abril de 1919, i a Amritsar el grandios projecte del mahatma s'està esguerrant. Les botigues han tancat; l'estació de tren és tancada; però ara multituds revoltades ho trinxen tot. El Dr. Aziz, maletí de pell en mà, volta pels carrers, ajudant sempre que pot. Cossos trepitjats han estat abandonats al mateix lloc on han caigut. Ell embena ferides i les empastifa generosament amb mercromina, cosa que les fa semblar més ensangonades que abans, però almenys les desinfecta. Finalment torna a l'habitació de l'hotel, amb la roba amarada de taques vermelles, i Naseem agafa un esverament. «Deixa'm que t'ajudi, deixa'm que t'ajudi, Al·là, amb quin home m'he casat, que es fica en carrerons per barallar-se amb *goondas*!» Se li ha tirat a sobre amb aigua i tous de cotó fluix. «No sé per què no pots ser un metge respectable com la gent normal, curar malalties i tot això! Oh, Déu meu, si tens sang pertot arreu! Seu, va, seu, deixa'm que et renti, almenys!»

«Que no és sang, dona.»

«Que et penses que no ho veig prou, amb els meus propis ulls? Per què t'has de rifar de mi, estant ferit i tot? Ni la teva dona no et pot cuidar?»

«És mercromina, Naseem. Medicina vermella.»

Naseem —que s'havia convertit en un terbolí d'activitat, engrapant roba, obrint aixetes— es queda de pedra. «Ho fas expressament»,

diu, «per fer-me semblar idiota. Jo no en sóc, d'idiota. He llegit uns quants llibres.»

És el 31 d'abril, i encara som a Amritsar. «Aquest assumpte no s'ha acabat», va dir Aadam Aziz a Naseem. «No ens en podem anar, ho entens? Pot ser que tornin a necessitar metges.»

«O sigui que ens hem d'estar aquí aturats fins que s'acabi el món?»

Ell es va fregar el nas. «No, tant de temps no, suposo.»

Aquella tarda, els carrers s'omplen tot d'una de gent que es mou en la mateixa direcció, desafiant el reglament de la nova Llei Marcial de Dyer. Aadam diu a Naseem: «Deu estar previst un míting... hi haurà problemes amb els militars. Han prohibit els mítings.»

«I per què hi has d'anar, tu? Per què no esperes que t'avisin?»

...Un recinte pot ser qualsevol cosa, des d'un erm fins a un parc. El recinte més gran d'Amritsar s'anomena Jallianwala Bagh. No hi ha herba. Hi ha pedres llaunes vidre i altres coses pertot arreu. Per entrar-hi, s'ha de passar per un carrerot estret entre dos edificis. El 13 d'abril molts milers d'indis s'amunteguen al llarg d'aquest carrerot. «És una protesta pacífica», explica algú al Dr. Aziz. Arrossegat per la multitud, arriba a la boca del carrerot. Un maletí de Heidelberg a la mà dreta. (No cal cap primer pla.) Està, ja ho sé, molt espantat, perquè el nas li pica més que mai; però ell és un metge qualificat, s'ho treu del cap, entra al recinte. Algú fa un parlament apassionat. Venedors ambulants passen per entremig de la gentada oferint *channa* i llaminadures. L'aire és ple de pols. No sembla pas que hi hagi *goondas* ni busca-raons, pel que pot veure el meu avi. Un grup de sikhs han estès unes tovalles a terra i mengen, asseguts al voltant. Encara hi ha una pudor de brutícia a l'ambient. Aziz penetra en el cor de la multitud, mentre el brigadier R. E. Dyer arriba a l'entrada del carrerot, seguit de cinquanta soldats d'elit. És el comandant d'Amritsar segons la Llei Marcial... Un home important, al cap i a la fi; té les puntes del bigoti encarcarades d'importància. Mentre els cinquanta-un homes desfilen carrerot avall, un pessigolleig substitueix la coïssor al nas del meu avi. Els cinquanta-un homes entren al recinte i prenen posicions, vint-i-cinc

a la dreta de Dyer i vint-i-cinc a la seva esquerra; i Aadam Aziz deixa de concentrar-se en els esdeveniments del seu voltant quan el pessigolleig assoleix intensitats insuportables. Quan el brigadier Dyer pronuncia una ordre, l'esternut escomet de ple la cara del meu avi. «Aaaaa... tximm!», esternuda i cau cap endavant, perd l'equilibri, segueix el nas i d'aquesta manera salva la vida. El seu *doctori-attaché* s'obre de cop; ampolles, liniment i xeringues s'escampen per la pols. Ell esgratinya furiosament entre els peus de la gent, intentant salvar el seu equip abans no l'esclafin. Hi ha un soroll com d'espetic de dents a l'hivern i algú li cau a sobre. Una cosa vermella li taca la camisa. Ara hi ha xiscles i plors i continua l'estrany espetec. Cada cop sembla que més gent s'hagi entrebancat i hagi caigut sobre el meu avi. Comença a patir per l'esquena. La tanca del maletí se li enfonsa al pit i li infligeix un blau tan sever i misteriós que no li desapareixerà fins que es mori, anys més tard, dalt del turó de Sankara Acharya o Takht-e-Sulaiman. Té el nas travat contra una ampolla de píndoles vermelles. L'espetec s'atura i el reemplacen els sorolls de gent i d'ocells. No sembla haver-hi cap mena de soroll de tràfic. Els cinquanta homes del brigadier Dyer descarreguen les metralladores i se'n van. Han disparat un total de mil sis-centes cinquanta descàrregues sobre la multitud desarmada. D'aquestes, mil cinc-centes setze han fet blanc, i han mort o ferit alguna persona. «Ben jugada», diu Dyer als seus homes. «Ho hem fet de primera.»

Quan el meu avi va arribar a casa aquell vespre, la meua àvia s'esforçava de valent per ser una dona moderna, per complaure'l, i per això no s'immutà pel seu aspecte. «Ja veig que has tornat a abocar la mercromina, malesmans», va dir, assossegadament.

«És sang», va contestar ell, i ella es va desmaiar. Quan la va fer tornar en si amb l'ajuda d'una mica de sal volàtil, ella va dir: «Estàs ferit?»

«No», va dir ell.

«Però on has estat, Déu meu?»

«Enlloc de la terra», va dir ell, i començà a tremolar als seus braços.

La meua mà, ho confesso, també ha començat a vacil·lar; no només a causa d'aquest tema, sinó perquè he advertit que una esquerdada prima

com un pèl em sortia al canell, sota la pell... Tant se val! Tots devem una vida a la mort. Així és que deixeu-me acabar amb l'inconfirmat rumor que el barquer Tai, que es va refer de la seva infecció escrofulosa poc després que el meu avi se n'anés de Caixmir, no va morir fins al 1947, quan (segons diuen) es va enfurismar perquè l'Índia i el Pakistan es disputaven la seva vall, i va anar a peu fins a Chhamb amb la intenció expressa de situar-se entre les dues forces enfrontades i cantar-los la canya. Caixmir per als caixmiri: ell ho entenia així. Naturalment, el van matar d'un tret. Oskar Lubin segurament hauria aprovat el seu gest retòric; R. E. Dyer devia elogiar la perícia dels seus assassins amb el fusell.

Me n'haig d'anar al llit. Padma m'espera; i jo necessito una mica d'escalfor.

TIR-A-L'ESCOPIDORA

Feu el favor de creure que caic a trossos.

No és pas que parli metafòricament, ni tampoc que això sigui la tàctica inicial d'alguna melodramàtica, tortuosa, immunda petició de llàstima. Vull dir senzillament que m'he començat a esquerdar pertot arreu com un gerro vell –que el meu pobre cos, singular, malgirbat, bufetejat per massa història, sotmès a drenatge per dalt i a drenatge per baix, mutilat per portes, escalabrat per escopidores, ha començat a desmuntar-se per les juntures. En resum, que m'estic literalment desintegrant, de moment a poc a poc, si bé hi ha senyals d'acceleració. Només us demano que accepteu (com jo ho he acceptat) que al final m'esmicolaré en (aproximadament) sis-cents trenta milions de partícules de pols anònima i necessàriament desmemoriada. És per això, que he decidit confessar-me per escrit, abans no me n'oblidi. (Som una nació de distrets.)

Hi ha moments de terror, però desapareixen. El pànic surt a buscar aire com una bèstia marina bombollejant, bull a la superfície, però al final retorna a les profunditats. És important que conservi la calma. Mastego nou de bètel i expectoro en direcció a una ordinària palangana de llautó, jugant a l'antic joc del tir-a-l'escopidora: el joc de Nadir Khan, que ell va aprendre dels vells d'Agra... i avui dia pots comprar *paans-coet* on, a més a més de la pasta de bètel que envermelleix les genives, s'hi troba embolicat amb una fulla el confort de la cocaïna. Però això seria fer trampa.

...De les meves pàgines sorgeix la inconfusible oloreta del *chutney*. Tant se val, doncs, que no us ofusqui més: jo, Saleem Sinai, posseïdor de l'òrgan olfatori més delicadament dotat de la Història, he dedicat els meus últims dies a la preparació de condiments en gran escala. Però ara direu, «Cuiner?», amb un espinguet d'horror, «Un simple *khansama*? Com és possible?» I, ho reconec, un tal domini de les múl-

tiples facultats de l'art culinària és certament insòlit; i tanmateix jo el posseeixo. Esteu astorats; però ves, jo no, un dels vostres marmitons de 200 rupies al mes, però amo de mi mateix, treballant sota el pipelleig color safrà i verd de la meva deessa personal de neó. I els meus *chutneys* i *kasaundies* es relacionen, al capdavant, amb els meus gargots nocturns –de dia entremig de les tines de confitats, de nit entre aquests llençols, dedico tot el meu temps a la gran obra de conservar. La memòria, així com la fruita, se salva de la corrupció dels rellotges.

Però heus aquí Padma frec a frec, fent-me tornar per força al món de la narrativa lineal, a l'univers del què-més-ve: «A aquest pas», es queixa Padma, «tindràs dos-cents anys i encara no hauràs arribat a parlar del teu naixement.» Aparenta indiferència, etzibant un maluc distret en la meva direcció general, però a mi no m'enganya. Ara sé, malgrat totes les seves protestes, que ja és al sac. No n'hi ha cap dubte: la meva història la té agafada pel coll, perquè tot d'una ha deixat de xeringar dient que me'n vagi a casa, que em banyi més, que em canviï aquesta roba tacada de vinagre, que abandoni ni que sigui per un moment aquesta tenebrosa fàbrica de confitats on les sentors d'espècies escumegen perpètuament en l'aire... Ara la meva deessa dels fems es limita a parar un jaç en un racó d'aquesta oficina i em prepara el menjar sobre dos cremadors de gas ennegrits, només interrompent la meva redacció il·luminada de gairell per exclamar-se: «Val més que et donis ànsia o et moriràs abans de fer-te néixer.» Reprimint-me l'orgull característic del narrador de prestigi, intento educar-la. «Les coses, fins i tot la gent, tendeixen a filtrar-se les unes en les altres –li explico– igual que els gustos quan cuines. El suïcidi d'Ilse Lubin, per exemple, es va filtrar a dins del vell Aadam i es va quedar allà en un bassal fins que ell va veure Déu. Així mateix –entono molt seriosament–, el passat ha degotat a dintre meu... de tal manera que no el podem ignorar...» El seu arronsament d'espatlles, que li produeix agradoses ondulacions al pit, em deixa bloquejat. «Per mi és una manera ben ximple d'explicar la vida», exclama, «si no pots ni arribar on el teu pare va conèixer la teva mare.»

...I certament, Padma es filtra a dintre meu. Segons va rajant la història del meu cos fissurat, la meva flor de lotus goteja cap a dins

plàcidament, amb el seu tocar de peus a terra, la seva paradoxal superstició, el seu contradictori amor per la fabulació... És, doncs, apropiat que em disposi a explicar la història de la mort de Mian Abdullah. El Colibrí sentenciat: una llegenda del nostre temps.

...I Padma és una dona generosa, perquè s'està amb mi en aquests últims dies, encara que no pugui fer gran cosa per ella. Exacte –i un cop més, és de justícia esmentar-ho abans no em llanci a dins del conte de Nadir Khan–: estic destrempat. Tot i els molts i variats talents de Padma, jo no em puc filtrar a dintre seu, ni tan sols quan posa el peu esquerre sobre el meu peu dret, cabdella la cama dreta al voltant de la meva cintura, inclina el cap vers el meu i fa sorolls manyacs; ni tan sols quan em diu a cau d'orella, «Ara que ja estàs d'escriure, vejam si et podem fer funcionar l'altre llapis!»; malgrat tot el que intenta, jo no li puc envestir l'escopidora.

Prou de confessions. Conformant-me a les ineludibles pressions del què-més-veïsm de Padma, i recordant la quantitat finita de temps a la meva disposició, em desprenco amb un salt de la mercromina i aterro a l'any 1942. (També friso per aparellar els meus pares, jo.)

Sembla que a finals d'estiu d'aquell any el meu avi, el Dr. Aadam Aziz, va contreure un tipus altament perillós d'optimisme. Recorrent Agra amb bicicleta, xiulava agudament, malament, però molt feliç. No era l'únic ni de molt, perquè, tot i els arduos esforços de les autoritats per eradicar-la, aquell any aquesta malaltia s'havia manifestat per tot l'Índia, i es prendrien mesures dràstiques abans no s'arribés a controlar. Els vells de la tenda de *paan* del capdamunt de Cornwallis Road mastegaven bètel i se'n veien venir alguna. «He viscut el doble del que hauria d'haver viscut», deia el més vell, amb la veu que li espetegava com una ràdio vella perquè les dècades es fregaven les unes amb les altres al voltant de les seves cordes vocals, «i no havia vist mai tanta gent de bon humor en uns temps tan dolents. Això és obra del diable.» Era, en efecte, un virus resistent: el clima sol ja hauria d'haver fet desistir aquells gèrmens de reproduir-se, ja que era prou evident que les pluges havien fallat. La terra s'esquerdava. La pols es menjava els marges dels camins, i alguns dies apareixien enormes fissures al mig d'encreuaments macadamitzats. Els mastegadors de bètel de la ten-

da de *paan* havien començat a parlar de presagis; tot calmant-se amb el seu joc del tir-a-l'escopidora, especulaven sobre els innombrables Déu-sap-quès sense nom que ara podrien brollar de la terra fissurada. Semblava que a un sikh del taller de bicicletes li havia marxat el turbant del cap d'una revolada enmig de la xafogor d'una tarda, quan els cabells, sense cap motiu, se li havien posat de punta. I, més prosaicament, l'escassetat d'aigua havia arribat a un punt que els lleters ja no podien trobar aigua neta per adulterar la llet... Lluny d'allà tornava a haver-hi una Guerra Mundial en marxa. A Agra, la calor augmentava. Però el meu avi vingia xiular. Els vells de la tenda de *paan* trobaven de bastant mal gust que xiulés, ateses les circumstàncies.

(I jo, com ells, expectoro i m'ergeixo per sobre les fissures.)

Eixarrancat damunt la bicicleta, maletí de pell subjectat al portapaquets, el meu avi xiulava. Tot i les irritacions de nas, contraia els llavis. Tot i un blau del pit que feia vint-i-tres anys que es negava a desaparèixer, el seu bon humor continuava intacte. L'aire passava pels seus llavis i es transmutava en so. Xiulava una vella tonada alemanya: *Tannenbaum*.

L'epidèmia d'optimisme havia estat provocada per un únic ser humà, el nom del qual, Mian Abdullah, només utilitzaven els periodistes. Per a l'altra gent era el Colibrí, una criatura que hauria estat impossible si no fos que existia. «Bruixot convertit en prestidigitador», escrivien els periodistes, «Mian Abdullah sorgí del famós gueto dels mags de Delhi per esdevenir l'esperança dels cent milions de musulmans de l'Índia.» El Colibrí era fundador, president, unificador i motor espiritual de l'Assemblea de l'Islam Lliure; i l'any 1942 s'erigien tendes i tribunes al *maidan* d'Agra, on era a punt de tenir lloc el segon congrés anual de l'Assemblea. El meu avi, de cinquanta-dos anys, amb els cabells esblanqueïts pel temps i per altres afliccions, havia començat a xiular en passar pel *maidan*. Ara tombava cantonades dalt de la seva bicicleta, envestint-les amb airosa inclinació, lliscant entre quitxalla i tifarades de vaca... en un altre temps i lloc, va dir a la seva amiga la Rani de Cooch Naheen: «Jo vaig començar com a caixmiri, i amb ben poc de musulmà. Llavors em vaig fer un blau al pit que em va convertir en indi. Encara no sóc gaire musul-

mà, però estic a favor d'Abdullah. El seu combat és el meu.» Encara tenia els ulls blaus com el cel de Caixmir... va arribar a casa, i si bé els ulls li conservaven un besllum d'alegria, va deixar de xiular; perquè esperar-lo al pati ple d'oques malèvoles era el signe de desaprovació de la meva àvia, Naseem Aziz, que ell havia comès l'error d'estimar per fragments, i que ara estava unificada i transmutada en el formidable personatge que seria per sempre més, i fou sempre coneguda pel curiós apel·latiu de Reverenda Mare.

S'havia tornat una dona voluminosa i prematurament vella, amb dues enormes pigues com mugrons de bruixa a la cara; i vivia dins una invisible fortalesa de construcció pròpia, una ciutadella cuirassada de tradicions i de certeses. A la primeria d'aquell any, Aadam Aziz havia encarregat unes fotografies de mida natural de la seva família per penjar-les a la paret de la sala d'estar; les tres mosses i els tres nois havien posat amb prou docilitat, però la Reverenda Mare s'havia rebel·lat en arribar el seu torn. Finalment, el fotògraf havia provat d'agafar-la desprevinguda, però ella li va engrapar la màquina i la hi va esclafar sobre el crani. Per sort, va sobreviure; però no hi ha fotografies de la meva àvia enlloc de la terra. Vaja quina una, per deixar-se atrapar dins la caixeta negra de ningú. Ja era prou que hagués de viure en una impudícia sense vels i a cara descoberta... Ves si pel treball havia de permetre que quedés constància del fet.

Potser era l'obligació de la nuesa facial, acompanyada dels constants requeriments d'Aziz perquè es mogué a sota d'ell, allò que l'havia empesa a les barricades; i les normes domèstiques que va establir eren un sistema d'autodefensa tan inexpugnable que Aziz, després de molts intents infructuosos, havia desistit poc o molt de l'intent d'assaltar els seus nombrosos revellins i bastions, i havia deixat que fos ella qui, com una enorme i suficient aranya, governés els seus dominis escollits. (Però potser no era pas un sistema d'autodefensa, sinó un mitjà de defensa contra ella mateixa.)

Entre les coses a què ella impedia l'accés hi havia els assumptes polítics. Quan el Dr. Aziz volia parlar d'aquestes coses anava a visitar la seva amiga la Rani, i la Reverenda Mare feia morros; però no pas gaires, perquè sabia que les visites d'ell representaven una victòria per a ella.

Les dues ànimes bessones del seu reialme eren la cuina i el rebost. A la primera no hi vaig entrar mai, però recordo com mirava a través de les ventalles del rebost, tancades amb clau, l'enigmàtic món de dins, un món de cistells de filferro que penjaven tapats amb roba blanca per espantar les mosques, de pots de llauna que jo sabia que eren plens de *gur* i d'altres lllaminadures, de cofres tancats amb pulcres etiquetes quadrades, de nous i de naps i de sacs de gra, d'ous d'oca i d'escombres de fusta. Rebost i cuina eren el seu inalienable territori; i els defensava ferotgement. Quan esperava l'última criatura, la meva tia Emerald, el seu marit es va oferir a eximir-la de la rutina de supervisar la cuina; però l'endemà, quan Aziz es va acostar a la cuina, ella en va sortir amb una olla metàl·lica a les mans i va obstruir la porta. Grassa com estava i a més a més prenyada, poc espai quedava lliure, a la porta. Aadam Aziz va arrufar les celles. «Què és això, dona?» A la qual cosa la meva àvia va respondre: «Això, comsendigui, és una olla molt pesada; i si t'enchampo aquí dins una sola vegada, comsendigui, t'hi ficaré el cap, hi afegiré una mica de *dahi* i faré, comsendigui, una *korma*.» No sé com va anar que la meva àvia adoptés el terme *comsendigui* com a leitmotiv, però amb el pas dels anys envaïa les seves frases cada cop més sovint. M'agrada pensar que era una inconscient invocació d'auxili... com una pregunta seriosament formulada. La Reverenda Mare ens insinuava que, malgrat la seva presència i el seu embalum, anava a la deriva per l'univers. Ella, ves, no sabia com se'n deia.

I a l'hora dels àpats, imperiosament, continuava governant. No es posava cap menjar a la taula, no s'hi col·locava ni un sol plat. El curri i la vaixella es disposaven en una tauleta baixa al costat de la taula, a la seva dreta, i Aziz i la canalla menjaven allò que ella els servia. Un senyal del poder d'aquest costum és el fet que, ni que el seu marit estigués afectat de restrenyiment, ella no li va permetre ni un sol cop triar el menjar, i no atenia a precés ni a suggeriments. Una fortalesa no es pot bellugar. Encara que els moviments dels seus súbdits esdevinguin irregulars.

Durant la llarga ocultació de Nadir Khan, durant les visites a la casa de Cornwallis Road del jove Zulfikar que es va enamorar d'Emerald i del pròsper comerciant d'hule i pell sintètica anomenat Ahmed Sinai que va fer tant de mal a la meva tia Alia que va guardar rancúnia

vint-i-cinc anys fins que la va descarregar cruelment sobre la meva mare, el ferri domini de la Reverenda Mare damunt la seva llar no defallí mai; i fins i tot abans que l'arribada de Nadir provoqués el gran silenci, Aadam Aziz havia provat de vèncer aquest domini, i s'havia vist obligat a fer la guerra amb la seva dona. (Tot això ajuda a demostrar com era realment d'extraordinària la seva infecció d'optimisme.)

...El 1932, deu anys abans, ell havia pres les regnes de l'educació dels seus fills. La Reverenda Mare estava desolada; però era el paper tradicional d'un pare, i per tant no s'hi podia oposar. Alia tenia onze anys; la segona, Mumtaz, gairebé nou. Els dos nois, Hanif i Mustapha, en tenien vuit i sis, i la petita Emerald encara no n'havia fet cinc. La Reverenda Mare va optar per confiar els seus temors a Daoud, el cuiner de la família. «Els omple el cap amb no sé quins idiomes estrangers, comsendigui, i també amb altres bajanades, segur.» Daoud remenava cassoles i la Reverenda Mare s'exclamava, «Tu t'imagines, comsendigui, que la petita es digui Emerald? En anglès, comsendigui? Aquest home em farà malbé la canalla. No hi tiris tant comí, comsendigui, hauries de posar més interès en el que cuines i menys a ocupar-te dels assumptes de l'altra gent.»

Va posar una sola condició de caire educatiu: la instrucció religiosa. Contràriament a Aziz, a qui turmentaven els dubtes, ella s'havia conservat devota. «Tu tens el teu Colibrí», li va dir ella, «però jo, comsendigui, tinc la Crida de Déu. Un so més bo, comsendigui, que no pas el cantusseig d'aquell home.» Era un dels seus infreqüents comentaris polítics... i llavors va arribar el dia en què Aziz va despatxar el tutor religiós. Índex i polze es van tancar al voltant de l'orella del *maulvi*. Naseem Aziz va veure el seu marit conduint l'infeliç barbamec cap a la porta del jardí; va esbufegar; llavors es va posar a cridar mentre el peu del seu home era aplicat a les parts carneses del teòleg. Desencadenant llampecs, la Reverenda Mare entrà en combat.

«Home sense dignitat!», anatematitzà el seu marit, i «Home sense, comsendigui, *vergonya!*» Els fills s'ho miraven des de la seguretats de la galeria posterior. I Aziz, «Tu saps què els ensenyava, aquest home, als teus fills?» I la Reverenda Mare etzibant una pregunta darrere l'altra, «Què no faries tu per fer-nos caure calamitats, comsendigui, al

damunt?»... Però ara Aziz, «Què et penses que era, escriptura *nastaliq*? Eh?»... I amb això la seva dona, escalfant-se: «Menjaries porc, tu? Comsendigui? Escopiries sobre l'Alcorà?» I, alçant la veu, el doctor replica: «O que eren versos de “La vaca”? Això, et penses?»... Sense fer-ne cas, la Reverenda Mare arriba al clímax: «Casaries les teves filles amb alemanys?» I fa una pausa, maldant per agafar aire, i permet que el meu avi reveli, «Els ensenyava a odiar, dona. Els diu que odiïn els hindús i els budistes i els *jains* i els sikhs i què sé jo quins altres vegetarians. Tu voldries fills que odiessin, dona?»

«I tu, els voldries descreguts?» La Reverenda Mare s'imagina les legions de l'Arcàngel Gabriel davallant de nit per endur-se la seva pagana prole cap a l'infern. En té visions molt vívides, de l'infern. Hi fa tanta calor com a Rajputana el mes de juny i a tothom li fan aprendre set idiomes estrangers... «Et juro, comsendigui», diu la meva àvia, «et juro que no sortirà més menjar de la meua cuina cap als teus llavis! No, ni un sol *chapati* fins que no tornis a aportar el *maulvi sahib* aquí i li besis els, comsendigui, peus!»

La guerra de fam que començà aquell dia va estar molt a punt de convertir-se en un duel a mort. Fidel a la seva paraula, la Reverenda Mare no donava al seu marit, a l'hora dels àpats, ni tan sols un plat buit. El Dr. Aziz va prendre represàlies immediates, i es negava a alimentar-se quan era fora. De dia en dia les cinc criatures veien el seu pare desaparèixer, mentre la seva mare celava obstinadament els plats de menjar. «Seràs capaç d'esfumar-te del tot?», li preguntà Emerald amb interès, i afegí sol·lícitament: «No ho facis pas si no saps la manera de tornar.» La cara d'Aziz va contreure cràters; fins i tot el nas semblava que se li tornés més prim. El seu cos s'havia convertit en un camp de batalla i cada dia n'era abatut un fragment. Va dir a Alia, la gran, l'assenyada: «En qualsevol guerra, el camp de batalla presenta més devastació que cap dels dos exèrcits. Això, és natural.» Va començar a agafar *rickshaws* per fer les visites. Hamdard, el *rickshaw-wallah*, es començà a amoïnar per ell.

La Rani de Cooch Naheen va enviar emissaris a intercedir davant la Reverenda Mare. No n'és plena, l'Índia, de gent que passa gana?», van preguntar els emissaris a Naseem, i ella els va llançar una mirada de basi-

lisc que ja s'estava convertint en llegenda. Mans juntes damunt la falda, un *dupatta* de mussolina gasivament entortolligat al cap, traspassava els visitants amb uns ulls sense parpelles i els forçava a abaixar la vista. Se'ls tornava la veu de pedra; se'ls glaçava el cor; sola en una habitació amb homes desconeguts, la meva àvia seia en actitud triomfal, envoltada d'ulls abaixats. «Doncs pot ser que sí. Però també pot ser que no.»

Però la veritat era que Naseem Aziz estava molt angoixada; perquè si bé la mort d'Aziz per inanició fóra una demostració clara de la superioritat de la seva idea del món davant la d'ell, no tenia pas ganes d'enviudar per un mer principi; això no obstant, no veia cap sortida a la situació que no li suposés retractar-se i caure-li la cara de vergonya, i, havent après a dur la cara descoberta, la meva àvia era d'allò més refractària a deixar que li caigués.

«Per què no estàs malalta?» Alia, la filla assenyada, havia trobat la solució. La Reverenda Mare es va batre en tàctica retirada, anuncià un dolor, un dolor absolutament aclaparador, comsendigui, i es va ficar al llit. En absència d'ella Alia va oferir al seu pare la branca d'olivera, en forma de tassa de brou de pollastre. Dos dies després, la Reverenda Mare es va llevar (havent-se negat per primera vegada a la vida a ser examinada pel seu marit), tornà a assumir els seus poders dedicant una aquiescent arronsada d'espatlles a la decisió de la seva filla, va allargar a Aziz el seu menjar com si res no hagués passat.

Això, era deu anys abans; però l'any 1942, els vells de la tenda de *paan* encara se senten transportats, a la vista del sibilant doctor, per enriolats records d'aquell temps en què la seva dona havia estat a punt de fer-li fer un truc d'escapisme, mal que no sabés com tornar. A última hora de la tarda es claven cops de colze amb un «Té'n recordes de quan...?», i un «Sec com un esquelet a l'estenedor de la roba! No podia ni pujar a la...», i un «Creu-me, *baba*, aquella dona era capaç de coses terribles. He sentit dir que fins i tot podia somiar els somnis de les seves filles, només per saber què es duïen entre mans!» Però en assentar-se el vespre van minvant els cops de colze, perquè és l'hora del concurs. Rítmicament, en silenci, se'ls belluguen les barres; llavors tot d'un plegat hi ha una contracció de llavis, però allò que sorgeix no és cap so-fet-amb-aire. Cap xiulet, i en canvi un raig llarg i vermell

de suc de bètel passa entremig de llavis de crepats, i es desplaça amb infal·libre precisió cap a una vella escopidora de llautó. Hi ha molt bufeteig de cuixes i articulació autoadmirativa de «*Wah, wah, senyor!*», i «Una tirada absolutament magistral!»... Al voltant dels vells, la ciutat es va fonent en inconnexos passatempes vespertins. La quitxalla juguen a la rutlla i al *kabaddi* i dibuixen barbes als cartells de Mian Abdullah. I ara els vells col·loquen l'escopidora al carrer, cada cop més lluny del lloc on estan arrupits, i hi desapareixen dolls cada cop més llargs. El raig continua volant amb precisió. «Molt bona, *yara!*» Els pillets del carrer juguen a esquivar els dolls vermelloso, sobreposant aquest joc de gallines al seriós art del tir-a-l'escopidora... Però heus aquí un vehicle militar, dispersant pillets al seu pas... Heus aquí el brigadier Dodson, comandant de la plaça, ofegant-se de calor... I heus aquí el seu ADC, el major Zulfikar, passant-li una tovallola. Dodson s'eixuga la cara; els pillets es dispersen; el cotxe tomba l'escopidora. Un líquid vermell fosc amb grumolls com de sang es coagula com una mà roja sobre la pols del carrer i apunta acusadorament al poder en retirada del *Raj*.

Record d'una fotografia mig florida (potser obra del mateix fotògraf curt de gambals a qui va anar tan prim que unes ampliacions de mida natural no li costessin la vida): Aadam Aziz, irradiant febre optimista, fa una encaixada amb un home d'uns seixanta anys, un tipus impacient i enèrgic amb un floc de cabells negres que li cau front avall com una cicatriu benigna. És Mian Abdullah, el Colibrí. («Jo em conservo en forma, sap doctor *sahib*? Vol clavar-me un cop a l'estómac? Provi-ho, provi-ho. Estic en plena forma.» A la fotografia, plecs d'una ampla camisa blanca dissimulen l'estómac, i el puny del meu avi no és tancat, sinó engolit per la mà de l'expressidigitador.) I darrere d'ells, mirant-s'ho amb benignitat, la Rani de Cooch Naheen, que es tornava blanca d'erupcions, una malaltia filtrada dins la Història i apareguda a una escala enorme poc després de la Independència... «Jo sóc la víctima», murmura la Rani, a través de llavis fotografiats que no es belluguen mai, «sóc la víctima desventurada de les meves inquietuds interculturals. La meua pell és l'expressió externa de l'internacionalisme del meu esperit.» Sí, a la fotografia té lloc una

conversa quan, talment experts ventrílocs, els optimistes es troben amb el seu líder. Al costat de la Rani –ara escolteu amb atenció: la Història i l’ascendència són a punt de trobar-se– hi ha un peculiar individu, flonjo i ventrellut, amb uns ulls com bassals estancats i uns cabells llargs com de poeta. Nadir Khan, el secretari personal del Colibrí. Els peus, si no els tinguéssim immobilitzats per la instantània, els arrossegaria amb torbació. A través del seu somriure neci, rígid, articular, «És veritat; he escrit versos...», amb la qual cosa salta Mian Abdullah, etzibant a través de la seva boca oberta amb espurneig de dents punxegudes: «Però quins versos! Pàgines i pàgines sense ni una sola rima!...» I la Rani, suaument: «Un modernista, doncs?» I Nadir, tímidament: «Sí.» Quines tensions no hi ha, ara, en la immòbil i quieta escena! Quina irritable mofa, quan parla el Colibrí: «Això tant se val; l’art ha de ser edificant; cal que ens recordi la nostra gloriosa herència literària!»... I és una ombra o bé un arrufament, allò de les celles del seu secretari?... La veu de Nadir, sorgint baixet baixet de la descolorida estampa: «Jo no hi crec en el gran art, Mian *sahib*. Avui dia l’art ha d’estar per damunt de les categories; la meua poesia i... doncs... el joc del tir-a-l’escopidora són la mateixa cosa» i ara la Rani, dona amable com és, bromeja, «Home, potser que reservi una habitació, doncs: per mastegar *paan* i tirar a l’escopidora. Tinc una magnífica escopidora de plata, amb incrustacions de lapislàtzuli, i vull que vingueu tots a practicar. Que s’esquitxin les parets amb les nostres imprecises expectoracions! Seran taques decents, si més no.» I ara la fotografia ha exhaurit les paraules; ara m’adono, amb l’ull del meu enteniment, que el Colibrí s’ha estat tota l’estona amb la vista fixa en direcció a la porta, que és enllà de l’espatlla del meu avi al marge mateix de la fotografia. Darre-re la porta truca la Història. El Colibrí està impacient per escapar-se... però ha estat amb nosaltres, i la seva presència ens ha portat dos fils que em perseguiran tot al llarg dels meus dies: el fil que condueix al gueto dels mags, i el fil que explica la història de Nadir, el poeta sense rima i sense vers, i d’una inestimable escopidora de plata.

«Quina bestiesa!», diu la nostra Padma. «Com pot enraonar, una foto? Deixa-ho, ara; deus estar massa cansat per poder pensar.» Però

quan li dic que Mian Abdullah tenia l'estranya qualitat de cantussejar sense pauses, de cantussejar d'una manera estranya, ni musical ni no musical sinó com ara mecànica, com el brunzit d'un motor o d'una dinamo, ella s'ho empassa amb prou facilitat i diu, assenyadament: «Bé, si era un home tan enèrgic, no m'estranya gens.» Torna a ser tota orelles; així és que m'engresco amb el tema i explico que el cantusseig de Mian Abdullah pujava i baixava en relació directa amb el seu ritme de treball. Era un brunzit que podia arribar prou avall per fer-vos venir mal de queixal, quan assolía el seu punt més alt i febrós, tenia l'habilitat de provocar ereccions a tothom qui fos a prop. «*Arré baap*», riu Padma, «vet aquí per què era tan popular, entre els homes!» Nadir Khan, com a secretari seu, es veia constantment agredit per la rara vibratòria del seu amo, i les seves orelles, mandíbula, penis, es comportaven sempre seguint els dictats del Colibrí. Com era, doncs, que Nadir es quedava, tot i les ereccions que el torbaven en presència d'estrany, tot i els queixals adolorits i un horari de treball que sovint li ocupava vint-i-dues hores de cada vint-i-quatre? No pas –penso jo– perquè considerés un deure patriòtic romandre a prop del centre dels esdeveniments i transmutar-los en literatura. Ni perquè desitgés la fama personal. No: però Nadir tenia una cosa en comú amb el meu avi, i ja n'hi havia prou. Ell també patia la malura de l'optimisme.

Com Aadam Aziz, com la Rani de Cooch Naheen, Nadir Khan detestava la Lliga Musulmana («Aquest manat de llepacrestes!», cridava la Rani amb la seva veu argentada, baixant en picat per entre les octaves com una esquadora. «Terratinents amb interessos creats per defensar! Què hi tenen a veure, ells, amb els musulmans? Van com gripaus amb els britànics i els formen governs, ara que el Congrés es nega a fer-ho!» Era l'any de la revolució «fora de l'Índia». «I és més», deia la Rani amb caràcter irrevocable, «són bojos. Si no, ves per què haurien de voler dividir l'Índia?»).

Mian Abdullah, el Colibrí, havia creat l'Assemblea de l'Islam Lliure gairebé sense cap ajut. Va invitar els líders de les dotzenes de grups dissidents musulmans per formar una alternativa; lliurement federada, al dogmatisme i als interessos creats dels de la Lliga. Havia estat un gran truc de màgia, perquè hi havien acudit tots. Això va ser la

primera Assemblea, a Lahore; Agra acolliria la segona. Les grans tendes s'omplirien de militants dels moviments agraris, dels sindicats obrers urbans, de teòlegs i d'agrupacions regionals. Hauria de presenciar la confirmació d'allò que el primer congrés havia anunciat: que la Lliga, amb la seva exigència d'una Índia fragmentada, no parlava sinó en nom d'ella mateixa. «Se'ns han girat d'esquena», deien els rètols de l'Assemblea, «i ara pretenen que els fem costat!» Mian Abdullah era contrari a la partició.

En el punt més alt de l'epidèmia d'optimisme, la protectora del Colibrí, la Rani de Cooch Naheen, no va parlar mai dels núvols de l'horitzó. No va advertir mai que Agra era una plaça forta de la Lliga Musulmana, i només deia, «Aadam, fill, si el Colibrí vol celebrar l'Assemblea aquí, jo no penso pas suggerir-li que se'n vagi a Allahabad.» Va cobrir totes les despeses de l'acte sense cap queixa ni interferència; però no pas –tot s'ha de dir– sense crear-se enemics a la ciutat. La Rani no vivia com altres prínceps indis. En lloc d'organitzar caceres de *teetars*, atorgava beques. En lloc d'escàndols d'hotel, feia política. I així van començar els rumors. «Aquests becaris seus, nano, tothom sap que han de fer funcions extraescolars. Entren al seu dormitori a les fosques, i ella no deixa mai que li vegin aquella cara com un mapa, però els encanta perquè es fiquin al llit amb la seva veu de bruixa cantaire!» Aadam Aziz no havia cregut mai en bruixes. Gaudia del brillant cercle d'amics d'ella, que estaven tan familiaritzats amb el persa com amb l'alemany. Però Naseem Aziz, que s'havia mig cregut les històries sobre la Rani, no acompanyava mai el seu home a ca la princesa. «Si déu volia que la gent parlés moltes llengües», argumentava, «per què ens en va ficar només una dins el cap?»

I vet aquí que cap dels optimistes del Colibrí no estava preparat per a allò que va passar. Ells jugaven al tir-a-l'escopidora, i s'inhibien de les esquerdes del terreny.

De vegades les llegendes fan la realitat, i esdevenen més útils que no pas els fets. D'acord amb la llegenda, doncs –d'acord amb el refinat tafaneig dels vells de la tenda de *paans*–, Mian Abdullah devia la seva

ruïna al fet d'haver adquirit, a l'estació de tren d'Agra, un ventall de plomes de paó, tot i el vaticini de mala sort per part de Nadir Khan. I és més: en aquella nit de mitges llunes, Abdullah havia estat treballant amb Nadir, de manera que quan s'alçà la lluna nova la van veure tots dos a través del vidre. «Aquestes coses tenen importància», deien els mastegadors de bètel. «Hem viscut molts anys, i ho sabem.» (Padma fa que sí amb el cap.)

Les oficines de l'Assemblea eren a la planta baixa de l'històric edifici de la facultat, al campus de la universitat. Abdullah i Nadir estaven a punt d'enllestir la seva feina nocturna; el cantusseig del Colibrí era greu de to i Nadir tenia els nervis a flor de pell. Hi havia un cartell, a la paret de l'oficina, que expressava el sentiment antiparticionista d'Abdullah, una citació del poeta Iqbal: «On podem trobar una terra que sigui estranya a Déu?» I ara els assassins arribaven al campus.

Fets: Abdullah tenia molts enemics. L'actitud britànica envers ell sempre va ser ambigua. El brigadier Dodson no el volia a la ciutat. Hi va haver un truc a la porta i Nadir va anar a obrir. Sis llunes noves van entrar al local, sis ganivets de mitja lluna empunyats per homes tots vestits de negre, amb la cara tapada. Dos homes van sostenir Nadir mentre els altres es dirigien cap al Colibrí.

«En aquest moment», diuen els mastegadors de bètel, «el cantusseig del Colibrí va pujar de volum. Cada cop més alt, *yara*, i als assassins se'ls eixamplaven els ulls mentre els seus membres feien tendes de campanya sota la roba. Llavors, Al·là, llavors!... els ganivets es van posar a cantar i Abdullah va cantar més fort, bronzint més i més alt com mai no ho havia fet. El seu cos era dur, i les llargues fulles corbes tenien treballs per matar-lo; una es va trencar contra una costella, però les altres es van tacar ràpidament de sang. Però ara... escolteu! El cantusseig d'Abdullah va pujar més amunt de l'abast de les nostres orelles humanes, i el van sentir els gossos de la ciutat. A Agra potser hi ha vuit mil quatre-cents vint gossos petaners. Aquella nit és cert que n'hi havia alguns menjant, d'altres morint; n'hi havia alguns que fornicaven i d'altres que no van sentir la crida. Posem que uns dos mil; quedaven doncs sis mil quatre-cents vint quissos, i tots aquests van arrencar a córrer cap a la universitat, molts d'ells travessant atropelladament les vies de tren des de l'altra

punta de ciutat. És ben sabut que això és verídric. Tota la gent de la ciutat ho va veure, tret dels que dormien. Avançaven sorollosament, com un exèrcit, i després el seu rastre va quedar escampat d'ossos i d'excrements i de pèls... i Abdullah vinga brunzir, brunzir, brunzir tota l'estona, i els ganivets vinga cantar. I sapigueu això: de sobte, l'ull d'un dels homicides va esclatar i va caure de la conca. Després es van trobar els trossos de vidre, esmicolats per l'estora!»

Diuen: «Quan van arribar els gossos, Abdullah ja era gairebé mort i els ganivets estaven esmussats... Van entrar com salvatges, saltant per la finestra, que no tenia vidre perquè el cantusseig d'Abdullah l'havia fet miques... Van envestir la porta sordament fins que la fusta es va trencar... i llavors n'hi va haver pertot arreu, *baba!*... alguns sense potes, d'altres sense pèl, però a la majoria els quedaven almenys unes quantes dents, i algunes de ben esmolades... I ara fixeu-vos: els assassins no devien tenir por que els interrompessin, perquè no havien apostat sentinelles; així és que els gossos els van agafar per sorpresa... Els dos homes que sostenien Nadir Khan, aquell acoquinat, van caure sota el pes de les bèsties, amb potser seixanta-vuit gossos al coll... després els assassins van quedar tan malparats que ningú no podia distingir qui eren.»

«En un moment o altre», diuen, «Nadir va saltar de cap per la finestra i es va posar a córrer. Els gossos i els assassins estaven massa enfeïnats per seguir-lo.»

Gossos? Assassins?... Si no em creieu, comproveu-ho. Indagueu sobre Mian Abdullah i les seves Assemblees. Descobriu com hem amagat aquesta història sota l'estora... i llavors deixeu-me explicar com Nadir Khan, el seu lloctinent, es va passar tres anys sota les estores de la meva família.

De jove havia compartit una habitació amb un pintor, els quadres del qual s'havien anat fent més i més grossos a mesura que intentava ficar tota la vida dins el seu art. «Mireu-me», deia, abans de suïcidarse, «jo volia ser miniaturista i en lloc d'això tinc elefantias!» Els inflats esdeveniments de la nit dels ganivets de mitja lluna van dur a Nadir Khan el record del seu company d'habitació, perquè un cop més la vida, perversament, s'havia negat a mantenir les proporcions naturals. S'havia tornat melodramàtica: i això l'incomodava.

Com va travessar Nadir Khan la ciutat nocturnal sense fer-se notar? Jo ho atribueixo al fet que era un mal poeta, i com a tal, un supervivent nat. Tot corrent denotava una mena de cohibició, i el seu cos semblava disculpar-se per actuar com si es tractés d'una novel·la policíaca barata, d'aquelles que venen els venedors ambulants a les estacions de tren, o que donen de franc amb ampolles de medecina verda que cura refredats, tifus, impotència, enyorament i pobresa... A Cornwallis Road feia una nit tèbia. Un braser de carbó buit ran de la filera deserta de *rickshaws*. La tenda de *paan* era tancada i els vells dormien al terrat, somiant el joc de l'endemà. Una vaca insomne, mastegant ociosament un paquet de cigarrets Red and White, va passar xino-xano pel costat d'un que dormia enfarcellat al carrer, cosa que volia dir que l'endemà al matí es despertaria, perquè les vaques no fan cabal d'un home adormit si no és que està a punt de morir. Aleshores el freguen amatents amb el morro. Les vaques sagrades mengem de tot.

L'antic casal de pedra del meu avi, comprat amb els guanys de les botigues de pedres precioses i amb l'assignació del dot del cec Gahni, s'alçava entre la fosca, situada a una decorosa distància de la carretera. Hi havia un jardí tapiat a la part posterior, i al costat de la porta del jardí hi havia el petit annex arrendat a baix preu a la família del vell Hamdard i al seu fill Rashid, el noi del *rickshaw*. Davant de l'annex hi havia el pou amb la seva sínia accionada per vaques, d'on sortien uns recs cap al petit camp de blat que vorejava la casa fins a la porta del mur exterior que donava a Cornwallis Road. Entre la casa i el camp s'estenia un corriol per a vianants i *rickshaws*. A Agra, els *rickshaws* de pedals havien substituït recentment els tibats per un home entre dues vares de fusta. Encara hi havia requesta per a les *tongas* tibades per cavalls, però anava de baixa... Nadir Khan va ajupir el cap per travessar el portal, i es va arraulir un moment d'esquena al mur exterior, envermellint mentre feia el riu. Llavors, aparentment trastornat per la vulgaritat de la seva decisió, s'escapolí cap al camp de blat i va entrar-hi a corre-cuita. Parcialment camuflat per les tiges resseques del sol, es va ajeure en posició fetal.

Rashid, el noi del *rickshaw*, tenia disset anys i tornava del cine. Aquell matí havia vist dos homes que empenyien un carretó baix

sobre el qual havien instal·lat dos enormes cartells pintats a mà, l'un d'esquena a l'altre, anunciant la nova pel·lícula *Gai-Wallah*, amb Dev, l'actor favorit de Rashid, de protagonista. DESPRÉS DE CINQUANTA SETMANES A DELHI! DIRECTE DE BOMBAI, DESPRÉS DE FER FUROR SEIXANTA-TRES SETMANES!, exclavamen els cartells. SEGON ANY APOTEÒSIC! La pel·lícula era un western de l'Est. El noi, Dev, que no estava gens prim, cavalcava tot sol per les pastures. S'assemblaven molt a la planura indogangètica. *Gai-Wallah* vol dir cowboy, i Dev feia el paper d'una mena de servei individual de vigilància per protegir les vaques. ELL TOT SOL! I AMB DOS CANONS!, seguia els passos dels nombrosos ramats de bestiar que eren menats per les pastures cap a l'escorxador, vencia els ramaders i alliberava les sagrades bèsties. (La pel·lícula era destinada a un públic hindú; a Delhi havia provocat aldarulls. Els de la Lliga Musulmana havien passat per davant de cines conduint vaques al sacrifici, i els havien empaitat.) Les cançons i els balls estaven bé, i hi havia una preciosa ballarina de *nautch* que hauria quedat molt més afavorida si no l'haguessin feta ballar amb un barret de cowboy com un bidó de deu galons. Rashid va seure en un banc de les primeres files i es va afegir als xiulets i als braves. Es va menjar dues *samosas* i va gastar massa; la seva mare s'enfadaria, però ell s'ho havia passat de primera. Tot pedalant camí de casa amb el seu *rickshaw*, practicava algunes maneres estrofolàries de muntar que havia vist a la pel·lícula; es penjava d'un costat fins a arran de terra, baixava a pinyó lliure un suau pendent, feia servir el *rickshaw* talment com *Gai-Wallah* feia servir el cavall per amagar-se dels enemics. Finalment es va redreçar, va girar el manillar amb gran delectació per part seva, el *rickshaw* travessà suaument la portalada i avançà pel corriol d'arran del camp de blat. *Gai-Wallah* havia fet servir aquest truc per agafar de sorpresa una colla de ramaders que seien al sotabosc, bevent i jugant a cartes. Rashid va accionar els frens i es va precipitar dins el camp de blat, corrent –A TOTA BRIDA!– cap als confiats ramaders, amb les pistoles muntades i a punt. En atansar-se a l'acampada va deixar anar el seu «xiscle d'odi» per espantar-los. IAAAAAAAAA! Evidentment, tan a prop de cal doctor *sahib* no va cridar, sinó que va distendre la

boca tot corrent, xisclant en silenci. BLAMM! BLAMM! Nadir Khan passava molts treballs per agafar el son, i ara va obrir els ulls. Va veure –IIIAAH!– una figura estel·losa i desenfrenada que se li tirava a sobre com un tren correu, baladrejant a plena veu –però potser s’havia tornat sord, perquè no se sentia cap soroll!–, i es posava dret, amb l’esgarip tot just sortint-li dels llavis reinflats, quan Rashid el va veure i també va trobar la veu. Udolant en aterrit uníson, tots dos van girar cua i van arrencar a córrer. Llavors es van aturar, havent notat cada un la fugida de l’altre, i es van sotjar mútuament a través del blat emmusteït. Rashid va reconèixer Nadir Khan, va veure la seva roba estripada i s’amoïnà profundament.

«Sóc un amic», va dir Nadir estúpidament. «Haig de veure el Dr. Aziz.»

«Però el doctor dorm, i no és pas al camp de blat.» Asserena’t, es va dir Rashid, deixa de dir bestieses! És l’amic de Mian Abdullah!... Però no semblava pas que Nadir se n’hagués adonat; el seu rostre maldava furiosament per deixar anar unes quantes paraules que se li havien encastat com miques de pollastre entremig de les dents... «La meua vida –al final se’n va sortir– està en perill.»

I ara Rashid, encara ple de l’esperit de *Gai-Wallah*, venia a salvar-lo. Va acompanyar Nadir a una porta lateral de la casa. Era tancada amb pany i forrellat; però Rashid va estirar, i el pany se li va quedar als dits. «Fabricat a l’Índia», va murmurar, com si allò ho expliqués tot. I, quan Nadir es ficava a dins, va dir baixet: «Compta amb mi pel que sigui, *sahib*. Jo muts i a la gàbia! Ho juro pels cabells blancs de la meua mare.»

Va tornar a col·locar el pany a la banda de fora. Haver salvat la vida a la mà dreta del Colibrí!... Però de què? De qui?... Bé, la vida era millor que les pel·lícules, de vegades.

«És aquest?», pregunta Padma, una mica desorientada. «Aquest rabassut gras i fofo mig acoquinat? Aquest ha de ser el teu pare?»

SOTA L'ESTORA

Així és com va acabar l'epidèmia d'optimisme. Al matí, una dona de fer feines va entrar a les oficines de l'Assemblea de l'Islam Lliure i va trobar el Colibrí, emmudit, a terra, rodejat de petjades d'animal i dels trossets dels seus assassins. Va xisclar; però més tard, després d'haver-hi anat les autoritats, li van dir que netegés el local. Després de treure innumbrables pèls de gos, d'esclafar incomptables puces i d'extreure de l'estora els residus d'un ull de vidre esmicolat, es va queixar a l'inspector de serveis de la universitat dient que, si havien de passar gaires coses com aquesta, es mereixia un petit augment. Ella fou segurament l'última víctima del microbi de l'optimisme, i en el seu cas la malaltia no va durar gaire, perquè l'inspector era del morro fort i la va engegar al carrer.

No van identificar mai els assassins, ni es va saber qui els havia pagat. El meu avi va ser convocat al campus pel Major Zulfikar, l'ADC del brigadier Dodson, per estendre el certificat de defunció del seu amic. El Major Zulfikar va prometre que passaria a veure el Dr. Aziz per acabar de lligar caps; el meu avi es va mocar i se'n va anar. Al *maidan*, les tendes s'aclofaven com esperances rebentades; l'Assemblea no es tornaria a convocar mai més. La Rani de Cooch Naheen es ficà al llit. Al cap de tota una vida de treure importància a les seves malalties, va deixar que s'emparessin d'ella i es passà anys seguits immobilitzada al llit, veient com s'anava tornant del color dels llençols. Mentrestant, a l'antiga casa de Cornwallis Road, els dies eren plens de mares en potència i de futurs pares. Té, Padma: ara ho aclariràs.

Fent servir el nas (perquè, si bé m'ha perdut els poders que li han permès, tan recentment, de fer història, m'ha adquirit altres facultats compensatòries), girant-lo cap a dins, he estat ensumant l'ambient de cal meu avi en aquells dies que van seguir la mort de l'esperança brunzidora de l'Índia; i transportada al llarg dels anys m'arriba una curiosa mescla d'olors, plena de neguits: l'oloreta de coses ocultes barrejada

amb les fragàncies d'un idil·li rebrotat i amb la ferum penetrant de la curiositat i la força de la meva àvia... mentre la Lliga Musulmana celebrava, secretament, per descomptat, la caiguda del seu adversari, es podia trobar el meu avi (el meu nas el localitza) assegut cada matí sobre el que ell anomenava la seva «caixa dels trons», amb llàgrimes als ulls. Però aquestes no són llàgrimes de pena; Aadam Aziz, senzillament, ha pagat el preu d'haver-se indianitzat, i pateix un terrible restrenyiment. Sinistrament, observa la lavativa penjada a la paret del vàter.

Per què he envaït la intimitat del meu avi? Per què, quan podria haver descrit com, un cop mort Mian Abdullah, Aadam es va colgar en la seva feina i va assumir la cura dels malalts als barris de barraques del costat de la via –i els rescatà dels curanderos que els injectaven aigua amb pebre i es pensaven que les aranyes fregides curaven la ceguesa–, mentre continuava exercint les funcions de metge a la universitat; quan em podria haver allargat més sobre el gran amor que havia començat a sorgir entre el meu avi i la seva segona filla, Mumtaz, d'una pell tan fosca que s'interposava entre ella i l'afecte de la seva mare, però d'una tal bondat, sol·licitud i fragilitat que es feia estimar del seu pare, que amb els seus turments interiors demanava a crits aquella mena de tendresa incondicional; quan podria haver optat per descriure l'a-hores-d'ara-constant coïssor del seu nas, prefereixo rebolcar-me en excrements? Doncs perquè aquí és on es trobava Aadam Aziz, la tarda després d'haver firmat un certificat de defunció, quan tot d'un plegat una veu –flonja, acovardida, la veu d'un poeta sense rima– li va parlar des de les profunditats del vell i enorme cove de la roba que hi havia en un angle del vàter i li va clavar un esglai tan fort que resultà laxant, i no va caldre despenjar la lavativa de la perxa. Rashid, el noi del *rickschau*, havia deixat entrar Nadir Khan a l'estança de la caixa dels trons per l'entrada de la dona de fer feines, i ell s'havia refugiat al cove de la roba. Mentre l'esperverat esfínter del meu avi es relaxava, les seves orelles van sentir una petició d'asil, una petició esmorteïda per roba de llit, roba interior bruta, camises velles i el torbament del parlant. I així és com Aadam Aziz va decidir amagar Nadir Khan.

Ara arriba l'olor d'una baralla, perquè la Reverenda Mare pensa en les seves filles, Alia, de vint-i-un anys, la negra Mumtaz, que en té

dinou, i la frívola i bufona Emerald, d'encara no quinze però amb una mirada més antiga que res del que posseeixen les seves germanes. A ciutat, tant entre els tiradors-a-l'escopidora i els *rickshaw-wallahs* com entre els tibadors de carretó-amb-anunci-de-pel·lícula i els alumnes d'institut, es coneix les tres germanes com les «Teen Batti», les tres llums radiants... I com pot tolerar la Reverenda Mare que un desconegut habiti a la mateixa casa que la gravetat d'Alia, la pell negra i lluminosa de Mumtaz i els ulls d'Emerald? ...«Tu no estàs bé del cap, marit; aquella mort t'ha afectat el cervell.» Però Aziz, amb determinació: «Es queda aquí.» Als soterranis... perquè l'ocultació sempre ha estat una consideració arquitectònica crucial a l'Índia, i així la casa d'Aziz té unes extenses cambres subterrànies, a les quals només es pot accedir per unes trapes del terra, que estan tapades amb catifes i estores... Nadir Khan sent el fragor somort de la baralla i tem pel seu destí. Déu meu! (ensumo els pensaments del poeta mans-suades), el món s'ha tornat boig... Som homes, els d'aquest país? O som bèsties? I si me n'haig d'anar, quan vindran a buscar-me els ganivets?... I pel seu pensament passen imatges de ventalls de plomes de paó i la mitja lluna vista a través del vidre i transformada en una fulla apunyaladora i tacada de sang... A dalt, la Reverenda Mare diu: «La casa és plena de noies joves i solteres, comsendigui; és així com els demostres respecte?» I ara l'aroma d'uns estreps perduts; es desencadena la gran ràbia destructora d'Adam Aziz, i en comptes d'indicar que Nadir Khan s'estarà sota terra, amagat sota l'estora, on difícilment podrà deshonrar cap filla; en comptes de fer justícia al sentit del decòrum del bard senseverb, un sentit tan desenvolupat que ni en somnis no faria un sol pas indecorós sense envermellar bo i adormit; en comptes d'aquestes vies de sensatesa, el meu avi udola: «Calla, dona! L'home necessita el nostre aixopluc; es quedarà.» I dit això un perfum implacable, un núvol dens de determinació s'instal·la sobre la meva àvia, que diu: «Molt bé. Tu em demanes, comsendigui, que calli. Doncs ni una sola paraula més, comsendigui, sortirà dels meus llavis d'ara endavant.» I Aziz, gemegant: «Oh malviatge, dona, estalvia'ns els teus folls juraments!»

Però els llavis de la Reverenda Mare es van segellar, i va regnar el silenci. El tuf del silenci, com un ou d'oca mig podrit, m'omple els

narius; senyorejant tota altra cosa, pren possessió de la terra... Mentre Nadir Khan s'amagava al seu infern entrefoscat, la seva amfitriona també es va amagar, però darrere un mur ensordidor de taciturnitat. Al principi el meu avi explorava el mur, buscant esquerdes; no en va trobar cap. Al final ho deixà córrer, i va esperar que les frases li tornessin a oferir llambrecs del seu caràcter, talment com una vegada havia cobejat els breus fragments del seu cos que havia vist a través del llençol perforat; i el silenci va omplir la casa, de paret a paret, del terra al sostre, fins al punt que semblava que les mosques haguessin deixat de remorejar i els mosquits s'estiguessin de brunzir abans de picar; un silenci que emmudia el xiuxiueig de les oques al pati. Les criatures al principi parlaven baixet, i després es van quedar callades: mentrestant, allà al camp de blat, Rashid, el noi del *ricksshaw*, proferia el seu silenciós «xiscle d'odi» i observava el seu propi vot de silenci, aquell que havia fet pels cabells de la seva mare.

En aquest pantà de mutisme va entrar, un vespre, un home baix amb un cap tan pla com la gorra de sobre; amb unes cames garrelles com canyes al vent; amb un nas que gairebé li tocava el mentó corbat cap amunt; i amb una veu que, de resultes d'això, era prima i aguda –calia que ho fos, per poder-se esmunyir per l'estreta cavitat d'entremig de l'aparell respiratori i la mandíbula—... un home amb una miopia tal que l'obligava a prendre's la vida pas a pas, i que li va merèixer una fama de meticulós i d'estantís, i l'estima dels seus superiors perquè els feia sentir-se ben servits sense sentir-se amenaçats; un home amb un uniforme planxat i emmidonat que feia tuf de Blanco i de rectitud, i entorn del qual, tot i el seu aspecte de personatge sortit d'una funció de putxinel·lis, planava la inconfusible aroma de l'èxit: el Major Zulfikar, un home amb futur, va venir de visita, tal com havia promès, per acabar de lligar caps. L'assassinat d'Abdullah i la sospitosa desaparició de Nadir Khan el tenien molt encaparrat, i com que estava al corrent de la infecció d'Aadam Aziz pel microbi de l'optimisme, va confondre el silenci de la casa amb un mutisme luctuós, i no es va quedar gaire estona. (Al soterrani, Nadir s'arraulia entre els escarabats.) Assegut en silenci a la sala d'estar amb els cinc fills, el barret i el bastó al seu costat damunt la radiogramola Telefunken, les imatges de mida natural de

la jove família Aziz mirant-se'l fixament de les parets estant, el Major Zulfikar es va enamorar. Era curt de vista però no cec, i en l'esguard impossiblement adult de la jove Emerald, la més radiant de les «tres llums radiants», va veure que ella li havia interpretat el futur i havia disculpat, gràcies a això, el seu aspecte; i abans de marxar ja havia decidit que s'hi casaria passat un decorós interval. («Ella?», conjectura Padma. «Aquesta fresca és la teva mare?» Però hi ha altres mares-futures, altres futurs pares, vogant amunt i avall en el silenci.)

En aquell temps pantanós sense paraules, la vida emocional de la greu Alia, la més gran, s'anava desenvolupant; i la Reverenda Mare, tancada al rebost i a la cuina, segellada darrere els llavis, era incapaç —a causa del seu jurament— d'expressar el seu recel pel jove comerciant d'hule i pell sintètica que venia a visitar la seva filla. (Aadam Aziz sempre havia insistit que es permetés a les seves filles de tenir amics del sexe masculí.) Ahmed Sinai —«Ahà!»—, vocífera Padma, amb triomfant reconeixement— havia conegut Alia a la universitat, i semblava prou intel·ligent per a aquella noia estudiosa i eixerida, amb un rostre on el nas del meu avi havia adquirit un aire de pesant enteniment; però a Naseem Aziz la neguitejava el fet que ell s'hagués divorciat als vint anys. («Tothom es pot equivocar, una vegada», li havia dit Aadam, i allò va estar a punt d'encetar una renyina, perquè per un moment ella pensà que hi havia hagut alguna cosa excessivament personal en el to de veu del seu home. Però llavors Aadam havia afegit: «Tu deixa passar un parell d'anys perquè s'oblidi aquest divorci; llavors oferirem a aquesta casa el seu primer casament, amb una gran tenda al jardí, i cantaires i l·laminadures i tot això.» Una idea que, malgrat tot, tenia atractiu per a Naseem.) Ara, deambulant pels jardins emmurallats del silenci, Ahmed Sinai i Alia es comunicaven sense parlar; però si bé tothom esperava que ell se li declarés, semblava que el silenci també s'hagués apoderat d'ell, i la pregunta continuava informulada. El rostre d'Alia va adquirir en aquella època una pesantor, una qualitat de pessimisme al sotabarba que ja mai més no perdria del tot. («Vaja, home», em renya Padma, «això no és manera de descriure la teva respectable mare*ji*»)

Una altra cosa: Alia havia heretat la tendència a engreixar-se de la seva mare. Amb el pas dels anys s'aniria inflant com un globus.

I Mumtaz, que havia sortit de l'úter de sa mare més negra que la mitjanit? Mumtaz no va ser mai brillant; ni tan bonica com Emerald; però era bona i obedient, i estava sola. Passava més temps amb el seu pare que cap altra de les germanes, i el fortificava contra el mal humor, que actualment era exagerat a causa de la constant coïssor del nas; i es va fer càrrec de satisfer les necessitats de Nadir Khan, i davallava cada dia al seu submón amb safates de menjar, i escombres, i fins i tot li buidava la caixa dels trons personal, perquè ni els netejadors de comunes poguessin endevinar la seva presència.

Quan ella davallava, ell abaixava els ulls; i no s'intercanviaven ni una sola paraula en aquella casa muda.

Què era el que deien de Naseem Aziz els tiradors d'escopidora? «Ficava el nas en els somnis de les seves filles, només per saber què es duïen entre mans.» Sí, no hi ha altra explicació, se sap que coses més estranyes han passat en aquest país nostre, només heu d'agafar qualsevol diari i veureu les perles quotidianes que parlen de miracles a tal o tal poble: la Reverenda Mare va començar a somiar els somnis de les seves filles. (Padma ho accepta sense pestanyejar; però allò que d'altres s'empassarien amb tan poc esforç com un *laddoo*, Padma pot rebutjar-ho amb la mateixa facilitat. Tots els públics tenen la seva credulitat idiosincràtica.) Bé, doncs: adormida al seu llit, de nits, la Reverenda Mare visitava els somnis d'Emerald, i va trobar-hi un altre somni a dins... la fantasia privada del Major Zulfikar, la de posseir una casa gran i moderna amb una banyera al costat del llit. Això era el zenit de les ambicions del Major; i així és com la Reverenda Mare va descobrir, no només que la seva filla s'havia estat veient en secret amb el seu Zulfy, en llocs on la conversa era possible, sinó també que les ambicions d'Emerald eren superiors a les del seu pretendent. I (per què no?) en els somnis d'Adam Aziz ella va veure el seu marit pujant una muntanya de Caixmir tot afligit i amb un forat a l'estómac de la grandària d'un puny, i va intuir que s'estava desenamorant d'ella, i també va preveure la seva mort; per això anys després, quan la hi van comunicar, només va dir: «Ah, de fet ja ho sabia.»

...Ja no pot faltar gaire, pensava la Reverenda Mare, perquè la nostra Emerald parli amb el seu Major de l'hoste del soterrani; i ales-

hores jo podré tornar a enraonar. Però resulta que una nit va entrar en els somnis de la seva filla Mumtaz, la negreta que ella no havia estat mai capaç d'estimar a causa de la seva pell de pescadora del sud de l'Índia, i es va adonar que els problemes no s'acabaven allà; perquè Mumtaz Aziz –com el seu admirador de sota les estores– també s'estava enamorant.

No n'hi havia proves. La invasió de somnis –o els coneixements de mare, o la intuïció femenina, digueu-n'hi com vulgueu– no és cosa que es pugui dur als tribunals, i la Reverenda Mare sabia que era un assumpte molt greu acusar una filla de llevar-se per fer tripijocs sota el sostre del seu pare. I per afegiment, alguna cosa acerada havia entrat dins la Reverenda Mare, així és que decidí de no fer res, de mantenir intacte el seu silenci, i deixar que Aadam Aziz descobrís fins a quin punt les seves idees modernes li feien malbé les filles –que ho descobrís ell sol, després de tota la vida de dir-li a ella que es guardés les seves antiquades nocions de la decència. «Una dona ressentida», diu Padma; i jo hi estic d'acord.

«Així què?», inquireix Padma. «Era veritat?»

Sí; en certa manera: cert.

«Va haver-hi tripijocs? Als soterranis? Sense que ningú fes d'espelma?»

Tingueu en compte les circumstàncies –atenuants com n'hi ha poques. Sota terra semblen permissibles certes coses que semblarien absurdes i fins i tot mal fetes a plena llum del dia.

«Ho va fer, el poeta gras, amb la pobra negreta? Ho va fer?»

Va ser allà baix molt de temps, també –prou per començar a enraonar amb cuques voladores i a témer que un dia algú li demanés d'anar-se'n i a somiar ganivets de mitja lluna i gossos cridaners i a pensar tant de bo tant de bo fos viu el Colibrí per dir-li què havia de fer i descobrir que no es podia escriure poesia sota terra; i llavors arriba aquesta noia amb menjar i no li fa res netejar-te les gibrelles i tu abaixes els ulls però veus un turmell que sembla fulgurar de tan xamós, un turmell negre com la negror de les nits sota terra...

«No hauria dit mai que fos capaç –Padma té un to admiratiu–. El vell panxut que no era bo per res!»

I finalment, en aquella casa on tothom, fins i tot el fugitiu del soterrani que s'amaga dels seus enemics sense cara, es nota la llengua secament adherida al paladar, on fins i tot els fills de la casa han d'anar al camp de blat amb el noi del *ricksshaw* a bromejar sobre putes i comparar-se la llargada dels membres i explicar-se furtivament a cau d'orella els seus somnis d'arribar a directors de cine (el somni de Hanif, que horroritza la seva mare assaltasomnis, la qual considera el cinema com una extensió del negoci dels bordells), on la vida s'ha transmutat en una cosa grotesca per la irrupció de la Història a dintre seu, finalment, en la llobreguesa del submón, ell no se'n pot estar, nota que els ulls se li extravien cap amunt, pujant per delicades sandàlies i pijames balders i resseguint la fluixa *kurta*, i remuntant la *dupatta*, el vel de la modèstia, fins que uns ulls troben uns ulls i llavors,

«I llavors? Au vinga, *baba*, i llavors què?»

Tímidament, ella somriu.

«Com?»

I després d'això en el submón hi ha somriures, i alguna cosa ha començat.

«Ah, i què? Em véns a dir que això és tot?»

Això és tot: fins al dia que Nadir Khan va demanar per veure el meu avi –les seves frases a penes audibles dins la boira de silenci– i li va demanar la mà de la seva filla.

«Pobra noia», conclou Padma, «les noies caixmiri solen ser blanques com la neu de muntanya, però ella va sortir negra. És clar, és clar, segurament la seva pell li impedia trobar un bon partit; i aquest Nadir no té res de ximple. Ara hauran de deixar-lo quedar, i alimentar-lo, i tindrà un sostre, i tot el que ha de fer és estar-se amagat com un cuc greixós a sota terra. Sí, potser no és tan ximple com això.»

El meu avi s'esforçava per convèncer Nadir Khan que ja no estava en perill; els assassins eren morts, i el seu autèntic objectiu havia estat Mian Abdullah; però Nadir Khan encara somiava els ganivets

cantaires, i suplicava, «Encara no, doctor *sahib*; per favor, un quant temps més.» Així és que una nit de finals d'estiu del 1943 –les pluges havien tornat a fallar–, el meu avi, amb una veu que sonava distant i misteriosa en aquella casa on tan pocs mots es pronunciaven, va reunir els seus fills a la sala d'estar on hi havia penjats els seus retrats. Quan van entrar van veure que la seva mare hi era absent, havent triat de quedar-se emparedada a l'habitació amb la seva teranyina de silenci; però hi era present un advocat i (tot i la seva ronseria, Aziz havia accedit als desitjos de Mumtaz) un *mul·là*, tots dos proporcionats per la Rani de Cooch Naheen, tots dos «absolutament discrets». I la seva germana Mumtaz era allà amb les seves gales nupcials, i al seu costat, en una cadira instal·lada davant de la radiogramola, hi havia la figura de cabells llisos, obesa i apocada de Nadir Khan. Vet aquí, doncs, que el primer casament de la casa va ser un casament on no hi havia tendes, ni cantants, ni llaminadures, i només un mínim de convidats; i un cop va ser enlestida la cerimònia i Nadir Khan va alçar el vel de la seva esposa –cosa que clavà un sobresalt a Aziz i el féu sentir-se jove per uns instants, i novament a Caixmir, assegut dalt d'una tarima mentre la gent li posava rupies a la falda–, el meu avi els va fer jurar i perjurar a tots que no revelarien la presència al soterrani del seu nou cunyat. Emerald, de mala gana, va ser l'última de fer la prometença.

Després d'allò, Aadam Aziz es va fer ajudar pels seus fills a baixar tota mena de mobles i accessoris per la trapa de la sala d'estar: draperies i coixins i llums i un llit gran i confortable. I finalment Nadir i Mumtaz van entrar al soterrani; la trapa fou tancada i l'estora descargolada altre cop al seu lloc, i Nadir Khan, que estimava la seva dona tan delicadament com mai cap home no havia estimat, se l'havia emportada al seu submón.

Mumtaz Aziz va començar a portar una doble vida. De dia era una noia soltera, que vivia castament amb els seus pares, que estudiava mediocrement a la universitat i cultivava aquelles qualitats de perseverança, noblesa i paciència que serien la seva empremta durant tota la vida, incloent-hi aquella ocasió en què fou abordada pels coves de la roba parlants del seu passat i seguidament esclafada com un crespell d'arròs; però de nits, davallant per una trapa, entrava en una cambra

nupcial reclosa i amb llum elèctrica que el seu secret marit havia decidit anomenar el Taj Mahal, perquè Taj Bibi era el nom amb què la gent havia designat una anterior Mumtaz: Mumtaz Mahal, esposa de l'emperador Xa Jehan, el nom del qual significava «rei del món». Quan va morir, ell li va construir un mausoleu que ha estat immortalitzat a les postals i a les capses de bombons, i els passadissos exteriors del qual fan pudor de pixum i els murs del qual són plens d'inscripcions i els ecos del qual són demostrats pels guies als visitants tot i que hi ha rètols en tres idiomes que pregunten silenci. De la mateixa manera que el Xa Jehan i la seva Mumtaz, Nadir i la seva fosca dama jeien de costat, i els feien companyia incrustacions de lapislàtzuli perquè l'enlilitada i moribunda Rani de Cooch Naheen els havia enviat, com a regal de noces, una escopidora de plata meravellosament cisellada, amb incrustacions de lapislàtzuli i de pedres precioses. En la seva còmoda reclusió amb llum elèctric, marit i muller jugaven al joc dels vells.

Mumtaz feia *paans* per a Nadir però a ella no li agradaven gens. Escopia dolls de *nibu-pani*. Els d'ell eren vermells, i els d'ella, de color de llima... Va ser l'època més feliç de la seva vida. I després va dir, acabat el llarg silenci: «Al final hauríem tingut fills; només que llavors no feia al cas, i ja està.» Mumtaz Aziz va estimar les criatures tota la vida.

Mentrestant, la Reverenda Mare s'arrossegava mandrosament d'un mes a l'altre, presa d'un silenci que havia esdevingut tan absolut que fins i tot els criats rebien les seves instruccions per signes, i una vegada el cuiner Daoud havia estat mirant-se-la, provant d'entendre els seus senyals somnolentament frenètics, i de resultes d'això no havia estat mirant en direcció al tupí de salsa bullent, que li va caure al peu i l'hi va fregir com un ou de cinc dits; va obrir la boca per xisclar però no en va sorgir cap so, i després d'això va quedar convençut que la vellota tenia poders de bruixeria, i va agafar massa por per poder abandonar el servei. S'hi va quedar fins a la mort, ranquejant pel pati i deixant-se atacar per les oques.

No van ser uns anys fàcils. La secada va portar el racionament, i amb la proliferació de dies sense arròs era dur haver d'alimentar una boca oculta de més. La Reverenda Mare es va veure obligada a regirar a fons el seu rebost, cosa que li va espessir la ràbia com l'escalfor una

salsa. Li van començar a créixer pèls a les pigues de la cara. Mumtaz observava amoïnada com la seva mare s'embotia al llarg dels mesos. Les paraules impronunciades de dintre seu l'anaven inflant... A Mumtaz li feia la impressió que la pell de la seva mare s'estirava perillosament.

I el Dr. Aziz passava els dies fora de casa, lluny del silenci esmortidor, de manera que Mumtaz, que passava les nits a sota terra, veia ben poc aleshores aquell seu pare que ella estimava; i Emerald mantenia la promesa i no deia res al Major sobre el secret familiar; però per contrapartida no explicava res a la família de la seva relació amb ell, cosa prou equitativa, pensava; i al camp de blat, Mustapha i Hanif i Rashid, el noi del *rickshaw*, es van encomanar l'apatia d'aquells temps; i finalment la casa de Cornwallis Road va anar a la deriva fins al 9 d'agost de 1945, i les coses van canviar.

La història de la família, naturalment, té les seves lleis dietètiques. Se suposa que només te n'has d'empassar i digerir les parts autoritzades, les porcions *halal* del passat, buides de sang i de vermellor. Desgraciadament, això fa que les històries siguin menys sucoses; per tant, estic a punt de convertir-me en el primer i únic membre de la família que se salta les lleis del *halal*. No deixant que s'escapi gens de sang del cos de la narració, arribo a la part immencionable; impertèrrit, tiro endavant.

Què va passar l'agost del 1945? Es va morir la Rani de Cooch Naheen, però no és aquí on vull anar a parar, tot i que quan va morir s'havia tornat d'un blanc tan de llençol que era difícil distingir-la de la roba del llit; havent acomplert la seva funció en llegar a la meva història una escopidora de plata, va tenir la gentilesa de fer mutis ràpidament... també, l'any 1945, les pluges del monsó no van fallar. A la jungla birmana, Orde Wingate i els seus *chindits*, així com l'exèrcit de Subhas Chandra Bose, que combatia al costat dels japonesos, van quedar xops pel retorn de les pluges. Els manifestants *satyagraha* de Jullundur, que estaven ajaguts no violentament a la via del tren, van quedar molls de cap a peus. Les esquerdes de la terra tant de temps resseca es començaren a tancar; hi havia tovalloles falcades a les portes i finestres de la casa de Cornwallis Road, i les havien d'escórrer i tornar

a posar constantment. Brotaven mosquits dels bassals d'aigua a banda i banda de totes les carreteres. I el soterrani –el Taj Mahal de Mumtaz– es va anar humitejant fins que a l'últim ella es va posar malalta. Durant uns quants dies no ho va dir a ningú, però quan els ulls se li van enribetar de color vermell i començava a tremolar de febre, Nadir, tement una pulmonia, li va pregar que es fes visitar pel seu pare. Després es va passar moltes setmanes al seu llit de soltera, i Aadam Aziz seia al costat del llit de la seva filla i li posava compreses refrescants al front mentre ella tremolava. El 6 d'agost, la malaltia va amainar. El matí del dia 9 Mumtaz ja estava prou bé per menjar una mica de cosa sòlida.

I aleshores el meu avi va anar a buscar un vell maletí de pell amb la paraula HEIDELBERG pirogravada a la pell de sota, perquè havia decidit que, com que estava molt atropellada, valia més que li fes un examen mèdic ben a consciència. Quan obria el maletí, la seva filla es va posar a plorar.

(I ja hi som, Padma: ve-t'ho aquí.)

Deu minuts més tard, el llarg període de silenci va acabar per sempre en sortir el meu avi vociferant de l'habitació de la malalta. Cridava a brams la seva dona, les seves filles, els seus fills. Tenia bons pulmons i el soroll va arribar fins a Nadir Khan, al soterrani. No li devia ser gens difícil endevinar de què anava el sarau.

La família es va reunir a la sala d'estar al voltant de la radiogramola, sota les intemporals fotografies. Aziz va dur Mumtaz a coll fins a la sala i la va ajeure en un sofà. El rostre d'ell tenia un aspecte terrible. Us imagineu com devia sentir-se, per dintre el nas? Perquè tenia aquesta bomba per deixar anar: que, després de dos anys de matrimoni, la seva filla encara era verge.

Feia tres anys que la Reverenda Mare no parlava. «Filla, és cert, això?» El silenci, que havia estat suspès pels racons de la casa com una teranyina esquinçada, finalment es dissipà; però Mumtaz només va fer que sí amb el cap: Sí. Cert.

Llavors va enraonar. Va dir que s'estimava el seu marit, i que l'altra cosa ja arribaria a última hora. Que era un bon home, i que quan fos possible tenir fills segur que li seria possible fer la cosa. Va dir que un matrimoni no hauria de dependre de la cosa, havia pensat ella, i que

per això no li havia vingut de gust de parlar-ne, i que el seu pare no havia fet gens ben fet d'esbombar-ho davant de tothom. I hauria dit més coses; però llavors la Reverenda Mare va esclatar.

Tres anys de paraules van brollar de dintre seu (però el seu cos, inflat per les exigències d'emmagatzemar-les, no va disminuir). El meu avi s'estava dret tot quiet al costat de la Telefunken mentre es desfermava el temporal al seu damunt. De qui havia estat la idea? A quin idiota forassenyat se-li havia acudit, comsendigui, deixar entrar a casa aquest covard que no era ni tan sols un home? I tenir-lo aquí, comsendigui, lliure com un ocell, tres anys a sostre i taula francs, què se te'n donava a tu dels dies sense carn, comsendigui? què sabies tu del preu de l'arròs? Qui era el titella, comsendigui, sí, el titella de cabells blancs que havia permès aquest infame casament? Qui havia ficat la seva filla en el comsendigui, *llit*, d'aquell pocavergonya? Qui tenia el cap ple de tota mena de collonades incomprensibles i estúpides, comsendigui, qui tenia el cervell tan estovat per estrambòtiques idees forasteres que va ser capaç d'abocar la seva filla a un matrimoni tan antinatural? Qui havia portat la desgràcia a aquesta casa... va parlar contra el meu avi durant una hora i dinou minuts, i quan va haver acabat, els núvols s'havien quedat sense aigua i la casa era plena de bassals. I, abans no acabés, la seva filla petita, Emerald, va fer una cosa molt curiosa.

Les mans d'Emerald es van alçar als costats de la cara, closes en forma de punys, però amb els índexs estirats. Els índexs van entrar en els forats de les orelles i va semblar que aixequessin Emerald de la cadira fins que arrencà a córrer, dits taponant orelles, i vinga córrer –A TOTA BRIDA!– sense la *dupatta*, carrer enllà, travessant els bassals d'aigua, per davant de la parada de *rickshaws*, davant la tenda de *paans* on els vells tot just treien el cap cautelosament a l'aire fresc i net de després-de-ploure, i la seva velocitat va esbalair els pillets que es preparaven per començar el seu joc d'esquitllar-se entremig de les escopinades de bètel, perquè ningú no estava acostumat a veure una senyoreta, i molt menys una de les «Teen Batti», corrent sola i enfollida pels carrers amarats de pluja amb els dits a les orelles i sense *dupatta* a les espatlles. Avui dia, les ciutats són plenes de senyoretetes modernes, elegants i sense *dupatta*; però en aquell temps els vells tocaven l'ase ado-

lorits, perquè una dona sense *dupatta* era una dona sense *honor*; i com era que Emerald Bibi havia optat per deixar-se l'honor a casa? Els vells estaven trastornats, però Emerald ho sabia. Va veure, clarament, de nou en nou dins l'aire de després-de-ploure, que l'origen dels problemes de la seva família era aquell rodanxó covard (sí, Padma) que vivia sota terra. Si ella se'n pogués desempallegar tothom tornaria a ser feliç... Emerald va córrer sense parar fins al districte de l'Acantonament. El *Cantt*, on estava aquarterat l'exèrcit; on hi hauria el Major Zulfikar! Trencant el jurament, la meva tia va arribar fins al seu despatx.

Zulfikar és un nom famós entre els musulmans. Era el nom de l'espasa de dues puntes que duia Alí, el nebot del profeta Mahoma. Era una arma com no se n'havia vist mai cap al món.

Ah, sí: passava alguna altra cosa, al món, aquell dia. Una arma com no se n'havia vist mai cap al món queia sobre la gent groga del Japó. Però a Agra, Emerald va fer servir la seva pròpia arma secreta. Era una arma garrella, rabassuda, de cap pla; el nas gairebé li tocava a la barba; somiava una casa gran i moderna amb banyera encastada al costat mateix del llit.

El Major Zulfikar no havia estat mai absolutament segur de creure que Nadir Khan hagués estat darrere l'assassinat del Colibrí; però es delia per tenir ocasió d'aclarir-ho. Quan Emerald li va parlar del Taj subterrani d'Agra, es va engrescar tant que s'oblidà d'enrabiarse i se'n va anar llampat cap a Cornwallis Road amb un destacament de quinze homes. Van arribar al saló amb Emerald al davant. La meva tia: traïció de rostre preciós, sense *dupatta* i amb pijama balder color de rosa. Aziz va contemplar estultament com els soldats cargolaven l'estora del saló i obrien la gran trapa, mentre la meva àvia intentava consolar Mumtaz. «Les dones s'han de casar amb homes», deia. «I no pas amb ratolins, comsendigui! No és cap vergonya separar-se d'aquest, comsendigui, cuc.» Però la seva filla continuava plorant.

Absència de Nadir al seu submón! Advertit pel primer bram d'Aziz, vençut pel torbament que l'inundava amb més facilitat que la pluja del monsó, es va esfumar. Una trapa esbatanada en un dels vàters... sí, el mateix, per què no, on havia parlat al Dr. Aziz des del santuari del cove de la roba. Una «caixa dels trons» de fusta –un «setial»– ajaguda de

cantell, una gibrella buida d'esmalt que rodola damunt l'estora d'espart. El vàter tenia una porta exterior que donava al regueró del costat del camp de blat; la porta era oberta. L'havien tancada amb clau des de fora, però només amb un pany fabricat a l'Índia, de manera que havia estat fàcil de forçar... i en la reclusió tènueament il·luminada del Taj Mahal, una escopidora lluent i una nota, adreçada a Mumtaz, signada pel seu marit, de tres mots d'extensió, sis síl·labes, tres signes d'admiració:

Tallaq! Tallaq! Tallaq!

L'anglès manca del so tronadís de l'urdú, i de totes maneres ja sabeu què vol dir. Em divorcio de tu. Em divorcio de tu. Em divorcio de tu.

Nadir Khan havia fet el que era del cas.

Oh!, ràbia aterridora del Major Zulfy quan va trobar que l'ocell havia volat! El color que va veure va ser aquest: el vermell. Oh!, indignació plenament comparable a la fúria del meu avi, si bé expressada amb gestos insignificants! El Major Zulfy, al principi, es va posar a fer saltirons amb cops de geni incontrolats; al final es dominà; i va sortir cuita-corrents travessant el bany, per davant del setial, camp de blat enllà, traspasant la portalada de fora. Ni rastre de cap poeta sense-rima rabassut i cabell-llarg escapant-se. Mirant cap a l'esquerra: res. I a la dreta: zero. L'enfurimat Zulfy va prendre un determini, va arrencar a córrer com un llamp deixant enrere la filera de *ricksaws* de pedals. Els vells jugaven al tir-a-l'escopidora i l'escopidora era a fora al carrer. Els pillets esquivant dolls de suc de bètel. El Major Zulfy, correquecorreràs, entremig dels vells i la seva diana, però li faltava la destresa dels pillets. Quin moment més desafortunat: un raig fort i ras de líquid vermell el va enxampar de ple a l'entrecreix. Una taca com una mà es va arrapar a l'engonal del seu uniforme de campanya; l'estrenyia; li impedia d'avançar. El Major Zulfy es va aturar ple d'una ira imponent. Oh, i més desafortunat encara; perquè un segon jugador, pensant que el furiós soldat continuaria corrent, havia engegat una altra escopinada. Una segona mà vermella va encaixar amb el puny i arrodoní el dia del Major Zulfy... lentament, amb deliberació, va anar cap a l'escopidora i la tombà d'un cop de peu, sobre la pols. Hi va saltar al damunt –un cop! Dos cops! Un altre!– fins a aplanar-la, i es va negar a ensenyar que li havia fet mal al peu. Llavors, amb una

certa dignitat, va tornar ranquejant cap al cotxe aparcad davant de cal meu avi. Els vells van recuperar el seu maltractat receptacle i van començar a martellejar-lo per retornar-li la forma.

«Ara que jo em caso», va dir Emerald a Mumtaz, «fóra molt groller per part teva si ni tan sols procuraves de passar-t'ho bé. I m'hauries de donar consells i tot això.» En aquell moment, tot i que Mumtaz va somriure a la seva germana petita, li havia semblat molta barra que Emerald digués això; i, potser sense voler, havia augmentat la pressió del llapis amb què estava dibuixant un ornament amb henna a les plantes dels peus de la seva germana. «Ei!», va xisclar Emerald, «No cal enfadar-se! Jo només he pensat que hauríem de mirar de ser amigues.»

Les relacions entre les germanes havien estat més aviat tenses d'ençà de la desaparició de Nadir Khan; i a Mumtaz no li va agradar gens que el Major Zulfikar (que havia decidit de no inculpar el meu avi per haver allotjat un home buscat per la llei, i havia arribat a una entesa amb el brigadier Dodson) demanés, i rebés, autorització per casar-se amb Emerald. «És com un xantatge», va pensar. «I a més a més, l'Alia què? La més gran no ha pas de ser l'última de casar-se, i mireu si n'ha tingut, de paciència, amb aquell seu comerciant.» Però no va dir res, i va fer el somriure dels seus avantpassats, i dedicà el seu do de la sol·licitud als preparatius del casament, i es va avenir a procurar passar-s'ho bé; mentre Alia continuava esperant Ahmed Sinai. («S'esperarà tota la vida», conjectura Padma: i ho encerta.)

Gener de 1946. Grans tendes, laminadures, convidats, cançons, núvia que es desmaia, nuvi en-posició-de-ferms; un casament preciós... en el qual el comerciant d'hule Ahmed Sinai es va trobar embrancat en una conversa amb la noudivorciada Mumtaz. «Li agraden les criatures?... Quina coincidència, a mi també...» «I no n'ha tinguda cap, pobra mossa? Miri, si vol que li digui, la meva dona no podia...» «Oh, sí que em sap greu per vostè... i devia ser tan geniüda...!» «Recony, si ho era... Perdoni, m'he deixat endur per l'emoció.» «No, i ara, no s'hi amoïni. Que tirava plats i tot?» «Que si en tirava? Al cap d'un mes havíem de menjar amb papers de diari!» «Oh, ja està bé, quines boles

que m'explica!» «Ui, no hi ha res a fer, vostè és massa llesta per mi. Però de plats en tirava, per'xò.» «Pobre, pobre home.» «No, això vostè, pobra mossa.» I pensaven, «Quin xicot més simpàtic, amb Alia se'l veia sempre tan avorrit...», i, «Aquesta noia... no m'hi havia fixat mai, però fillets de Déu...», i, «...ja se li veu, que li agrada la canalla; i jo per això fóra capaç de...», i, «...total què té més, la pell...» Es va notar que, quan fou hora de cantar, Mumtaz tenia humor per prendre part en totes les cançons però Alia es mantenia en silenci. Havia quedat més masegada que el seu pare a Jallianwala Bagh; i no se li veia ni un senyal.

«O sigui, germaneta melangiosa, que al final has aconseguit passar-t'ho bé.»

El juny d'aquell any, Mumtaz es tornava a casar. La seva germana –seguint l'exemple de la mare– no li va dirigir la paraula fins que, poc abans de la mort de totes dues, va trobar l'ocasió de venjar-se. Aadam Aziz i la Reverenda Mare van provar, sense èxit, de convèncer Alia que aquestes coses ja passen, que valia més saber-ho ara que no pas més endavant, i que Mumtaz havia rebut un cop molt fort i li calia un home per ajudar-la a refer-se... i a més a més, Alia era prou eixerida, ja ho superaria.

«Sí, sí», va dir Alia, «però ningú no s'ha casat mai amb un llibre.»

«Canvia de nom», va dir Ahmed Sinai. «Ara toca tornar a començar. Llença Mumtaz i el seu Nadir Khan per la finestra i jo et triaré un altre nom. Amina, Amina Sinai: t'agrada?»

«El que tu vulguis, marit», va dir la meva mare.

«Ben mirat», va escriure Alia, la filla assenyada, al seu diari, «a qui li agrada embolicar-s'hi, amb aquest romanço del matrimoni? No pas a mi, no; i ara!»

Mian Abdullah va ser una arrencada en fals per a molts optimistes; el seu assistent (el nom del qual no es podia pronunciar a cal meu pare) va ser el mal pas de la meva mare. Però aquells eren els anys de la secada; moltes collites plantades en aquella època van acabar en no res.

«Què se'n va fer, del grassonet?», pregunta Padma, de mal humor. «No em diràs pas que no penses explicar-m'ho?»

UNA DECLARACIÓ PÚBLICA

Després va venir un gener il·lusionista, una època tan quieta a la superfície que semblava com si el 1947 no hagués ni començat. (Però, és clar, de fet, en canvi...) Durant la qual la Comissió de Govern –El vell Pethick-Lawrence, l'eixerit Cripps, el marcial A. V. Alexander– va veure fracassar el seu projecte de transferència de poders. (Però, és clar, de fet només faltaven sis mesos perquè...) Durant la qual el virrei, Wavell, va entendre que estava acabat, liquidat o, amb aquell nostre mot tan expressiu, *funtoosh*. (Cosa que, és clar, de fet no va fer més que accelerar els esdeveniments, perquè va donar entrada a l'últim dels virreis, que...) Durant la qual el Sr. Attlee semblava massa atrefegat decidint el futur de Birmània amb el Sr. Aung Sam. (Mentre, és clar, de fet donava instruccions a l'últim virrei abans d'anunciar el seu nomenament; el futur-últim-virrei visitava el rei i li eren atorgats poders plenipotenciaris; o sigui que aviat, aviat...) Durant la qual l'Assemblea Constituent va quedar ajornada, sense haver enllestit una Constitució. (Però, és clar, de fet el comte Mountbatten, l'últim virrei, estaria amb nosaltres qualsevol dia, amb el seu inexorable tic-tac, el seu ganivet de soldat que podia tallar continents en tres parts, i la seva dona que menjava pits de pollastre d'amagat, darrere la porta tancada d'un vàter.) I enmig de la quietud com de mirall a través de la qual era impossible veure les grans màquines que trituraven, la meva mare, la flamant Amina Sinai, que també semblava immòbil i inalterable tot i que passaven grans coses sota la seva pell, es va despertar un matí amb el cap que li bronzia d'insomni i la llengua revestida d'una espessa capa de son no dormida i es va trobar dient en veu alta, sense proposar-s'ho en absolut: «Què hi fa el sol, aquí, vatua Al·là? Ha sortit per la banda que no toca.»

...M'haig d'interrompre. Avui no pensava fer-ho, perquè Padma ha començat a irritar-se cada cop que la meva narració es torna encar-

carada, cada cop que, talment un titellaire incompetent, deixo veure les mans que aguanten els fils; però és que, simplement, haig de fer constar una protesta. Per tant, irrompent en un capítol que, per una felicitat coincidència, he anomenat «Una declaració pública», promulgo (en els termes més enèrgics possibles) la següent alerta mèdica: «Un tal doctor N. Q. Baligga», desitjo proclamar –de dalt estant de les teulades! Pels megàfons dels minarets!–, «és un curandero. Haurien de tancar-lo, esborrar-lo del mapa, defenestrar-lo. O pitjor encara: sotmetre'l a les seves pròpies potineries, omplir-lo de supuracions leproses amb una píndola mal receptada. El carallot», subratllo, «no hi veu més enllà del nas!»

Havent-me desfogat, haig de deixar que la meua mare s'amoïni una estona més amb el curiós comportament del sol per explicar que la nostra Padma, alarmada per les meves referències a l'esquerdament, s'ha confiat en secret a aquest Baligga –aquest bruixot! Aquest *wallah* de les medecines verdes!–, i de resultes d'això, el xarlatà, que no em dignaré a glorificar amb cap descripció, m'ha fet una visita. M'havia d'haver temut el pitjor; perquè és el que ha fet. Creieu-vos-ho, si podeu: aquest tros de farsant m'ha declarat sencer! «No veig cap esquerd», ha entonat tètricament, diferint del Nelson de Copenhaguen en el fet que no tenia cap ull bo, i la seva ceguesa no era l'elecció d'un geni obstinat sinó la inevitable maledicció de la seva follia! A cegues, ha impugnat el meu estat mental, ha llançat dubtes sobre la meua fiabilitat com a testimoni i quèsséjoquémés: «No veig cap esquerd.»

A l'últim ha estat Padma qui l'ha esbandit. «És igual, doctor *sahib*», ha dit Padma, «ja el cuidarem nosaltres mateixes.» En el rostre d'ella he vist una espècie de reconeixement de la seva nècia culpa... mutis de Baligga, per no tornar mai més a aquestes pàgines. Però, Déu del Cel! Tan avall ha caigut la professió mèdica –la vocació d'Adam Aziz–? Fins a aquest podrimener de Baligga? Al final, si això és cert, tothom passarà sense metges... cosa que em retorna al motiu pel qual Amina Sinai es despertà un matí amb el sol als llavis.

«Ha sortit per on no toca!», va esgaripar, per accident; i llavors, a través del brunzir defallent d'una nit mal dormida, va entendre que

en aquest mes havia estat víctima d'un engany, perquè tot el que havia passat era que s'havia despertat a Delhi, a casa del seu nou marit, que mirava a llevant, de cara al sol; la veritat del cas era, doncs, que el sol ja era on tocava, i el que havia canviat era la posició d'ella... però fins i tot després d'haver copsat aquest elemental raonament, i d'haver-lo emmagatzemat amb els nombrosos errors semblants que havia comès d'ençà de l'arribada (perquè la seva confusió respecte al sol havia estat un incident habitual, com si l'enteniment se li negués a acceptat l'alteració de les seves circumstàncies, la nova posició no subterrània del seu llit), alguna part de la seva esgavelladora influència es va quedar amb ella i li privava de sentir-se totalment còmoda.

«Al capdavant, tothom pot passar sense pares», va dir el Dr. Aziz a la seva filla que se n'acomiajava; i la Reverenda Mare va afegir: «Una altra òrfena a la família, comsendigui, però tant se val, Mahoma també era orfe; i una cosa es pot dir a favor del teu Ahmed Sinai, comsendigui; almenys és mig caixmiri.» Llavors, amb les seves pròpies mans, el Dr. Aziz havia entrat un bagul verd de llauna en el compartiment de tren on Ahmed Sinai esperava la núvia. «El dot no és ni petit ni folgat, vist com van aquestes coses», va dir el meu avi. «No som *crorepatis*, comprens? Però t'hem donat bastant; Amina et donarà més.» Dins el bagul verd de llauna: samovars de plata, saris amb brocats, monedes d'or regalades al Dr. Aziz per pacients agraïts, un museu on les peces exposades representaven malalties curades i vides salvades. I ara Aadam Aziz va alçar la seva filla (amb els seus propis braços), i la va deixar, després del dot, sota la cura d'aquest home que l'havia rebatejada i per tant reinventada, i esdevenia així en un cert sentit el seu pare a més a més del seu nou marit... va caminar (amb els seus propis peus) al llarg de l'andana mentre el tren es començava a moure. Corredor de relleus al final del recorregut, es va quedar engarlandat de fum i de venedors de còmics i de la confusió dels ventalls de ploma de paó i de piscolabis calents i de tot el letàrgic batibull dels maleters a la gatzoneta i d'animals de guix dalt de carretons mentre el tren anava prenent embranzida camí de la capital, accelerant cap al següent trajecte de la cursa. Dins el compartiment, la flamant Amina Sinai seia (com nova) amb els peus sobre el bagul

verd de llauna que havia resultat una polzada massa alt per encabir-lo sota el seient. Amb les sandàlies apuntalades al museu tancat dels èxits del seu pare, llançant-se rabent cap a la seva nova vida, deixava enrere Aadam Aziz perquè es dedicués a l'intent de fusionar les tècniques de la medicina occidental amb les dels *hakims*, un intent que l'aniria desgastant gradualment i el convenceria que l'hegemonia de la superstició, dels fetitxes i de totes les coses màgiques no se superaria mai a l'Índia, perquè els *hakims* es negaven a col·laborar; i a mesura que es feia gran i el món esdevenia menys real va començar a dubtar de les seves pròpies creences, de manera que quan va veure el Déu en qui no havia estat mai capaç de creure ni de no creure, probablement ja ho estava esperant.

Quan el tren sortia de l'estació, Ahmed Sinai va pujar d'un salt i va passar la balda de la porta del compartiment i va abaixar les cortines, amb gran esbalaïment per part d'Amina; però llavors tot d'un plegat hi va haver batzacs i mans a fora bellugant els poms de les portes i veus dient, «Deixa'ns entrar, maharajà! *Maharajin*, si ets aquí dins demana al teu marit que ens obri.» I sempre, a tots els trens d'aquesta història, hi hauria aquestes veus i aquests punys copejant i suplicant; al Correu de la Frontera amb destí a Bombai i a tots els expressos dels anys; i sempre seria aterridor, fins que al final vaig ser jo qui anava a fora, aferrat desesperadament i implorant, «Ei, maharajà! Deixa'm entrar, gran senyor.»

«Passatgers de gorra», va dir Ahmed Sinai, però eren més que això. Eren una profecia. Aviat n'hi hauria d'altres.

...I ara el sol al cantó equivocat. Ella, la meva mare, jeia al llit i se sentia incòmoda; però també engrescada per allò que havia passat a dintre seu i que, de moment, era el seu secret. Al seu costat, Ahmed Sinai roncava sumptuosament. Res d'insomni, ell; gens ni mica, tot i les seves trifulgues que li havien fet portar una bossa grisa plena de diners i amagar-la sota el llit quan li va semblar que Amina no mirava. El meu pare dormia profundament, embolcallat amb el farcell alleujador del més gran do de la meva mare, que resultà enormement més valuós que el contingut del bagul verd de llauna; Amina Sinai va oferir a Ahmed el do de la seva inexhaurible sol·licitud.

Mai ningú no ha mostrat tanta aplicació com va fer-ho Amina. Fosca de pell, de mirada viva, la meva mare era per naturalesa la persona més meticulosa de la terra. Sol·lícitament, disposava flors als passadissos i a les habitacions de la casa de la Vella Delhi; triava les estores amb una cura infinita. Podia passar-se vint-i-cinc minuts capficada per la col·locació d'una cadira. Quan ella va haver enllestit l'arranjament de la casa, afegint lleus tocs aquí, fent modificacions insignificants allà, Ahmed Sinai es va trobar amb el seu habitacle d'orfe transformat en una cosa amable i acollidora. Amina es llevava abans que ell, i la seva sol·licitud la impulsava a treure la pols de tot arreu, fins i tot de les persianes *chick* de vímet (fins que ell va accedir a llogar un *hamal* per a aquest propòsit); però el que Ahmed no va saber mai era que on més devotament i decididament s'aplicaven els talents de la seva esposa no era pas en l'aspecte exterior de les seves vides, sinó en la qüestió del mateix Ahmed Sinai.

Per què s'hi havia casat, amb ell?... Per trobar conhort, per tenir fills. Però al principi, l'insomni que li recobria el cervell s'interferia amb el seu primer objectiu; i els fills no sempre vénen de seguida. I vet aquí que Amina s'havia trobat somiant el rostre d'un poeta insomiable i despertant-se amb un impronunciable nom als llavis. Em preguntareu: i ella, què hi va fer? I jo us contesto: es mossegà la llengua i va fer el propòsit d'esmenar-se. Això és el que es va dir a si mateixa: «Si n'ets, de ximple i de desagradat! Que no veus qui és, ara, el teu home? Que no saps què es mereix, un marit?» Per evitar ulteriors controvèrsies sobre les respostes correctes a aquestes preguntes, deixeu-me dir que, en opinió de la meva mare, un marit es mereixia lleialtat inqüestionable i un amor íntegre i sense reserves. Però hi havia una dificultat: Amina, amb el pensament embussat de Nadir Khan i d'insomni, va descobrir que no podia proporcionar aquestes coses a Ahmed Sinai d'una manera natural. I així, posant en funcionament els seus dons de sol·licitud va començar a exercitar-se a estimar-lo. A tal fi va dividir-lo, mentalment, en totes i cadascuna de les seves parts integrants, tan físiques com de conducta, i el va compartimentar en llavis i tics verbals i prejudicis i gustos... en resum, que va caure sota el conjur del llençol perforat

dels seus propis pares, perquè va decidir enamorar-se del seu home de trosset en trosset.

Cada dia seleccionava un fragment d'Ahmed Sinai, i hi concentra-va la totalitat del seu ésser fins que es tornava del tot familiar; fins que sentia créixer l'afecte a dintre seu i convertir-se en estimació finalment, en amor. D'aquesta manera va arribar a adorar la seva veu eixordadora i la manera com li agredia els timpans i la feia tremolar; la peculiaritat d'estar sempre de bon humor fins que no s'afaitava –perquè després, cada matí, les seves maneres es tornaven estrictes, malagradeses, metòdiques i distants; i els seus ulls encaputxats de voltor, que ocultaven allò que ella sabia del cert que era la seva bondat interior darrere una mirada fredament ambigua; i la manera com el llavi inferior li sobresortia del superior; i la seva petitesa, que el va induir a prohibir-li que portés mai talons alts... «Déu meu», es deia ella, «si sembla que hi hagi un milió de coses diferents per estimar, en cada home!» Però no es desanimava. «Qui, ben mirat», raonava privadament, «arriba mai a conèixer del tot un altre ser humà?», i continuava aprenent a estimar i a admirar la seva apetència pels fregits, la seva habilitat per citar poesia persa, el solc geniüt d'entremig de les celles... «Fent-ho així», pensava, «sempre quedarà alguna cosa nova per estimar-li; així el nostre matrimoni no es passarà mai.» D'aquesta manera, sol·lícitament, la meua mare es va anar adaptant a la vida a la ciutat vella. El bagul de llauna reposava sense obrir en un vell *almirah*.

I Ahmed, sense saber-ho ni sospitar-ho, es va trobar que ell i la seva vida eren modelats per la seva dona fins que, de mica en mica, arribà a assemblar-se –i a viure en un lloc que s'hi assemblava– a un home que no havia conegut mai i a una estança subterrània que mai no havia vist. Sota la influència d'una laboriosa màgia, tan obscura que potser Amina ignorava que l'estigués exercint, Ahmed Sinai va veure com els cabells se li esclarissaven, i els que li quedaven es tornaven estirats i greixosos, va descobrir que estava disposat a deixar-se'ls créixer fins que comencessin a arrossegar-se-li per sobre les orelles. A més a més, l'estómac se li començà a eixamplar, fins a convertir-se en el ventre flonjo i estovat on jo seria sufocat tan sovint i que ningú de nosaltres, almenys conscientment, no va comparar amb la grassor de Nadir

Khan. Una seva cosina de lluny, Zhora, li va dir amb coqueteria: «Has de fer règim, *cosiji*, que, si no, no hi arribarem per fer-te un petó!» Però no va servir de res... i de mica en mica, Amina va anar construint a la Vella Delhi un món de coixins tous i draperia a les finestres que deixava entrar la mínima claror possible... va revestir les persianes *chick* amb roba negra; i totes aquestes insignificants transformacions l'ajudaven en la seva hercúlia tasca, la tasca d'acceptar, de trosset en trosset, que havia d'estimar un altre home. (Però va continuar susceptible a les imatges dels somnis prohibits de... i sempre la van atreure els homes d'estómac flonjo i cabells tirant a llargs i estirats.)

La ciutat nova no es podia veure des de la vella. A la ciutat nova, una raça de rosats conqueridors havia edificat palaus de pedra rosada; però les cases dels estrets carrerons de la ciutat vella s'abocaven, empentejaven, es barrejaven, s'impedien l'una a l'altra de veure els rosats edificis del poder. Tampoc no és que ningú no mirés mai en aquella direcció, de totes maneres. A les *muhallas* o barris musulmans que s'apinyaven al voltant de Chandni Chowk, la gent s'acontentava mirant endins i contemplant els patis enclaustrats de les seves vides; desenrotllant persianes *chick* sobre les seves finestres i galeries. Als carrerons estrets, joves pòtols es donaven les mans i s'agafaven pel braç i es feien petons quan es trobaven i es col·locaven en cercles de malucs pronunciats, mirant a l'interior. No hi havia verdura i les vaques se'n mantenien allunyades, sabent que allà no eren sagrades. Contínuament sonaven timbres de bicicletes. I per damunt de la seva cacofonia se sentien els crits dels venedors ambulants de fruita: *Veniu, oh gent de bé, que arriba el datiler!*

I a tot això s'hi afegia, aquell matí de gener en què la meva mare i el meu pare s'ocultaven secrets l'una a l'altra, el nerviós estrèpit de les passes del Sr. Mustapha Kemal i del Sr. S. P. Butt; i també el baqueteig insistent del timbal de *dugdug* de Lifafa Das.

Quan les estrepitoses passes es començaven a sentir pels carrerons de la *muhalla*, Lifafa Das i el seu timbal i cosmorama quedaven encara a una certa distància. Peus estrepitosos van baixar d'un taxi i es van precipitar cap als estrets carrerons; mentrestant, a la seva casa de la cantonada, la meva mare era a la cuina remenant el *khichri* de

l'esmorzar i sentint al vol com el meu pare conversava amb la seva cosina llunyana Zohra. Els peus van crepitava davant dels venedors de fruita i els pòtols agafats de mans; la meua mare va caçar al vol: «... No em puc estar de venir de visita, nuvis; i és que sou tan bufons!» Mentre els peus s'acostaven, el meu pare es va tornar ben vermell. En aquella època es trobava al punt més assaonat del seu atractiu; el llavi inferior no li sobresortia tant, el solc d'entre les celles era encara molt feble... i Amina, remenant el *khichri*, va sentir Zohra com xisclava, «Oh, mira, rosa! Però és que tu ets tan ros, cosiji!...» I ell li deixava escoltar All-India Radio a la taula, cosa que Amina no tenia permès de fer; Lata Mangeshkar cantava una planyívola cançó d'amor i, «Igual que jo, notsembla?», afegia Zohra. «Tindrem unes criatures rosadetes moníssimes, una parelleta perfecta, oi cosiji?, aquelles parelletes blanques tan bufones?» I martelleig de peus i remenar de perol mentre, «Quin horror ser negre, cosiji, despertar-te cada matí i veure allò al mirall que et mira fixament, per demostrar-te la teua inferioritat! Ells ho saben, per descomptat; fins els negrets ho saben, que el blanc és més bonic, notsembla?» Ara els peus a tocar i Amina que entra amb passa ferma al menjador perol en mà, concentrada a fons per refrenar-se, pensant Per què ha hagut de venir avui que tinc notícies per donar i a més a més hauré de demanar diners davant d'ella. A Ahmed Sinai li agradava que li demanessin diners amablement, que els hi fessin afluixar amb carícies i paraules dolces fins que el tovalló se li començava a aixecar damunt la falda en bellugar-se alguna cosa sota el pijama; i a ella no li recava gens, amb la seva sol·licitud també havia après a trobar-hi gust, i quan necessitava diners tot eren afalacs i, «*Janum*, vida, sisplau...», i, «...només uns quants, perquè pugui fer bons guisadets i pagar les factures...», i, «Un home tan generós, dóna'm el que et sembli, segur que n'hi haurà prou... les tècniques dels mendicants de carrer, i hauria de fer-ho davant d'aquella dels ulls de plat i la veu de rialleta ximple i la xerrameca dels negrets. Peus gairebé a la porta i Amina al menjador amb *khichri* en rest, a frec a frec del cap de pardals de Zohra, amb la qual cosa Zohra exclama, «Oh, sense ofendre els presents, *és clar!*», per si de cas, no estant segura de si l'ha sentida o no, i, «Oh, Ahmed, cosiji, mira que n'arribes

a ser, de dolent, si t'has pensat que em referia a la nostra encantadora Amina, que no és tan negra com això sinó només com una senyora blanca que s'estigués a l'ombra!» Mentre que Amina perol en mà es mira aquell cap tan bufó i pensa ho faig o no? i seré capaç? i es calma a si mateixa amb un «Avui és un gran dia per mi; i almenys ha tret el tema de la canalla; o sigui que ara em serà fàcil de...» Però ja és massa tard, el gemegor de Lata a la ràdio ha ofegat el so del timbre de la porta i no han sentit com Musa, el vell criat, anava a obrir; Lata ha enfosquit el so de peus martellejant ansiosos escales amunt; però tot d'un plegat heu-los aquí, els peus del Sr. Mustapha Kemal i del Sr. S. P. Butt, que fan un alto arrossegadament.

«Aquests brivalls han perpetrat un afront!» El Sr. Kemal, que és l'home més prim que Amina Sinai hagi vist mai, provoca amb la seva fraseologia curiosament arcaica (derivada de la seva afició als litigis, de resultes de la qual se li han encomanat les cadències dels tribunals de justícia) una mena de reacció en cadena d'esverament grotesc que el menut, baladrer i invertebrat S. P. Butt, que té un punt d'esbojarrat que li balla als ulls com un mico, accentua considerablement en deixar anar aquestes paraules: «Sí, els incendiàris!» I ara Zohra amb una estranya acció reflexa s'estreny la ràdio a la pitrera i embolcalla Lata entre els seus pits, xisclant, «Ai Senyor, ai Senyor, quins incendiàris? On? En aquesta casa? Ai Senyor, si ja noto l'escalfor!» Amina s'ha quedat de pedra *khighri*-en-mà i ulls fixos en els dos homes amb vestit d'empresari mentre el seu marit, secret llançat ja als quatre vents, s'aixeca afaitat però de-moment-per-vestir i pregunta, «El magatzem?»

Magatzem, *gudam*, dipòsit, digueu-ne com vulgueu; però tot just Ahmed Sinai havia fet aquesta pregunta que un silenci va caure damunt la sala, llevat és clar de la veu de Lata Mangeshkar, que continuava sortint de l'escot de Zohra; perquè aquests tres homes compartien un d'aquells grans edificis situats a la zona industrial dels afores de la ciutat. «El magatzem no, Déu-nos-enguard!», resava Amina en silenci, perquè el negoci d'hule i pell sintètica rutllava bé —per mitjà del Major Zulfikar, que ara feia d'ajudant de camp al Quarter General de l'Exèrcit, a Delhi, Ahmed Sinai havia aconseguit un contracte per subministrar jaquetes de pell i estovalles impermeables

al mateix exèrcit– i un ampli estoc del material de què depenien les seves vides es guardava en aquell magatzem. «Però qui fóra capaç, d'una cosa així?», gemegava Zohra harmonitzant amb els seus pits cantaires, «Quina mena de bojós deixen anar sols, avui dia?»... i així és com Amina Sinai va sentir, per primera vegada, el nom que el seu marit li havia tingut amagat, i que, en aquell temps, omplia molts cors de terror. «És Ravana», va dir S. P. Butt. Però Ravana és el nom d'un dimoni de molts caps; que és que els dimonis han vingut a la terra, doncs? «Què és aquesta bajanada?» Amina, parlant amb l'odi del seu pare per les supersticions, exigia una resposta; i el Sr. Kemal la hi va proporcionar. «És el nom d'una patuleia de roïns, senyora; una trepa de belitres incendiàries. Vivim dies turbulents; dies turbulents.» Al magatzem: rotllos i rotllos d'hule i els articles en què tracta el Sr. Kemal, arròs, te, lleties –els acapara per tot el país en quantitats immenses, com una manera de protegir-se contra aquest monstre rapaç de molts caps i moltes boques que és el públic, el qual, si el deixessin fer, faria baixar els preus tan avall en èpoques d'abundància que els pietosos empresaris es moririen de gana mentre el monstre s'aniria engreixant–... «Economia vol dir escassetat», sosté el Sr. Kemal, «i per tant les meves acaparacions no sols mantenen els preus a un nivell moderat sinó que apuntalen l'estructura mateixa de l'economia»... i també hi ha, al magatzem, les reserves del Sr. Butt, embalades en caixes de cartró que ostenten les paraules marca aag. No cal pas que us digui que *aag* significa foc. S. P. Butt era fabricant de mistos.

«Les nostres informacions», diu el Sr. Kemal, «només revelen el fet d'un incendi a la zona. El magatzem concret no s'especifica.»

«I per què hauria de ser el nostre?», pregunta Ahmed Sinai. «Per què, si encara ens queda temps per pagar?»

«Pagar?», interromp Amina. «Pagar a qui? Pagar què? Marit meu, *janum*, vida meva, què passa aquí?»... Però, «Hem de marxar», diu S. P. Butt, i Ahmed Sinai se'n va, ell i pijama rebregat de dormir, sortint corrents de casa seva estrepitós de peus amb el sec i l'invertebrat, deixa enrere un *khichri* per menjar, dones amb ulls desorbitats, una Lata sufocada i, suspès en l'aire, el nom de Ravana. «Una trepa d'inútils, senyora; sanguinaris sense escrúpols i perdularis del primer al darrer!»

I les últimes paraules tremoloses de S. P. Butt: «Uns hindús cretins i incendiaris, *begum sahíba*. Però, què hi podem fer, els musulmans?»

Què se'n sap, de la banda Ravana? Que es feia passar per un fanàtic moviment antimusulmà, cosa que, en aquells dies anteriors a les revoltes de la Partició, aquells dies en què es podien deixar impunement caps de porc als patis de les mesquites del divendres, no era gens insòlita. Que enviava homes, al cor de la nit, a pintar eslògans a les parets tant de la ciutat vella com de la nova: LA PARTICIÓ ÉS LA PERDICIÓ! ELS MUSULMANS SÓN ELS JUEUS DE L'ÀSIA! I així successivament. I que cremaven fàbriques, botigues i magatzems propietat de musulmans. Però hi ha una altra cosa que molta gent no sap: darrere aquesta façana d'odi racial, la banda Ravana era una empresa comercial brillantment camuflada. Telefonades anònimes, cartes escrites amb paraules retallades dels diaris s'adreçaven als empresaris musulmans, a qui es deixava triar entre pagar una suma de diners efectius i al comptat o veure com incendiaven el seu món. Cosa interessant, la banda demostrava que tenia una ètica. No s'avisava dos cops. I no estaven per brocs: en absència de bosses grises plenes de diners comptants, el foc llepava aparadors fàbriques magatzems. La majoria de gent pagava, pensant que més valia això que no l'arriscada alternativa de refiar-se de la policia. La policia, el 1947, no era gens de fiar per als musulmans. I diuen (si bé això no ho he pogut confirmar) que, quan arribaven les cartes xantatgistes, contenien una llista de «clients satisfets» que havien pagat i salvat el negoci. La banda Ravana –com a bons professionals– donava referències.

Dos homes amb vestit d'empresari i un amb pijama corrien pels carrerots estrets de la *muhalla* musulmana cap al taxi que esperava a Chandni Chowk. Atreien mirades encuriosides: no únicament a causa de la seva variada indumentària, sinó perquè provaven de no córrer. «No demostreu esverament», deia el Sr. Kemal, «aparenteu calma.» Però els peus no paraven de descontrolar-se'ls i embalar-se. A batzegades, amb petites corregudes seguides d'uns quants passos caminats amb poca disciplina, van sortir de la *muhalla*; i pel camí van passar davant

d'un home jove amb un cosmorama negre de metall sobre rodes, un home que sostenia un tambor de *dugdug*: Lifafa Das, que es dirigia a l'escenari de la important declaració que dóna nom a aquest capítol. Lifafa Das feia redoblar el tambor i cridava, «Veni a veure-ho tot, veniu a veure-ho tot, veniu a veure-ho! Veniu a veure Delhi, veniu a veure l'Índia, veniu a veure-ho! Veniu a veure-ho, veniu a veure-ho!»

Però Ahmed Sinai tenia altres coses per mirar.

Els nens de la *muhalla* tenien els seus propis noms per a la majoria dels habitants del barri. Un grup de tres veïns se'l coneixia com «els galls de brega», perquè es componia d'un cap de família sindhi i un de bengalí les cases dels quals estaven separades per una de les poques residències hindús de la *muhalla*. El sindhi i el bengalí tenien molt poc en comú –no parlaven la mateixa llengua ni cuinaven el mateix menjar; però tots dos eren musulmans, i tots dos detestaven l'interposat hindú. Li llençaven escombraries a casa des de les seves teulades. Li engegaven impropis multilingües des de les seves finestres. Li tiraven restes de carn a la porta... mentre que ell, al seu torn, untava pillets perquè els tiessin pedres a les finestres, pedres embolicades amb missatges: «Espereu», deien els missatges, «que ja us arribarà l'hora»...; els nens de la *muhalla* no anomenaven el meu pare pel seu nom autèntic. El coneixien per «l'home que no s'atrapa el nas».

Ahmed Sinai posseïa un sentit de l'orientació tan inepte que, deixat que s'apanyés tot sol, era capaç de perdre's fins i tot pels tortuosos carrerons del seu propi veïnat. Moltes vegades els àrabs rondallaires dels carrerons se l'havien ensopegat, errant a la bona de Déu, i els havia ofert una moneda *chavanni* de quatre *anna* per acompanyar-lo fins a casa. Això ho faig constar perquè crec que la virtut del meu pare d'equivocar-se de camí no sols el va afectar a ell tot al llarg de la seva vida: també era la causa de la seva atracció per Amina Sinai (perquè gràcies a Nadir Khan, ella havia demostrat que també era capaç d'equivocar-se de camí); i a més a més, la seva incapacitat per atrapar-se el nas es va filtrar cap a dintre meu, i ennuvolà fins a cert punt l'herència nasal que vaig rebre d'altres llocs, i em va anar tornant, un any darrere l'altre,

incapaç d'ensumar el camí veritable... Però ja n'hi ha prou per ara, que ja he donat temps de sobres als tres homes de negocis perquè arribessin a la zona industrial. Només afegiré que (per mi que a conseqüència directa de la seva falta de sentit de l'orientació) el meu pare era un home sobre el qual, fins i tot en els moments de triomf, planava la pudor del futur fracàs, el tuf d'un camí equivocat just en tombar a la cantonada, una aroma que no podien esborrar del tot els seus freqüents banys. El Sr. Kemal, que la sentia, deia en privat a S. P. Butt: «Noi, aquests individus caixmiri... és ben veritat que no es renten mai.» Aquesta calúmnia connecta el meu pare amb el barquer Tai... un Tai posseït de la ràbia autodestructiva que el va induir a deixar de ser net.

A la zona industrial, els vigilants nocturns dormien pacíficament entre el soroll dels cotxes de bombers. Per què? Com? Perquè havien fet un tracte amb la xusma Ravana, i, en ser advertits de la imminent arribada de la banda, prenien tisanes per dormir i instal·laven els seus *charpoy*s lluny dels edificis de la zona. D'aquesta manera la banda evitava la violència, i els vigilants nocturns incrementaven els seus exigus salaris. Era un acord amistós i no gens desenraonat.

Entremig de vigilants adormits, el Sr. Kemal, el meu pare i S. P. Butt van veure bicicletes cremades com pujaven cel amunt en núvols negres i espessos. Butt pare Kemal s'estaven al costat dels cotxes de bombers mentre l'alleujament els inundava, perquè era el magatzem d'Arjuna Indiabike el que s'estava cremant –la marca Arjuna, presa del nom d'un heroi de la mitologia hindú, no havia aconseguit dissimular el fet que l'empresa era propietat de musulmans. Banyats amb alleujament, pare Kemal Butt respiraven aire ple de bicicletes incendiades, tossint i espeternegant mentre els fums de rodes incinerades, els esperits vaporitzats de cadenes timbres alforges manillars, els quadres transsubstanciats de les bicicletes Arjuna Indiabikes entraven i sortien dels seus pulmons. Algú havia clavat una rudimentària màscara de cartró en un pal de telègraf davant del magatzem en flames –una màscara amb moltes cares–, una màscara de dimoni de cares grunyidores amb llavis amples i retorçats i narius d'un roig llampant. Les cares del monstre de molts caps, Ravana, el rei diable, mirant-se indignades els cossos dels vigilants nocturns que dormien tan pro-

fundament que ningú, ni els bombers, ni Kemal, ni Butt, ni el meu pare, no va tenir cor de destorbar-los; mentre les cendres de pedals i cambres d'aire els queien al damunt del cel estant.

«Fes-te fotre», va dir el Sr. Kemal. No se'n compadia pas. Criticava els amos de l'Arjuna Indiabike Company.

Mireu: el núvol del desastre (que és també un alleujament) va pujant i es condensa com una pilota en el cel descolorit del matí. Mireu com s'empeny a si mateix ponent enllà, cap al nucli de la ciutat vella; com assenyala, Déu meu, igual que un dit, com assenyala la *muhalla* musulmana prop de Chandni Chowk!... On, ara mateix, Lifafa Das vocifera els seus articles al carrerot mateix dels Sinai.

«Veni a veure-ho tot, vegeu el món sencer, veniu a veure'l!»

Gairebé ja és hora de fer la declaració pública. No negaré que em sento emocionat: he estat massa estona divagant pel rerefons de la meva història, i si bé falta encara una mica perquè pugui prendre'n possessió, ve de gust poder fer-hi un cop d'ull. Així és que, amb una sensació de gran expectació, segueixo el dit indicador del cel i aturo els ulls sobre el barri dels meus pares, damunt de bicicletes, de venedors ambulants que ofereixen cigrons torrats amb paperines, damunt dels pòtols de carrer amb malucs enfora i agafats de mans, damunt de paperots voladors, damunt petits i atapeïts terbolins de mosques al voltant de les parades de llaminadures... tot plegat amb l'escorç del meu punt de vista del-cel-estant. I també hi ha les criatures, eixams de criatures, atretes al carrer pel màgic baqueteig del tambor de *dugdug* de Lifafa Das i per la seva veu, «*Dunya dekho*», vegeu el món sencer! Nens sense pantalons, nenes sense samarreta, i d'altres, infants més elegants amb roba blanca de col·legial i els pantalons aguantats amb cinturons elàstics amb sivelles de serp en forma de S, marrecs grassons de dits molsuts; tots apinyats ran de la caixa negra amb rodes, incloent-hi una certa mossa, una nena amb una sola cella llarga i espessa fent-li ombra a tots dos ulls, la filla de vuit anys d'aquell mateix sindhi descortès que fins i tot ara hissa la bandera de l'encara-fictici país del Pakistan a la teulada, que fins i

tot ara engega impropèris al seu veí, mentre la seva filla surt corrents al carrer amb el seu *chavanni* a la mà, la seva expressió de reina en miniatura, i l'assassinat ocult darrere els llavis. Com es diu? No ho sé pas; però conec aquestes celles.

Lifafa Das: que per un infortunat atzar ha instal·lat el seu negre cosmorama contra un mur que algú ha empastifat amb una esvàstica (en aquells temps se'n veien arreu; el partit extremista RSSS en va escampar per totes les parets; no pas l'esvàstica nazi, que estava capgirada, sinó l'antic símbol hindú del poder. *Svasti* significa «bo» en sànscrit)... aquest Lifafa Das de qui he trompetejat l'arribada era un individu jove que no es feia visible fins que no somreia, i aleshores es tornava bell, o fins que no repicava el seu tambor, i aleshores es feia irresistible a les criatures. Els homes-*dugduggee*: d'un cap a l'altre de l'Índia, cridaven «*Dilli-dekho*», «veniu a veure Delhi!» Però això era Delhi, i Lifafa Das havia modificat el seu crit en conseqüència. «Vegeu el món sencer, veniu a veure-ho tot!» La hiperbòlica fórmula va començar, al cap d'un temps, a afectar-li l'enteniment; cada cop s'afegien més postals al seu cosmorama en un intent desesperat d'oferir allò que havia promès, d'encabir-ho tot dins la seva caixa. (Tot d'una em ve a la memòria el pintor amic de Nadir Khan: és una malaltia índia, aquest defici per encapsar tota la realitat? Pitjor encara: me l'he encomanat jo també?)

Dins el cosmorama de Lifafa Das hi havia fotografies del Taj Mahal, i del Temple de Meenakshi, i del sagrat Ganges; però al costat d'aquestes famoses vistes, l'home del cosmorama havia sentit l'impuls d'incloure-hi imatges més contemporànies: Stafford Cripps sortint de la residència de Nehru; intocables que eren tocats; persones cultes dormint en gran nombre sobre les vies de tren; un fotograma publicitari d'una actriu europea amb una muntanya de fruita al cap –Lifafa l'anomenava Carmen Veranda–; fins i tot una fotografia de diari, reforçada amb cartolina, d'un incendi a la zona industrial. Lifafa Das no era partidari d'estalviar al seu públic les no-sempre-agradables característiques de l'època... i sovint, quan arribava a aquests carrerons, grans i petits anaven a veure què hi havia de nou dins la seva capsula amb rodes, i entre els seus clients més assidus hi havia la *begum* Amina Sinai.

Però avui hi ha una certa histèria a l'ambient; alguna cosa fràgil i amenaçadora s'ha instal·lat a la *muhalla* mentre penja al seu damunt el núvol de bicicletes índies cremades... i ara deixa anar el ronsal, quan la nena de la cella contínua fa un esgarip, amb la veu papissota d'una innocència que no posseeix: «Jo primera! Zortiu d'aquí... dezeu-m'ho veure! No vedz rez!» Perquè ja hi ha uns quants ulls als forats de la caixa, ja hi ha quitxalla absorta en la successió de postals, i Lifafa Das diu (sense interrompre la seva feina –continua fent girar el pom que fa moure les postals dins la caixa–): «D'aquí a un moment, *bibi*; cadascú quan li toqui; tu esperat.» A la qual cosa la reina nana d'una sola cella replica, «No! No! Jo vull zer primera!» Lifafa deixa de somriure –es torna invisible–, s'arronsa d'espatlles. Una fúria desenfrenada apareix al rostre de la reina en miniatura. I ara sorgeix un insult; una pua mortal tremola als llavis de la nena. «Tenz molta barra, de venir a aquezta *muhalla*! Jo zé qui etz: el meu pare zap qui etz: tothom zap que etz hindú!»

Lifafa Das queda en silenci, fent girar les manetes de la seva caixa; però ara la valquíria cellajunta de cuadecavall s'ha posat a cantar, assenyalant amb dits molsuts, i els nens amb vestit blanc de col·legial i sivelles de serp s'hi afegeixen, «Hindú! Hindú! Hindú!» I volen cap amunt persianes *chick*; i des de la seva finestra el pare de la nena s'aboca enfora i s'hi afegeix, llançant impropis a un nou objectiu, i el bengalí s'hi afegeix en bengalí... «Fornicador de ta mare! Violador de les nostres filles!»... I recordeu que els diaris han estat parlant d'agressions a criatures musulmanes, així és que tot d'una xiscla una veu –una veu de dona, qui sap si de l'estúpida Zohra–: «Violador! *Arré* Déu meu, han trobat el *badmaash*! Aquí el teniu!» I ara la follia del núvol com un dit que assenyalava i tota la inconnexa irrealitat de l'època s'apoderen de la *muhalla*, i els xiscles ressonen des de totes les finestres, i els col·legials han començat a cantar «Vi-o-la-dor! Vio-vio-vio-la-dor! », sense saber ben bé què diuen; els nens s'han apartat de Lifafa Das i ell també s'ha mogut, arrossegant la seva caixa amb rodes, provant de fugir, però ara l'envolten veus plenes de sang, i els pòtols de carrer avancen cap a ell, baixen homes de bicicletes, un perol vola pels aires i s'estavella contra un mur del seu costat; té l'esquena recolzada al llindar d'una porta quan un individu amb un tupè de cabells oliosos li fa una rialleta

afable i diu, «Així que és vostè, senyor? El senyor hindú, que profana les nostres filles? El senyor idòlatra que es tira sa germana?» I Lifafa Das, «No, per l'amor de...», somrient com un enze... i llavors s'obre la porta de darrere seu i ell cau d'esquena, i aterra en un passadís obscur i fresc al costat de la meva mare Amina Sinai.

S'havia passat tot el matí sola amb la Zohra de la rialleta ximple i amb els ecos del nom Ravana, sense saber què passava allà fora a la zona industrial, deixant que el pensament li barrinés sobre la manera com el món sencer semblava que es tornés boig; i quan van començar els xiscles i Zohra –abans no la poguessin aturar– s'hi va afegir, alguna cosa es va endurir a dintre seu, com la constatació que ella era filla del seu pare, com un record fantasmal de Nadir Khan amagant-se de ganivets de mitja lluna en un camp de blat, com una irritació dels seus conductes nasals, i va baixar les escales per prestar auxili, tot i el xirigueig de Zohra: «Però què fas, germanaji, aquest mala bèstia, per Déu, no el deixis entrar aquí, que t'has begut l'enteniment?»... La meva mare obrí la porta i Lifafa Das va caure a dins.

Imagineu-vos-la aquell matí, una ombra fosca entre la turba i la seva presa, amb la matriu que li esclatava pel seu invisible secret no revelat: «*Wah, wah*», deia aplaudint cap a la multitud. «Quins herois! Noi, quins herois, com hi ha món! Només cinquanta contra aquest terrible i monstruós individu! Al·là, em feu brillar els ulls de satisfacció.»

...I Zohra: «Torna, germanaji!» I el tupè oliós: «Per què defenses aquest *goonda, begum sahiba*? Això no està bé.» I Amina: «Jo el conec, aquest home. És bona persona. Au, fora d'aquí: que no teniu res més a fer? Faríeu a miques un home, en una *muhalla* musulmana? Au, desfileu.» Però la turba s'ha refet de la sorpresa, i ara torna a avançar... i ara sí. Ara ve allò.

«Escolteu», va cridar la meva mare. «Escolteu-me bé. Jo espero un fill. Sóc una mare que ha de tenir una criatura, i penso donar aixopluc a aquest home. Au, doncs, posats a matar, mateu també una mare i demostreu al món la mena d'homes que sou!»

I així és com la meva arribada –la vinguda de Saleem Sinai– va ser anunciada al poble congregat en massa abans no en sabés res el meu pare. Des del moment de la meva concepció, sembla que, ja he estat del domini públic.

Però si bé la meva mare tenia raó quan va fer la seva declaració pública, també s'equivocava. Vet aquí per què: perquè la criatura que duia a dins va resultar que no era el seu fill.

La meva mare va venir a Delhi; es va esforçar sol·lícitament per estimar el seu marit; va veure's impedida per Zohra i el *khichri* i uns peus estrepitosos de fer saber la notícia al seu marit; va sentir xiscles; va fer una declaració pública. I va resultar. La meva anunciació va salvar una vida.

Un cop dispersada la multitud, el vell criat Musa va sortir al carrer i va rescatar el cosmorama de Lifafa Das, mentre Amina donava al jove del bell somriure un got darrere l'altre d'aigua de llima fresca.

Semblava com si aquella experiència l'hagués deixat eixut no solament de líquid sinó també de dolcesa, perquè es posava quatre cullerades de sucre cru a cada got, mentre Zohra s'encongia de pur terror en un sofà. I finalment, Lifafa Das (rehidratat per l'aigua de llima, endolcit pel sucre) va dir: «*Begum sahiba*, ets una gran senyora. Si m'ho permets, beneiré la teva casa; i també el teu fill que ha de néixer. Però també, si m'ho permets, faré una altra cosa per tu».

«Gràcies», va dir la meva mare, «però no cal pas que facis res.»

Però ell va continuar (la dolçor del sucre li embolcallava la llengua): «El meu cosí, Shri Ramram Seth, és un gran vident, *begum sahiba*. Quiromàntic, astròleg, endevinaire. Vine, sisplau, a veure'l, i et revelarà el futur del teu fill.»

Els endevins em van profetitzar... El gener del 1947, la meva mare Amina Sinai va rebre el do d'una profecia en recompensa pel do d'una vida. I malgrat el «Quin disbarat anar-te'n amb aquest, germana Amina, no se t'acudís ni boja, amb els temps que corren s'ha d'anar alerta» de Zohra; malgrat el record de l'escepticisme del seu pare i del seu tancament d'indexpolze al voltant de l'orella d'un

maulvi, l'ofèriment va tocar la meva mare en un punt que va dir que sí. Enxampada en l'il·lògic astorament de la seva flamant maternitat de la qual s'acabava tot just de cerciorar: «Sí», va dir, «Lifafa Das, trobem-nos, sisplau, d'aquí a uns quants dies a la porta del Fort Roig. Llavors em conduiràs fins al teu cosí.»

«Els dies se'm faran eterns», va ajuntar els palmells i se'n va anar.

Zohra estava tan destarotada que, quan Ahmed Sinai va arribar a casa, només va ser capaç de moure el cap d'un cantó a l'altre i de dir: «Esteu com una cabra, nuvis; però per mi ja us ho ben fareu!»

Musa, el vell criat, tampoc no va badar boca. Es va mantenir sempre al rerefons de les nostres vides, tret de dues ocasions...: una, quan ens va deixar; l'altra, quan va tornar per destruir accidentalment el món.

MONSTRES DE MOLTS CAPS

Passat, és clar, que no existeixi això de la casualitat, perquè aleshores Musa –tot i la seva edat i servilisme– no era altra cosa que una bomba de rellotgeria, consumint suaument el seu tic-tac fins a l'hora assignada; aleshores caldria que –optimistes– ens alcéssim a brindar perquè tot és previst per endavant i, per tant, tots tenim un sentit, i ens estalviem el terror de saber-nos a la mercè de l'atzar, sense un *per què*; o bé, és clar, podríem –pessimistes– desistir de tot ara mateix i aquí, conscients de la futilitat de pensaments decisions accions, perquè total què té més el que fem o deixem de fer: les coses seran com hagin de ser. On és, doncs, l'optimisme? En el destí o en el caos? El meu pare era optimista o pessimista quan la meva mare li va donar la notícia (després que ja ho sabés tot el veïnat), i ell va contestar amb un «Ja t'ho vaig dir: només era qüestió de temps»? L'embaràs de la meva mare, sembla, estava predestinat; el meu naixement, en canvi, va ser en gran part degut a un accident.

«Només era qüestió de temps», va dir el meu pare, amb clars indicis de satisfacció; però el temps ha estat, en la meva experiència, un assumpte molt poc estable, una cosa ben poc de fiar. Fins i tot es podria fragmentar: els rellotges del Pakistan anirien mitja hora més endavant que els seus homòlegs indis... Al Sr. Kemal, que no volia saber res de la Partició, li agradava de dir: «Això palesa la follia del projecte! Aquests de la Lliga pretenen escapolir-se ni més ni menys que amb trenta minuts! Un Temps sense Particions», exclamava el Sr. Kemal, «ara t'escolto!» I S. P. Butt deia, «Si poden canviar l'hora com aquell qui res, què ens queda de real, pregunto jo? On és la veritat?»

Es veu que és un dia de grans preguntes. A través dels poc fiables anys replico a S. P. Butt, que va perdre interès pel temps quan li van tallar el coll a les revoltes de la Partició: «La realitat i la veritat no són pas necessàriament una mateixa cosa.» La *veritat*, per a mi, era des de la meva infància una cosa amagada dins les històries que m'explicava

Mary Pereira: la meva *ayah* Mary, que era alhora més i menys que una mare; Mary, que ho sabia tot de tots nosaltres. La *veritat* era una cosa oculta just enllà de l'horitzó vers on assenyalava el dit del pescador al quadre de la meua paret, mentre el minyó Raleigh escoltava els seus contes. Ara, escrivint això en el meu esbiaixat bassal de llum, confronto la veritat amb aquestes coses primerenques: és així com Mary ho hauria explicat? Pregunto. És això el que hauria dit aquell pescador?... i segons aquests criteris, és indiscutiblement cert que, un dia de gener de 1947, la meua mare va saber-ho tot de mi sis mesos abans que jo comparegués, mentre el meu pare s'encarava a un rei dimoni.

Amina Sinai havia estat esperant el moment propici per acceptar l'ofertament de Lifafa Das; però durant els dos dies següents a l'incendi de la fàbrica Indianbike, Ahmed Sinai es va quedar a casa, sense anar per res al seu despatx de Connaught Place, com si s'estigués armant de valor per a algun encontre desagradable. Durant dos dies, la bossa grisa dels diners va romandre suposadament en secret al seu lloc de sota el llit, al cantó del meu pare. Ell no mostrava cap desig de comentar els motius de la presència de la bossa grisa; així és que Amina es va dir a si mateixa, «Que faci el que vulgui: total, què?» perquè també tenia el seu secret, que l'esperava pacient a les portes del Fort Roig al capdamunt de Chandni Chow. Fent morros amb secret malhumor, la meua mare es va guardar Lifafa Das per a ella sola. «Mentre ell no em digui quina en porta de cap, ves per què li haig de dir res, jo?», raonava.

I llavors un vespre fred de gener, en què: «Aquest vespre haig de sortir», va dir Ahmed Sinai; i tot i els precés d'ella de, «Fa fred..., no et provarà...», ell es va posar el vestit de carrer i l'abric sota el qual la misteriosa bossa feia un bony ridículament visible; per això al final ella va dir, «Abriga't força», i el va aviar i que anés on fos, tot preguntant-li, «Tornaràs gaire tard?» A la qual cosa ell va respondre: «Doncs sí.» Cinc minuts després que se n'hagués anat, Amina Sinai marxava en direcció al Fort Roig, cap al cor de la seva aventura.

Un viatge va començar en un Fort; un altre hi hauria d'haver acabat, però no ho va fer. Un va predir el futur; l'altre va establir-ne la posició

geogràfica. Durant un viatge, uns micos van ballar graciosament; mentre que, a l'altre lloc, els voltors hi van tenir un paper. I monstres de molts caps estaven emboscats al final de tots dos camins.

Ara un ara l'altre, doncs... i heus aquí Amina Sinai sota les altes muralles del Fort Roig, on van regnar els mogols, les altures des d'on serà proclamada la nova nació... ni monarca ni herald, la meva mare tanmateix és rebuda calorosament (tot i el temps que fa). En l'última claror del dia, Lifafa Das exclama, «*Begum sahiba!* Oh, és excel·lent que hakis vingut!» Fosca de pell i amb un sari blanc, ella li fa senyals perquè s'acosti al taxi; ell estira el braç cap a la porta del darrere; però el taxista l'escriu: «Què t'has pensat? Qui et penses que ets? Au va, seu al seient de davant i no t'encantis, i deixa que la senyora sigui al darrere!» Així és que Amina comparteix el seient amb un cosmorama negre amb rodes, mentre Lifafa Das es disculpa: «Dispensa, eh, *begum sahiba?* El que es fa amb bona intenció no ofèn.»

Però heus aquí, negant-se a esperar que li toqui, un altre taxi, aturant-se davant d'un altre Fort i alliberant la seva càrrega de tres homes amb vestit de carrer, cada un amb una voluminosa bossa grisa sota l'abric... Un home més llarg que una vida i més prim que una mentida, un segon que sembla que li falti l'espina, i un tercer amb un llavi inferior que sobresurt, un ventre que tendeix a l'estovament, uns cabells esclarissats i greixosos i arrossegant-se-li per sobre les orelles, i unes celles entre les quals hi ha l'arruga delatora que, en fer-se més gran, s'aprofundirà fins a convertir-se en la cicatriu d'un home irat i ressentit. El taxista està animadíssim, a pesar del fred. «*Purana Qila!*», crida, «*Tothom fora, sisplau! El Fort Vell, ja hi som!*»... Hi ha hagut moltes, moltes ciutats de Delhi, i El Fort Vell, aquella ruïna ennegrida, és una Delhi tan antiga que al seu costat la nostra Ciutat Vella no és més que una criatura de bolquers. És a aquesta ruïna d'uns temps impossiblement ancestrals que Kemal, Butt i Ahmed Sinai han vingut a parar, conduïts per una telefonada anònima que ordenava: «Aquest vespre. Fort Vell. Just després de la posta de sol. Però res de policia... *o funtoosh* el magatzem!» Aferrant les bosses grises, penetren en aquell món antic i enrunat.

...Aferrant la bossa de mà, la meva mare seu al costat d'un cosmorama, mentre Lifafa Das seu a davant amb el perplex i irascible taxista, i

dirigeix el taxi pels carrers de la banda contrària a l'Oficina General de Correus; i mentre ella entra en aquestes calçades on la pobresa corroeix l'enquitranat com una secada, on la gent viu vides invisibles (perquè comparteixen la condemna d'invisibilitat de Lifafa Das, i no tots tenen somriures bonics), alguna cosa nova comença a assaltar-la. Sota la pressió d'aquests carrers que s'estrenyen per moments i es fan més atapeïts a cada polzada, ha perdut els seus «ulls de ciutat». Quan tens ulls de ciutat no pots veure la gent invisible, no ensopegues amb homes amb elefantiasi als ous ni amb captaires amb carrets d'invàlid, i els trams de formigó de futurs claveguerams no semblen dormitoris. La meva mare va perdre els ulls de ciutat i la va fer envermellir la novetat del que veia, novetat que li punxava les galtes com una pedregada. Mira, Déu meu, si aquesta preciositat de criatures tenen les dents negres! Tu creus... Nenes petites ensenyant els mugrons! Horrorós, francament! I *Allah-tobah*, Déu me'n guard, dones escombriaires amb... no!... quin horror!... l'espina feta malbé, i feixos de branquillons, i sense cap senyal de casta; intocables, dolç Al·là!... i esguerrats pertot arreu, que pares amorosos han mutilat per assegurar-los la renda vitalícia de la mendicitat... Sí, captaires amb carrets d'invàlid, homes grans amb cames de criatura, amb caixons sobre rodes, fets amb patins i caixes de mangos velles; la meva mare crida, «Lifafa Das, gira cua!»..., però ell somriu amb el seu bell somriure, i diu, «D'aquí endavant haurem d'anar a peu.» Veient que no hi ha manera de recular, ella li diu al taxi que s'espera, i el taxista, malcarat, diu, «sí, és clar, una gran senyora què més pot fer-hi, aquí, sinó esperar, i quan vostè torni hauré de fer anar el cotxe marxa enrere tot el tros fins al carrer principal, perquè no hi ha espai per girar!»... Canalla estrebant-li el *pallu* del sari, caps pertot arreu mirant-se fixament la meva mare, que pensa això és com si et rodegés algun terrible monstre, una criatura amb caps i caps i més caps; però es rectifica, no, un monstre no, és clar, aquesta gent tan pobra tan pobra... doncs, què? Un poder d'alguna mena, una força que no coneix el seu propi abast, que potser ha anat degenerant fins a la impotència per no haver estat mai utilitzada... no, aquesta gent no és pas degenerada, malgrat tot. «Estic espantada», es troba pensant la meva mare, al mateix moment en què una mà li toca el braç. Fent

mitja volta, es troba cara a cara amb –impossible!– un home blanc, que li allarga una mà espellifada i diu amb una veu aguda de cançó estrangera: «Dóna'm alguna cosa, *begum sahiba*...», i ho repeteix com un disc ratllat mentre ella es mira amb torbament un rostre blanc de llargues pestanyes i un nas ganxut de patrici... amb torbament, perquè ell era blanc, i pidolar no era cosa de blancs. «...A peu des de Calcuta fins aquí», anava dient, «i cobert de cendres, com pots veure, *begum sahiba*, per la vergonya d'haver estat allà quan la Matança... l'agost passat, recordes, *begum sahiba*, milers d'apunyalats en quatre hores d'esgarips...» Lifafa Das s'ho mira amb impotència, sense saber com comportar-se amb un home blanc, ni que sigui un captaire, i, «... Has sentit a parlar de l'uropeu?», pregunta el captaire, «...Sí, enmig dels assassins, *begum sahiba*, caminant per la ciutat de nit amb sang a la camisa, un home blanc, trastornat per la imminent futilitat de la seva espècie; n'has sentit a parlar?... I ara una pausa en aquella enrevessada cantarella, i llavors: «Era el meu marit.» Fins ara no va veure la meva mare els pits asfixiats sota els parracs... «Dóna'm alguna cosa per la meva vergonya.» Estrebada al braç. Lifafa Das li estreba l'altre, murmurant *hijra*, transvestit, anem *begum sahiba*; i Amina allà quieta mentre l'estiren en direccions oposades té ganes de dir Esperat, dona blanca, deixa'm només que enllesteixi aquest assumpte, que et portaré a casa et donaré menjar et vestiré, et tornaré al teu món; però just llavors la dona s'arronsa d'espatlles i se'n va amb les mans buides carrer estret avall, i es va encongint fins que desapareix –ara!– en la distant humilitat del carreró. I ara Lifafa Das, amb una curiosa expressió a la cara, diu, «Estan tots *funtoosh!* Acabats! Aviat no en quedarà cap; i llavors serem lliures per matar-nos els uns als altres.» Tocant-se el ventre amb mà lleugera, ella el segueix cap a un portal a les fosques amb la cara que se li encén.

...Mentre que, al Fort Vell, Ahmed Sinai espera el Ravana. El meu pare a la posta de sol: dret al llindar enfosquit d'allò que en altre temps havia estat una cambra a les muralles enrunades del Fort, llavi inferior carnosament protuberant, mans enllaçades al darrere, cap ple de cabòries monetàries. No va ser mai un home feliç. Feia un lleuger tuf de fracassos futurs; maltractava el servei; potser hauria desitjat, en

comptes de seguir el seu difunt pare en el negoci dels hules, haver tingut la força de dur a terme la seva ambició inicial, el nou arranament de l'Alcorà en un estricte ordre cronològic. (Una vegada va dir: «Quan Mahoma profetitzava, la gent s'apuntava el que deia en fulles de palmera, que es guardaven de qualsevol manera en una caixa. Després de mort, Abubakr i els altres van intentar recordar la seqüència correcta; però no tenien gaire bona memòria.» Un altre pas en fals: en comptes de reescriure un llibre sagrat, el meu pare rondava per unes ruïnes, esperant dimonis. No és estrany que no fos feliç; i jo no hi vaig ajudar gens. Quan vaig néixer, li vaig trencar el dit gros del peu.)

...El meu infortunat pare, repeteixo, pensa malhumorat en els calés. En la seva dona, que li fa afluir rupies i li escura les butxaques de nits. I en la seva exdona (que va acabar morint d'accident, quan discutia amb el conductor d'un carro tibet per un camell i el camell la va mossegar al coll), que li escriu inacabables cartes pidolaires, tot i l'acord de divorci. I en la seva cosina llunyana Zohra, que li reclama els diners del dot, perquè pugui criar fills que es casin amb els seus i així poder afaitar-li més calés. I llavors hi ha les promeses de diners del Major Zulfikar (en aquesta època, el Major Zulfy i el meu pare s'avenien molt). El Major havia estat escrivint cartes que deien, «T'has de decantar pel Pakistan quan arribi l'hora, i segur que arribarà. Ben segur que serà una mina d'or per a homes com nosaltres. Deixa'm que et presenti M. A. J. en persona...», però Ahmed Sinai desconfiava de Muhamad Ali Jinnah, i no va acceptar mai l'oferiment de Zulfy; així és que quan Jinnah va arribar a president del Pakistan, ja hi va haver un altre pas en fals per meditar-hi. I, finalment, hi havia cartes del vell amic del meu pare, el ginecòleg Dr. Narlikar, de Bombai. «Els britànics se'n van a ramats, Sinai *bhai*. La propietat va rebentada! Ven-t'ho tot; vine cap aquí; compra; viu com un rei la resta de la teva vida!» Els versos de l'Alcorà no hi cabien, en un cap tan ple de cèntims... i mentrestant heus-el aquí, al costat de S. P. Butt, que morirà en un tren camí de Pakistan, i de Mustapha Kemal, que els *goondas* assassinaran a la seva esplèndida casa de Flagstaff Road i li escriuran les paraules «Acaparador fill de puta» sobre el pit amb la seva pròpia sang... al costat d'aquests dos homes sentenciats, esperant a l'ombra

secreta d'unes ruïnes per espïar com un xantatgista ve a buscar els seus diners. «Cantonada sud-oest», va dir la telefonada. «Torrassa. Escalles de fusta a l'interior. Pugeu. Replà de dalt de tot. Deixeu-hi els diners. Marxeu. Entesos?» Desafiant ordres, s'amaguen a la cambra enrunada; en algun lloc per sobre d'ells, al replà de dalt de tot de la torrassa, tres bosses grises esperen en la penombra creixent.

...En la penombra creixent d'un enxubat ull d'escala, Amina Sinai va pujant cap a una profecia. Lifafa Das la conforta; perquè ara que ha entrat amb taxi dins el coll d'ampolla de la seva mercè, ell li ha observat un canvi, una recança per la seva decisió; la tranquil·litzota tot pujant. L'escala en penombra és plena d'ulls, d'ulls que guspïregen a través de portes de finestrons tancats amb l'espectacle de la senyora que puja, ulls que la llepen com llengües de gat aspres i lluents; i mentre Lifafa enraona, tranquil·litzador, la meua mare sent que la voluntat li va minvant. El que hagi de ser serà, la seva força d'esperit i el seu control del món traspuen cap enfora absorbits per la fosca esponja de l'aire de l'escala. Cançonerament els seus peus segueixen els d'ell, cap al punt més alt del *chawl* enorme i tenebrós, l'atrotinat edifici de pisos on Lifafa Das i els seus cosins tenen un raconet, a dalt de tot... aquí, prop del capdamunt, ella veu una claror tèrbola que es filtra sobre els caps d'esguerrats que fan cua. «El meu cosí número dos», diu Lifafa Das. «És curandero.» Passa pel costat d'homes amb braços trencats, de dones amb peus torçats enrere fent angles impossibles, de rentavídres caiguts i manobres encanyats, la filla d'un metge entrant en un món més antic que les xeringues i els hospitals; fins que, a l'últim, Lifafa Das diu: «Ja hi som, *begum*», i la guia per una habitació on el curandero subjecta extremitats esmicolades amb branquillons i fulles, embolica caps esquerdatats amb frondes de palmera, fins que els seus pacients comencen a semblar arbres artificials, traient vegetació per les lesions... llavors surten a una extensió plana de terrat de ciment. Amina, parpellejant en la foscor enlluernada pels fanals, distingeix formes irracionals al paviment: micos ballant; mangostes fent saltirons; serps gronxant-se dins de cistells; i a la barana, les siluetes d'uns ocells enormes, de cossos tan ganxuts i cruels com els seus becs: voltors.

«*Arré baap*», exclama, «on em portes?»

«No pateixis, *begum*, sisplau», diu Lifafa Das. «Aquests són els meus cosins. Els meus cosins números tres i quatre. Aquest fa ballar micos...»

«Només practico, *begum!*», crida una veu. «Mira: el mico va a la guerra i mor pel seu país!»

«...i allà, l'home de les serps i les mangostes.»

«Mira com salta la mangosta, *sahiba!* Mira com balla la cobra!»

«...Però, i els ocells...?»

«No res, senyora: només que molt a prop d'aquí hi ha la Torre del Silenci dels parsis; i quan allà no hi ha cap mort, els voltors vénen cap aquí. Ara dormen; de dia, em sembla, els agrada mirar els meus cosins com practiquen.»

Una habitació petita, al final del terrat. La llum s'escola per la porta quan Amina entra... i troba, a dins, un home de la mateixa edat que el seu marit, un home corpulent amb més d'un sotabarba, que porta uns pantalons blancs i tacats i una camisa de quadres vermells i va sense sabates, mastegant llavors d'anís i bevent d'una ampolla de Vimto, assegut amb les cames encreuades en una habitació que a les parets té quadres del Vishnu en cada un dels seus avatars, i rètols que diuen s'ensenya d'escriure, i escopir durant les visites és molt mal costum. No hi ha mobles... i Shri Ramram Seth seu amb les cames encreuades, sis polzades aixecat de terra.

Ho haig de reconèixer: per vergonya seva, la meva mare va xisclar...

...Mentre que, al Fort Vell, xisclen els micos entre les muralles. La ciutat en ruïnes, havent estat abandonada per la gent, ara és estança de *langoors*. Cuallargs i caranegres, els micos posseeixen un imperiós sentit de la missió. Amunt-amunt-amunt s'enfilen, cabriolant fins als extrems més alts de les ruïnes, jalonant territoris, i tot seguit dedicant-se al desmembrament, pedra per pedra, de tota la fortalesa. Padma, és veritat: tu no hi has estat mai, no has estat mai a entrada de fosc mirant com criatures escarrassades, resoludes i peludes treballen a les pedres, arrencant i sacsejant, desfalcant les pedres una per una... cada dia els micos envien pedres rodolant muralles avall, rebotant per angles i sortints, esmicolant-se als fossats del capdavall. Un dia ja no hi haurà Fort Vell;

al final, res més que un munt de runa coronat amb micos que xisclen triomfalment... I heus aquí un mico, que s'esmuny corrents al llarg de la muralla; l'anomenaré Hanuman, com el déu mico que va ajudar el príncep Rama a derrotar el Ravana original, l'Hanuman dels carros voladors... Mireu-lo ara com arriba a la seva torrassa, el seu territori; com va a peu coix esgaripa corre de punta a punta del seu regne, fregant les pedres amb el cul; i llavors fa una pausa, ensuma alguna cosa que no hi hauria de ser... Hanuman ve corrents cap al buit que hi ha aquí, al replà de dalt de tot, on els tres homes han deixat tres coses toves grises i estranyes. I, mentre els micos ballen en un terrat de darrere Correus, el mico Hanuman balla rabiosament. Es precipita damunt les coses grises. Sí, són prou balderes, no caldran gaires sotrac ni estrebades... observeu ara Hanuman, arrossegant les flonges pedres grises cap a la vora del llarg pendent del mur exterior del Fort. Mireu com les esgarrapa: Rip! Rap! Rop!... Mireu amb quina traça extreu paper de l'interior de les coses grises i l'envia avall com pluja flotant per banyar les pedres caigudes al fossat!... Paper que cau amb gràcia mandrosa i desgana, que s'enfonsa com un bell record en el pedrer de la fosca; i ara guitza! Patcada! I altre cop guitza! Les tres pedres grises i flonges salten el caire, avallavall cap a la fosca, i finalment sent un xap desconsolat i tou. Hanuman, enllestida la feina, se'n desentén, s'escapoleix cap a un llunyà pinacle del seu regne, comença a sacsejar una pedra...

...Mentre que, a baix de tot, el meu pare ha vist una figura grotesca emergint de la foscor. No sabent res del desastre que ha tingut lloc a dalt, observa el monstre des de l'ombra de la seva cambra enrunada: una criatura amb un pijama esparracat i toca de dimoni, un cap de diable de cartró pedra que té cares ganyoterres per totes bandes... el representant oficial de la banda Ravana. El recaptador. Cors que bateguen a batzegades, els tres empresaris veuen com aquest espectre sortit del malson d'un pagès s'esvaeix dins l'ull d'escala que porta al replà; i al cap d'un moment, en la quietud de la nit buida, senten els renecs perfectament humans del diable. «Fills de puta! Eunucs dels dallonses!»... Sense entendre res, veuen el seu estrambòtic torturador sortir, fugir llampat dins la penombra, esfumar-se. Les seves imprecacions —«Sodomitzadors d'ases! Fills de truja! Mastegadors dels propis

excrements!»— voleien en la brisa. I ara ells amunt s'ha dit, amb la confusió que els atordeix l'esperit; Butt troba un tros esquinçat de roba grisa; Mustapha Kemal s'inclina sobre una rupia rebregada; i a la millor, sí, per què no, el meu pare veu una fosca ràfega de mico per la cua d'un ull... i conjecturen.

I ara els seus gemecs i les malediccions estridents del Sr. Butt, que són ecos dels renecs del diable; i hi ha una batalla que es desencadena, a la callada, en tots tres caps: diners o magatzem o magatzem o diners? Els empresaris sospesen, amb pànic silenciós, aquest enigma central —però és que, encara que abandonessin els calés als estralls de gossos i humans furgadors l'escombraries, com aturarien els incendiàries?—, i al final, sense haver articulat ni una sola paraula, els venç la llei inexorable dels calés-en-mà; baixen corrents les escales de pedra, travessen prats de gespa, portalades en ruïnes, i arriben —barrim barram!— al fossat, i comencen a encabir-se rupies a les butxaques, entaforant abassegant furgant, desentenent-se de bassals d'orina i de fruita podrida, confiant contra tota probabilitat que aquesta nit —per la gràcia de—, només aquesta nit i prou, la banda no aconseguirà infligir la seva anunciada revenja. Però és clar...

...Però és clar, el vident Ramram no flotava pas de debò a mig aire, sis polzades per damunt de terra. El xiscler de la meua mare es va anar apagant; els seus ulls van enfocar; i es va adonar del prestatget que sortia de la paret. «Un truc molt suat», es va dir, i, «Què hi faig jo, aquí, en aquest racó de món amb voltors adormits i domadors de micos, esperant que em digui qui sap quines bestieses un guru que levita assegut en un prestatge?»

El que Amina no sabia era que, per segona vegada a la Història, jo estava a punt de fer sentir la meua presència. (No: no pas aquell capgròs fraudulent de dins del seu estómac: vull dir jo mateix, en el meu paper històric, sobre el qual primers ministres han escrit: «...És, en un cert sentit, el mirall de tots nosaltres.» Actuaven grans forces, aquella nit; i tots els presents eren a punt de sentir-ne el poder, i de tenir por.)

Els cosins —de l'u al quatre—, aplegats al llindar de la porta per on ha passat la fosca dama, atrets com arnes a l'espelma del seu xiscler... observant-la en silenci com avançava, guiada per Lifafa Das,

cap a l'endeví inversemblant, eren curandero, *wallah* de les cobres i home dels micos. I ara murmuris d'encoratjament (i hi havia també rialletes darrere d'aspres mans?): «Ui, quina estupenda bonaventura que et dirà, *sahiba!*», i, «Vinga, *cosiji*, que la senyora s'espera!»... Però què era aquest Ramram? Un marxantó, un quiromàntic de patxada, un regalador d'astutes prediccions a dones beneïtes... o bé l'article genuí, el posseïdor de les claus? I Lifafa Das, va prendre la meva mare per una dona que es podia acontentar amb una enganyifa de dues rupies, o bé hi va veure més endins, fins al cor soterrat de la seva feblesa?... I quan va arribar la profecia, van quedar astorats els cosins, també?... I la bromera de la boca? Què, això? I és veritat que la meva mare, sota l'efecte destarotador d'aquell vespre històric, va perdre el domini del seu jo habitual —que havia notat com se li esmunyia dins l'esponja absorbent de l'aire sense llum de l'ull d'escala— i va entrar en un estat mental en què tot podia passar i ser cregut? I també hi ha una altra possibilitat, més horrible encara; però abans d'expressar la meva sospita, cal que descrigui, tan aproximadament com sigui possible tot i aquesta diàfana cortina d'ambigüitats, què va passar en realitat: cal que descrigui la meva mare, amb el palmell estès cap al quiromàntic que s'acosta, amb uns ulls esbatanats i extàtics de castanyola —i els cosins (rient per sota el nas?), «Quina bonaventura que et llegiran, *sahiba!*», i, «Digue-l'hi, *cosiji*, digue-l'hi!»—, però es torna a abaixar la cortina i no m'e'n puc assegurar... Va començar com un artista de circ tronat i va passar per les conjugacions banals de línia-de-la-vida línia-del-cor i fills que es faran multimilionaris, mentre els cosins clamaven «*Wah wah!*» «Un pronòstic absolutament magistral, *yara!*»... I després va canviar?... Ramram es posà rígid —ulls girant-se cap amunt fins a posar-se blancs com ous—, i va preguntar, amb una veu tan estranya com un mirall, «Em permets, senyora, que toqui el punt?» —mentre els cosins es quedaven més muts que voltors adormits— i la meva mare, de manera igualment estranya, contestà, «Sí, t'ho permeto», essent així que el vident es convertia en el tercer dels únics homes que la van tocar en la seva vida, a part dels membres de la seva família?... i va ser llavors, en aquell instant, que un breu i intens sotrac elèctric va passar entre dits molsuts i pell materna? I el rostre

de la meva mare, esparverada com un conill, veient com el profeta de la camisa de quadres començava a donar voltes, amb uns ulls encara com dos ous en la flonjor de la seva cara; i de sobte una esgarrifança recurrent-lo i altre cop aquella estranya veu aguda mentre li sortien les paraules dels llavis (haig de descriure aquells llavis, també... però més endavant, perquè ara...), «Un fill.»

Cosins silenciosos... micos amb ronsals parant de xisclar... cobres enroscades als cistells... i l'endevinaire giratori, veient com la Història parla pels seus llavis. (Va anar així?) Començant: «Un fill. I quin fill!» I llavors ve allò, «Un fill, *sahiba*, que mai no serà més vell que la seva pàtria... ni més vell ni més jove.» I ara, por de debò entremig d'encantador-de-serps domador-de-mangostes curandero i *wallab-del-cosmorama*, perquè no havien sentit mai Ramram d'aquesta manera, mentre ell continua, monòton, aflautat: «Hi haurà dos caps –però només en veuràs un–, hi haurà uns genolls i un nas, un nas i uns genolls.» Nas i genolls i genolls i nas... escolta amb atenció, Padma; aquell element no en fallava ni una! «Els diaris li fan elogis, el crien dues mares! Els ciclistes se l'estimen... però les multituds l'empenyeran! Ploraran germanes; s'arrossegarà la cobra...» Ramram que gira mésimésdepressa, mentre quatre cosins murmuren, «Què és això, *baba?*», i «*Deo, Shiva*», empareu-nos!» Mentre Ramram, «Un bugada l'amagarà... unes veus el guiaran! Uns amics el mutilaran... la sang el trairà!» I Amina Sinai, «Què vol dir? No ho entenc... Lifafa Das... Què li ha agafat?» Però inexorablement, giravoltant amb ulls com ous a l'entorn de la presència estatuària d'ella, Ramram Seth continua: «Escopidores li obriran el cap... uns metges el drenaran... la jungla el reclamarà... uns mags el reformaran! Uns soldats el posaran a prova... uns tirans el fregiran...» Mentre Amina implora explicacions i els cosins cauen en un frenesí manotejant d'alarma desvalguda perquè s'ha imposat alguna cosa i ningú no s'atreveix a tocar Ramram Seth mentre arriba giravoltant al seu clímax: «Tindrà fills sense tenir fills! Serà vell abans de ser vell! I es morirà... abans de ser mort.»

És així com va anar? Va ser llavors quan Ramram Seth, anihilat pel pas a través d'ell d'un poder superior al seu, va caure a terra de cop traient bromera per la boca? Li van inserir el bastó de l'home de les

mangostes entre les dents que li cruixien? Lifafa Das va dir, «*Begum sahiba*, has de marxar, sisplau, el nostre *cosiji* està malalt?»

I finalment el *wallah* de les cobres –o el domador de micos, o el curandero, o fins i tot Lifafa Das el del cosmorama amb rodes– dient: «Massa profecies, tu. El nostre Ramram s’ha fotut un fart de profecies, aquest vespre.»

Molts anys després, a l’època del seu repapieig prematur, quan brollaven del seu passat tota mena de fantasies per ballar-li davant dels ulls, la meva mare va veure una vegada més l’home del cosmorama que ella va salvar anunciant la meva arribada i que hi va correspondre conduint-la a profecies excessives, i li va parlar reposadament, sense rancúnia. «De manera que has tornat», va dir. «Doncs bé, deixa’m dir-te una cosa: tant de bo hagués entès què volia dir el teu *cosiji*... amb allò de la sang, dels genolls i del nas. Perquè, qui sap, potser hauria tingut un fill diferent.»

Com el meu avi al principi, en un passadís enteranyinat de casa d’un cec, i altre cop al final; com Mary Pereira després d’haver perdut el seu Joseph, i com jo, la meva mare servia molt per veure fantasmes.

...Però ara, com que encara hi ha més preguntes i ambigüitats, em veig obligat a expressar determinades sospites. La sospita, també, és un monstre amb massa caps; per què, doncs, no em puc estar de desencadenar-la damunt la meva pròpia mare?... Com hauria de ser, pregunto jo, una justa descripció de l’estómac del vident? I la memòria –la meva nova, omniscient memòria, que envolta la major part de les vides de mare pare avi àvia i tota l’altra gent– respon: suau; esponjós com púding de farina de blat de moro. Novament, a contracor, pregunto: i quins eren els trets dels seus llavis? I la inevitable resposta: plens; ultracarnosos; poètics. Per tercera vegada interrogo aquesta memòria meva: i els cabells què? La resposta: esclarissats; foscos; arrossegats per sobre les orelles. I ara les meves irraonables sospites formulen la pregunta definitiva... Amina, pura-entre-pures, no va pas...? Vista la seva debilitat pels homes que s’assemblaven a Nadir Khan, no podria ser que hagués...? En el seu estrany estat mental, i commoguda per la malaltia del vident, qui sap si no va...? «No!», crida Padma, furiosament. «Com goses insinuar-ho? D’aquella

bona dona... de la teva pròpia mare? Que si ho va fer? No saps res de res, i en canvi ho dius?» I és clar, té raó, ella, com sempre. Si ho sabés, diria que només em cobrava la meva revenja per allò que sens dubte vaig veure fer a Amina, anys després, a través de les llardoses finestres del Pioneer Café; i potser és allà on va néixer la meva idea irracional, que creixeria il·lògicament de recules en el temps i arribaria plenament madurada a aquesta més antiga –i sí, gairebé amb tota certesa innocent– aventura. Sí, deu ser això. Però el monstre no defalleix... «Ah», diu, «i la rebequeria què?... La que va fer el dia que Ahmed va anunciar que se n'anaven a viure a Bombai?» Ara l'escarneix: «Tu... sempre decideixes tu. I jo què? Suposem que jo no ho vull... tot just acabo de restaurar aquesta casa i ja...!» Així doncs, Padma: allò era el zel d'una mestressa de casa... o bé una farsa?

Sí... persisteix un dubte. El monstre pregunta: «Per què es va estar, d'una manera o altra, de comentar aquella visita al seu marit?» Resposta de l'acusada (expressada per la nostra Padma en absència de la meva mare): «Però pensa com s'hauria enrabiada, Déu meu! Fins i tot sense haver-hi hagut tot aquell assumpte incendiari que l'encaparrava! Homes desconeguts; una dona tota sola; s'hauria posat fet una fúria! Una autèntica fúria!»

Sospites indignes... cal que me les tregui del cap; cal que reservi els meus recels per a més endavant, quan, en absència d'ambigüitats, sense la cortina enterbolidora, ella em va donar proves sòlides, clares i irrefutables.

...Però és clar, quan el meu pare va arribar a casa tard aquella nit, amb una pudor de fossat a sobre que dominava el seu tuf habitual de fracassos futurs, tenia ulls i galtes franjats de llàgrimes cendroses; tenia sofre als narius i pols grisa d'hule fumat al cap... perquè, és clar, havien cremat el magatzem.

«Però, i els vigilants nocturns?»... dormint, Padma, dormint. Avissats amb temps que prenguessin somnífers per si de cas... Aquells valents *lalas*, guerrers pathans que, nascuts a ciutat, no havien vist mai el Khyber, van desembolicar bossetes de paper, van abocar pólvores de color de rovell en els seus bombollejants calderons de te. Van arrossegat els seus *charpoy*s un bon tros lluny del magatzem del meu pare

per esquivar bigues que cauen i xàfecs d'espurnes; i ajaguts als seus llits de cordes van anar xarrupant el seu te i penetrant en els declivis agredolços de la droga. Al principi es van posar tabalots, i proclamaven elogis de les seves putes predilectes en pushtu; després van caure en un enriolament desenfrenat mentre els dits flonjos i bellugadissos de la droga els feien pessigolles a les costelles... fins que l'enriolament va deixar pas als somnis i van errar a l'atzar pels passos fronterers de la droga, dalt dels cavalls de la droga, i finalment van assolir un oblit sense somnis del qual res del món no els podia despertar fins que la droga no hagués fet el seu curs.

Ahmed, Butt i Kemal van arribar amb taxi; el taxista, torbat pels tres homes que empunyaven tous de bitllets de banc rebregats que feien una pudor de mil dimonis en virtut de les desagradables substàncies amb què havien ensopogat al fossat, no s'hauria esperat si no fos que es van negar a pagar. «Deixeu-me marxar, grans senyors», va suplicar, «jo sóc un pobre home; no em feu quedar aquí...», però aleshores les seves esquenes ja es distanciaven d'ell, camí del foc. Se'ls va mirar com corrien, aferrant les seves rupies tacades de tomàquet i de merda de gos; es va quedar bocabadat mirant el magatzem encès, els núvols del cel nocturn, i com la resta dels presents va veure's obligat a respirar aire ple d'hule i de pals de misto i d'arròs cremat. Amb les mans als ulls, mirant per entremig dels dits, el menut taxista del bigoti incompetent va veure el Sr. Kemal, sec com un llapis enfollit, futejant i ventant guitzes als cossos adormits dels vigilants nocturns; i va estar a punt de renunciar a cobrar el viatge i fugir terroritzat quan el meu pare va cridar, «Alerta!»... però, quedant-se malgrat tot, va veure com el magatzem es partia pel mig sota la força de les llepades de les llengües roges, va veure brollar del magatzem un cabal inversemblant de lava feta d'arròs desfet lleties cigrons jaquetes impermeables capses de mistos i confitats, va veure les flors ardents i roges del foc que esclataven cel amunt mentre el contingut del magatzem es desbordava sobre el terra groc i dur com la mà negra i carbonitzada de la desesperació. Sí, naturalment s'havia cremat el magatzem, els va caure al cap del cel estant convertit en cendres, es va abocar dins les boques obertes dels masegats però encara adormits vigilants... «Déu

ens empari», va dir el Sr. Butt, però Mustapha Kemal, més pragmàtic, contestà: «Gràcies a Déu que ho tenim ben assegurat.»

«Ha estat llavors mateix», explicava després Ahmed Sinai a la seva dona, «en aquell precís moment, que he decidit deixar el negoci dels hules. Vendre l'oficina, la parròquia, i oblidar tot el que sé sobre la indústria de la pell sintètica. Llavors (no pas abans ni després) he decidit, també, no pensar més en aquesta faramalla pakistanesa del Zulfy de la teva Emerald. En el caliu d'aquell foc», va revelar el meu pare –i desencadenà una rebequeria d'esposa–, «he decidit marxar a Bombai i entrar en el negoci immobiliari. Allà la propietat va rebentada, avui dia», li va dir, abans que ella pogués engegar les seves protestes. «Narlikar ho sap.»

(Temps a venir, però, qualificaria Narlikar de traïdor.)

A la meva família sempre marxem quan ens empenyen –la glaçada del 48 és l'única excepció a aquesta regla. El barquer Tai va expulsar el meu avi de Caixmir; la mercromina el va fer fora d'Amritsar; l'enfonsament de la seva vida sota les estores va desembocar directament en la marxa de la meva mare d'Agra; i monstres de molts caps van enviar el meu pare a Bombai, perquè jo hi pogués néixer. A finals d'aquell gener la Història, finalment, per un seguit d'empentes, va arribar a un punt en què ja estava gairebé preparada perquè hi fes l'entrada jo. Hi havia misteris que no es podien aclarir fins que jo no entrés en escena... El misteri, per exemple, de la més enigmàtica observació de Shri Ramram: «Hi haurà un nas i uns genolls: uns genolls i un nas.»

Van arribar els diners de l'assegurança; es va acabar el gener; i durant el temps que van trigar a liquidar els afers a Delhi i traslladar-se a la ciutat on –com sabia el ginecòleg Dr. Narlika– la propietat anava temporalment a preus rebentats, la meva mare es concentrà en el seu projecte segmentat d'aprendre a estimar el marit. Va arribar a sentir un profund afecte pels signes d'interrogació de les seves orelles; per la considerable fondària del seu melic, dins el qual ella podia ficar el dit fins al primer nus sense ni haver d'empènyer; va arribar a estimar la protuberància dels seus genolls; però, per més que ho intentava (i com que li atorgo el benefici dels meus dubtes no oferiré cap possible motiu), hi havia una part d'ell que no va aconseguir mai d'estimar,

tot i que, de les coses que ell posseïa en perfecte funcionament, era l'única que sens dubte havia mancat a Nadir Khan; aquelles nits en què s'abalançava damunt d'ella –quan la criatura del seu úter no era més grossa que una granota–, allò era un desastre.

...«No, no tan de pressa, *janum*, vida, una mica més, sisplau», diu ella; i Ahmed, per allargar la cosa, prova de recordar l'incendi, l'última cosa que va passar en aquella nit abrusadora, quan just abans de girar cua li va arribar del cel un esgarip obscè, i, en mirar enlaire, va tenir temps per certificar que un voltor –de nits!–, un voltor de les Torres del Silenci volava damunt seu, i que havia deixat caure una mà de parsi a penes mastegada, una mà dreta, la mateixa mà que –ara!– el bufetejava en plena cara amb la caiguda; mentre Amina, sota seu al llit, es retreu a si mateixa: Per què no pots passar-t'ho bé, més que bleada? D'ara endavant has d'intentar-ho com sigui.

El dia 4 de juny, els meus malavinguts pares marxaven cap a Bombai amb el Correu de la Frontera. (Hi havia batzacs, veus que s'aferraven a la desesperada, punys exclamant, «Maharajà! Obre, només un momentet! *Ohé*, tu que ets la crema de l'amabilitat, gran senyor, fes-nos mercè!» I també hi havia –amagada sota un dot en un bagul de llauna verd– una escopidora prohibida, amb incrustacions de lapislàtzuli, delicadament treballada.) Aquell mateix dia, el comte Mountbatten de Birmània celebrava una roda de premsa per anunciar la Partició de l'Índia, i penjava a la paret el seu calendari de compte enrere: setanta dies d'aquí a la transferència de poders... seixanta-nou... seixanta-vuit... tic, tac.

METHWOLD

Els pescadors hi eren abans. Abans que el tic-tac de Mountbatten, abans que els monstres i que les declaracions públiques; quan els casaments subterranis eren encara inimaginables i no es coneixia l'escopidora; d'abans de la mercromina; de més temps enrere que les lluitadores que sostenien llençols perforats; i reculant reculant, més enllà de Dalhousie i Elphinstone, abans que l'East India Company construís el seu Fort, abans que el primer William Methwold; a l'alba dels temps, quan Bombai era una illa en forma d'halter que s'estrenyia, al centre, en un sorral angost i brillant enllà del qual es podia veure el port natural més gran i vistós de l'Àsia, quan Mazagaon i Worli, Matunga i Mahim, Salsette i Colaba també eren illes... En resum, abans de la recuperació de terres, abans que tetràpodes i puntals submergits convertissin les Set Illes en una llarga península semblant a una mà estesa i avara allargant-se per l'oest fins a la mar d'Aràbia; en aquest món primitiu d'abans de les torres amb rellotge, els pescadors –que s'anomenaven *kolis*– navegaven en *dhow*s àrabs, desplegant veles vermelles contra el sol ponent. Pescaven castanyoles i crancs, i van fer de tots nosaltres uns enamorats del peix. (O de gairebé tots. Padma ha sucumbit als encanteris piscícoles; però a casa nostra estàvem infectats de l'estrangerisme de la sang caixmiri, de la reserva glacial del cel caixmiri, i ens hem mantingut carnívors del primer a l'últim.)

També hi havia cocos i arròs. I, per damunt de tot, la benigna influència presidencial de la deessa Mumbadevi, el nom de la qual –Mumbadevi, Mumbabai, Mumabi– pot molt ben ser que originés el de la ciutat. Però llavors els portuguesos van anomenar l'indret Bom Bahia pel seu port, i no pas per la deessa de la gent de la castanyola... Els portuguesos van ser els primers invasors, i feien servir el port per albergar els seus vaixells mercants i els seus vaixells de guerra; però llavors, un dia de 1633, un oficial de l'East India Company que es deia

Methwold va tenir una visió. Aquesta visió –el somni d’una Bombai britànica, fortificada, defensant l’oest de l’Índia contra tothom qui vingués– va ser una idea amb tanta força que posà el temps en moviment. La Història va fer un sotrac endavant; Methwold va morir; i l’any 1660, Carles II d’Anglaterra va esposar Caterina de la casa portuguesa dels Bragança –la mateixa Caterina que havia de fer, tota la vida, de comparsa de Nell, la venedora de taronges. Però li queda aquest consol: que va ser el seu dot matrimonial allò que deixà Bombai en mans britàniques, potser en un bagul verd de llauna, i va dur la visió de Methwold un pas més a prop de la realitat. Després d’això, faltava poc per al 21 de setembre de 1668, en què finalment la Companyia va posar les mans sobre l’illa... I llavors, apa, ells i el seu Fort i la seva recuperació de terres, i en un batre d’ulls vet aquí una ciutat, Bombai, de la qual deia l’antiga cançó:

*Prima in Indis
portal de l’Índia,
estel d’Orient
amb la cara a Occident.*

La nostra Bombai, Padma! Aleshores era molt diferent, no hi havia night-clubs ni fàbriques de confitats ni Hotels Oberoi-Sheraton ni estudis cinematogràfics; però la ciutat creixia a cremadent, i es proveïa d’una catedral i d’una estàtua eqüestre del rei guerrer *mahratta* Sivaji que (pensàvem abans) cobrava vida de nits i galopava temiblement pels carrers de la ciutat... tot al llarg de Marine Drive! Pels sorrals de Chowpatty! Davant les grans mansions de Malabar Hill, entorn de Kemp’s Corner, vertiginosament al llarg del mar fins a Scandal Point! I sí, per què no, corre que corre, travessant la meua Warden Road, pel costat mateix de les piscines segregades de Breach Candy, amunt fins a l’enorme Temple Mahalaxmi i l’antic Willington Club... Tot al llarg de la meua infantesa, sempre que arribaven temps dolents a Bombai, algun passejador somnàmbul informava d’haver vist l’estàtua en moviment; els desastres, a la ciutat de la meua joventut, ballaven al compàs de la música oculta dels grisos unglots de pedra d’un cavall.

I on són ara, els primers habitants? Els cocos són els que se n'han sortit més bé. Els cocos encara són decapitats diàriament a la platja de Chowpatty; i a la platja de Juhu, sota el llaunat esguard dels artistes de cine de l'Hotel Sun'n'Sand, els marrecs encara s'enfilen als cocoters i baixen la barbuda fruita. Els cocos tenen fins i tot la seva festa pròpia, el Dia del Coco, que es va celebrar uns dies abans del meu sincrònic naixement. Podeu estar tranquils, pels cocos. L'arròs ja no ha tingut tanta sort; les pellofes d'arròs ara reposen sota ciment; cases de pisos senyoregen on en un temps es rebolcava l'arròs a les envistes del mar. Però avui dia, a ciutat, encara som grans menjadors d'arròs. L'arròs patna, el basmati, l'arròs caixmiri, viatgen cap a la metròpolis diàriament; així és que l'arròs *ur*, l'original, ha deixat la seva empremta en tots nosaltres, i no es pot dir que hagi mort en va. Pel que fa a Mumbadevi... avui dia no és tan popular, i ha estat reemplaçada pel Ganesh de cap d'elefant en l'afecte de la gent. El calendari de festivitats en revela la decadència: Ganesh —«Ganpati Baba»— té la seva diada de Ganesh Chaturthi, en què «treuen» enormes processons que van fins a Chowpatty portant efigies de guix del déu, les quals són llençades al mar. El dia de Ganesh és una cerimònia d'invocació a la pluja, fa possible el monsó, i es va celebrar, també, durant els dies anteriors a la meua arribada al final del compte enrere del tic-tac... però on és el dia de Mumbadevi? No surt pas al calendari. On són les pregàries de la gent de la castanyola, les devocions dels pescadors de crancs?... De tots els primers habitants, els pescadors *koli* són els que n'han sortit més malparats. Atapeïts ara en poblet minúscul al dit gros de la península que sembla una mà, és sabut que han donat nom a un districte: Colaba. Però resseguí l'escullera de Colaba fins a la punta —passant pel costat de botigues de roba barata i de restaurants iranians i dels pisos de segona fila dels mestres, periodistes i oficinistes— i els trobareu, atrapats entre la base naval i el mar. I de vegades les dones *koli*, amb les mans que els fan pudor de tripes de castanyola i de carn de cranc, espentegen amb arrogància cap al davant d'una cua de l'autobús de Colaba, amb els seus saris carmesins (o morats) descaradament entre les cames, i un punxant guspireig d'antigues derrotes i expropiacions en els seus ulls sortints i una mica envidriats. Un fort, i després una ciutat, els van prendre la

terra; uns martinets els van robar (uns tetràpodes els robarien) trossos de mar. Però encara hi ha *dhows* àrabs, cada vespre, que despleguen les veles contra el sol ponent... L'agost del 1947, els britànics, acabat el domini de xarxes de pescar, cocos, arròs i Mumbadevi, estaven a punt d'anar-se'n ells i tot; no hi ha domini que duri eternament.

I el 19 de juny, dues setmanes després de la seva arribada amb el Correu de la Frontera, els meus pares van fer un curiós tracte amb un d'aquests anglesos en retirada. Es deia William Methwold.

[...]